

KOSOVO - SERBIA
Policy
Advocacy
Group

PIKËPAMJET MBI MARRËVESHJET E DIALOGUT TEKNIK NË MES TË KOSOVËS DHE SERBISË

PERSPEKTIVE SPORAZUMA IZ TEHNIČKOG DIJALOGA KOSOVO I SRBIJE

PERSPECTIVES ON THE TECHNICAL DIALOGUE AGREEMENTS BETWEEN KOSOVO AND SERBIA

Funded by
the European Union

Norwegian Embassy

**Grupi për
Politika
dhe Avokim
KOSOVË-SERBI**

PIKËPAMJET MBI MARRËVESHJET E DIALOGUT TEKNIK NË MES TË KOSOVËS DHE SERBISË

Deklaratë mohimi:

Ky publikim është botuar me asistencë financiare të Bashkimit Evropian dhe Ambasadës së Mbretërisë së Norvegjisë në Kosovë. Përmbajtja e këtij publikimi është përgjegjësi e vetme e Grupit për Politika dhe Avokim Kosovë-Serbi dhe në asnjë mënyrë nuk mund të paraqes pikëpamjet e Bashkimit Evropian apo Ambasadës së Mbretërisë së Norvegjisë.

Shkurt 2020

Funded by
the European Union

Norwegian Embassy

PËRMBAJTJA

03	Hyrje
04	Energjia është ngjitës, nuk është eksploziv
07	Këndvështrimi im nga Mitrovica për dialogun
13	Konteksti më i gjerë i dialogut teknik Beograd-Prishtinë
15	Vijat ndarëse, dhe pikat ndërlidhëse në to (IBM)
17	Alo, Kosova?
20	Ngarkesë toksike, transportim i sigurt
22	Efektet e marrëveshjeve teknike: Perspektiva rome
25	Liria e lëvizjes në Kosovë ndërmjet marrëveshjeve formale dhe realitetit
27	Kjo lëvizje e vazhdueshme
29	Marrëveshjet e Brukselit: Ndikimi i tyre në jetën tonë të përditshme
31	Përshtypjet e mia për integrimin e gjyqësorit në Mitrovicë
33	Prindërit e mi, pjesëmarrës në seminar
36	Mendimi personal për Marrëveshjen e Brukselit për Drejtësi
39	Puna e policisë në veri të Kosovës pas Marrëveshjes së Brukselit
42	Marrëveshja e harruar për vulat doganore
45	Hyrje-Dalje
48	Marrëveshja që mundësoi bashkëpunimin rajonal

51 PERSPEKTIVE SPORAZUMA IZ TEHNIČKOG DIJALOGA KOSOVO I SRBIJE

99 PERSPECTIVES ON THE TECHNICAL DIALOGUE AGREEMENTS BETWEEN KOSOVO AND SERBIA

HYRJE

Ky publikim është përmbledhje e artikujve mbi përfitimet e marrëveshjeve të dala nga dialogu teknik në mes të Kosovës dhe Serbisë të ndërmjetësuar nga Bashkimi Evropian. Artikujt paraqesin ndikimin e marrëveshjeve në jetët e qytetarëve si dhe arritjet e dialogut teknik në normalizimin e marrëdhënieve në mes të dy palëve. Autorët e artikujve, qytetarë e profesionistë nga Kosova dhe Serbia sjellin pikëpamjet dhe përvojat e tyre personale mbi rezultatet pozitive të një sërë marrëveshjesh të dialogut teknik, sikurse ato për energjinë, lëvizjen e lirë, gjyqësorin, vulat doganore, menaxhimin e integruar të kufirit (IBM) dhe marrëveshjen për transportin e mallrave të rrezikshme (ADR). Disa nga shkrimet përshkruajnë edhe ndikimin e këtyre marrëveshjeve në marrëdhëniet mes qytetarëve, si brenda Kosovës, ashtu edhe mes Kosovës dhe Serbisë. Ata poashtu ofrojnë rekomandime konkrete në përmirësimin e zbatimit të këtyre marrëveshjeve dhe identifikojnë fusha të reja të cilat duhet të adresohen në kuadër të përpjekjeve për normalizim të marrëdhënieve.

Informimi i qytetarëve për dialogun teknik shpeshherë është përcjell me mungesë të informatave të nevojshme si pasojë e mungesës së përkushtimit të qeverive në sigurimin e transparencës dhe informimit të drejtë të qytetarëve. Si rrjedhojë njohuritë e publikut mbi përmbajtjen dhe përfitimet e marrëveshjeve të dialogut teknik janë të kufizuara. Në mungesë të informatave të sakta mbi procesin e dialogut, përfitimeve të tij, si dhe mungesës së vullnetit politik për zbatimin e marrëveshjeve të arritura, përkrahja qytetare për dialogun teknik është zbehur.

Kjo seri e artikujve është publikuar në media të ndryshme në Kosovë dhe Serbi, dhe i ka ofruar publikut një perspektivë pozitive mbi arritjet e dialogut teknik si dhe rekomandime konstruktive për avancimin e dialogut dhe përmirësimin e zbatimit të marrëveshjeve të arritura.

Publikimi është pjesë e projektit “Promovimi dhe komunikimi i përfitimeve të dialogut teknik në mes të Prishtinës dhe Beogradit i ndërmjetësuar nga BE”, të zbatuar nga Grupi për Politika dhe Avokim Kosovë – Serbi (KSPAG) dhe financuar nga Bashkimi Evropian dhe Ambasada e Mbretërisë Norvegjeze në Kosovë. Projekti ka përfshirë një sërë aktivitete të cilat kontribuojnë në informimin e publikut mbi arritjet e dialogut teknik dhe përfshirjen e qytetarëve e profesionistëve të fushave relevante në diskutimin e këtyre përfitimeve.

ENERGJIA ËSHTË NGJITËS, NUK ËSHTË EKSPLOZIV

Autor: MILAN SIMURDIĆ

Besimi në dialogun të nisur me Marrëveshjen e Brukselit të vitit 2013, nën kujdesin e BE-së, është humbur si rezultat i kufizimeve të brendshme politike dhe nevojave të të dy palëve, ashtu edhe inercisë dhe mosangazhimit të kryeqyteteve botërore. Rënia e multilateralizmit e shoqëruar me dobësim të diplomacisë vetëm sa e ka përforcuar amplitudën e keqkuptimit dhe kërcënimit me një konflikt të ri të ngrirë në Evropë.

Kthimi i dialogut në rrugën e normalizimit mund të jetë po aq sfidues sa edhe vetë iniciimi i tij. Nëse ka një temë që mund të “hapë” më tej dialogun në mes të Beogradit dhe Prishtinës, pse nuk do të duhej të ishte energjia?

Një sërë argumentesh janë në favor të kësaj. Të veçojmë tre prej tyre. Së pari, energjia është monedhë universale e nevojshme për të gjithë. Së dyti, interkonektiviteti i energjisë dhe bashkëpunimi janë një parakusht për zhvillimin dhe përparimin e qëndrueshëm. Së treti, siguria e energjisë, që nënkupton sigurimin e furnizimit të produkteve të energjisë me çmime të parashikueshme dhe konkurruese për të gjithë akterët në këtë rajon, bazohet në radhë të parë në bashkëpunimin rajonal. Të mendosh për pavarësinë e energjisë dhe vetë-mjaftueshmërinë është thjeshtë një mit.

Në fund të fundit, BE-ja si projekti më i suksesshëm paqeruajtës në historinë e deritanishme të kontinentit të vjetër u

krijua në rrënojat e dy luftërave botërore dhe pikërisht në ndërgjegjësimin për nevojën e grumbullimit të burimeve siç janë qymyri dhe çeliku. Pra, energjia është më shumë si ngjitës sesa eksploziv. Nevoja për energji, në mënyrë të ngjashme, ishte në zemër të “Politikës Lindore” të Brantit që çoi në dialogun gjermano-sovjetik dhe përfundimisht në përfundimin e Luftës së Ftohtë.

Nëse pranojmë se interkonektiviteti i energjisë është një stabilizues i fuqishëm dhe një provë e solidaritetit për të gjithë pjesëmarrësit në procesin e dialogut teknik, që nuk janë vetëm Beogradi dhe Prishtina, duhet së pari të pranojmë se ka dy dimensione kohore: të kaluarën dhe të ardhmen.

E kaluara karakterizohet nga infrastruktura e vjetërsuar, roli mbizotërues i qymyrit dhe hidroenergjisë, efikasiteti i ulët i energjisë me çmime të ulëta dhe tregje të ndara me hapësirë të kufizuar për bashkëpunim dhe tregti. Fakti që sistemet energjetike të Beogradit dhe Prishtinës u krijuan dhe u zhvilluan si dhe arritën zenitin e tyre në ish-Jugosllavi do të thotë se ato janë projektuar dhe realizuar si plotësuese të njëra tjetrës dhe jo si konkurruese.

Sa i përket të ardhmes, ato duhet të reformohen dhe të vendosen në themelet e marrëveshjes së Brukselit, me transformimin e njëkohshëm të energjisë, eliminimin e lëndëve djegëse fosile dhe dekarbonizimin, burimet e ripërtërishme të energjisë dhe efikasitetin e energjisë. Fakti që rajoni ynë shpenzon 2 deri në 3 herë më shumë qymyr sesa mesatarja e BE-së dhe 50% më pak gaz, ilustron më së miri domosdoshmërinë e ndryshimeve në qasjen e energjisë. Të dhënat tregojnë se për prodhimin e një njësie të BPV-së (Bruto Produkti Vendor)

në Ballkanin Perëndimor ka nevojë disa herë më shumë energji sesa në BE.

Me çështjet e pazgjidhura të pronësisë (shembulli i Trepçës dhe të tjera), të marrëdhënieve monetare dhe atyre të përfitimeve sociale nga tre dekadat e fundit do të jetë një barrë shtesë e atyre të rënë dakord me Marrëveshjen e Energjisë të 2014-ës.

Beogradi dhe Prishtina po lëvizin në dialog përmes të njëjtës kornizë institucionale, nga Marrëveshja e Stabilizim Asocimit deri tek anëtarësimi në Komunitetin e Energjisë. Po ashtu, ekziston edhe procesi i Berlinit me axhendën lidhëse (transporti dhe energjia, mbi të gjitha), si dhe forma të shumta të bashkëpunimit rajonal. Në të njëjtën kohë, nga Brukseli njoftojnë për bashkimin e energjisë në rajon dhe afrimin më të madh me Bashkimin Energjetik të BE-së. Kjo kërkesë, nëse nuk është bërë deri më tani, do të gjendet shpejt në tavolinat e kabinetëve në Beograd dhe Prishtinë.

Një tjetër temë e cila do të çojë në nevojën për të arritur një marrëveshje mbi energjinë në dialogun në mes të Beogradit dhe Prishtinës është ndryshimi i klimës, i cili tingëllon futurist dhe jorealit në kohën e ndërprerjes së dialogut, madje edhe në kohën e eskalimit të kontradiktave. Me një mbështetje për linjitin në prodhimin e energjisë elektrike që lëshon sasi të mëdha të gazrave të dëmshëm, rajoni ynë do të përballet me nevojën për të reduktuar emetimet e këtyre gazeve. Për shembull, Beogradi ka një furnizim dhe kërkesë relativisht të balancuar të energjisë elektrike, ku 75% prodhohen kryesisht nga qymyri ndërsa pjesa tjera vjen nga uji. Në Prishtinë, qymyri është burimi i pothuajse 97% të energjisë elektrike, e në disa raste me nevojë për import të energjisë elektrike.

Pasojat sociale, shëndetësore dhe ekonomike të shpërfilljes së emetimeve të pakontrolluara të gazrave të dëmshëm mund të jenë më të mëdha se përfitimet e një energjie relativisht të lirë. Disa studime tregojnë se reduktimi i ndotjes nga termocentralet me qymyr në rajonin tonë do të shpëtonte 6,460 jetë në vit dhe kostot e kujdesit shëndetësor do të reduktoheshin për 2,724 milionë euro.

Kjo temë nuk është në axhendën e dialogut, por është në forume rajonale dhe nuk do të mund të shpërfilllet. Në rastin e ndryshimeve klimatike nuk ka fitime të njëanshme, të gjithë jemi humbës potencialë.

Për të kuptuar sa më realisht rëndësinë dhe mundësinë e zgjidhjes me sukses të kësaj nyje në mes të Beogradit dhe Prishtinës, është e domosdoshme të vlerësohet dhe zbatohet plotësisht marrëveshja, të respektohet korniza institucionale dhe rregullat e lojës në këtë fushë nga të dyja anët. Shkathtësitë, njohuritë dhe kapaciteti janë zgjidhje të pranueshme reciproke dhe nuk duhet të mbeten në dëshirën për të shtyrë palën tjetër në kënd, të njoh humbjen ose të reagojë pa matur.

Në fund, duhet të theksohet se e ardhmja e demokracisë, përparimit dhe paqes në Evropë po bëhet gjithnjë e më e paqartë. Zgjidhja, në pjesën ku Beogradi dhe Prishtina mund të ndikojnë, nuk qëndron në incerinë, por në vazhdimin e dialogut, një qasjen proaktive dhe të vazhdueshme, të pandërprerë për emëruesin më të vogël të përbashkët.

Çdo alternativë tjetër e ofruar është destruktive dhe vetëshkatërruese. Kur jemi tek energjia nuk ka shpatë që mund ta presë këtë dhe në të njëjtën kohë të ruajë paqen, stabilitetin dhe perspektivën evropiane të rajonit. Megjithatë, sado e komplikuar të jetë, nyja mund të zgjidhet me shumë përpjekje dhe durim, dhe pastaj të ngulitet në një rrjet të vetëm rajonal dhe evropian. Nëse është e nevojshme të përsëritet, energjia është një monedhë universale që gjithmonë do të jetë e nevojshme dhe e domosdoshme edhe në marrëdhëniet në mes të Beogradit dhe Prishtinës.

KËNDVËSHTRIMI IM NGA MITROVICA PËR DIALOGUN

Autorja: FORENTINA HAJDARI-HAJRA

Dialogu teknik në mes të Kosovës dhe Serbisë ka filluar në vitin 2011 dhe ka rezultuar me 33 marrëveshje. Këto marrëveshje kanë prekur sfera të ndryshme të jetës së qytetarëve siç janë: liria e lëvizjes, regjistrat civil, regjistrat kadastral, doganat, qeverisja lokale në veri, njohja e diplomave, bashkëpunimi rajonal, energjia, telekomunikacioni, drejtësia, etj. Përmirësimi i jetës së qytetarëve dhe bashkëpunimi mes tyre ka qenë një prej prioritetëve kyçe të dialogut.

Për fat të keq, procesi i dialogut është politizuar tej mase sa që ndikimi i tij pozitiv në jetën e qytetarëve është lënë anash në tërësi. Diskursi politik ka formësuar opinion e qytetarëve për dialogun duke i dhënë një

kahe tejet negative. Mungesa e zbatimit apo zbatimi i ngadalshëm i disa marrëveshjeve ka ndikuar në këtë diskurs. Ndërsa, diskutimi për marrëveshjet e zbatuara dhe ndikimin e tyre në jetesën e qytetarëve ka zënë vend të pakët në këtë diskurs.

Një reflektim më i gjerë nga perspektiva e qytetarëve do të na ndihmonte realisht të kuptojmë më mirë ndikimin e marrëveshjeve tek qytetarët. Unë do të hedhë një vështrim mbi zbatimin e këtyre marrëveshjeve duke u bazuar në përvojën time personale dhe personave të tjerë që i njoh në jetën e përditshme publike dhe atë private.

Jetoj në Mitrovicë dhe jam e angazhuar si ndërmjetësuese në Qendrën për Ndërmjetësim në Mitrovicë. Kjo qendër është e licencuar nga Ministria e Drejtësisë me qëllim të lehtësimit të qasjes në drejtësi përmes ndërmjetësimit, si dhe inkurajimit për komunikim dhe mirëkuptim reciprok në mes komuniteteve. Rastet të cilat trajtohen në këtë qendër janë rastet gjyqësore dhe prokuroriale. Në qendër marrin shërbime pjesëtarët e të gjitha komuniteteve që jetojnë në rajonin e Mitrovicës. Rastet referohen nga organet përkatëse të drejtësisë.

Marrëveshja e Brukselit ka mundësuar një integrim të tillë të gjyqësorit në pjesën veriore të Kosovës, duke përfshirë integrimin e gjyqtarëve dhe prokurorëve nga komuniteti serb. Unë së bashku me kolegët e tjerë serbë dhe shqiptarë ndërmjetësojmë rastet e referuara nga gjyqtarët dhe prokurorët, duke përfshirë rastet e konfliktit në mes të pjesëtarëve të komuniteteve të ndryshme. Ka shembuj nga praktika e përditshme që rastet nga komuniteti shqiptar janë trajtuar nga gjyqtarë të komunitetit serb dhe më pas janë referuar në qendrën tonë të ndërmjetësimit. Kujtoj rastin kur disa të rinjë të komunitetit shqiptarë dhe komunitetit serbë janë përleshur në veri të Mitrovicës. Prokuroria në Mitrovicë ka shqyrtuar këtë rast dhe më pas e ka referuar në Qendrën për Ndërmjetësim, ku ndërmjetësuesit kanë ndihmuar në zgjidhjen dhe përmbylljen e këtij konflikti.

Para se të arrihej marrëveshja për drejtësinë, gjyqtarët dhe prokurorët nga komuniteti serb operonin në kuadër të sistemit të Serbisë. Ata trajtonin rastet civile në zyrat apo apartamentet e tyre. Ndërsa, prokurorët nuk mund të dëgjonin rastet kriminale dhe nuk lejoheshin të bashkëpunonin me Policinë e Kosovës.

Prej vitit 2008 deri në vitin 2017 kur ka filluar zbatimi i marrëveshjes për drejtësinë, Gjykata Themelore e Mitrovicës operonte në ndërtesën e gjykatës në Vushtrri. Njësia për Auditim të Brendshëm e Këshillit Gjyqësor të Kosovës kishte vlerësuar se ndërtesa e gjykatës nuk kishte kushte të pranueshme për trajtimin e rasteve dhe mbajtjen e gjykimeve. Për shkak të hapësirës së kufizuar në këtë gjykatë, numri i stafit të kësaj gjykate ka qenë tejet i vogël. Rrjedhimisht, nuk ka qenë e mundur të shqyrtohen të gjitha rastet e ngritura në këtë gjykatë. Rastet vjetërsoheshin dhe parashkruheshin. Kishte numër të konsiderueshëm të rasteve të cilat i ngritnin inspektorët për shkelje të ndryshme nga ana e bizneseve, mirëpo kjo gjykatë nuk arrinte t'i shqyrtonte në afatet e parapara me ligj për shkak të kufizimeve të lartpërmendura. Kjo ndikonte negativisht dhe drejtpërdrejtë në jetën e qytetarëve dhe krijimin e një klime ku sundimi i ligjit nuk funksiononte dhe shkelësit e ligjit nuk ndëshkoheshin.

Lokacioni i dikurshëm i Gjykatës Thelemore të Mitrovicës në Vushtrri kishte vështirësuar qasjen e qytetarëve të Rajonit të Mitrovicës në këtë gjykatë për shkak të distancës gjeografike. Udhëtimet e tilla gjithsesi kanë rënduar buxhetin familjar të qytetarëve dhe kanë shkaktuar humbje kohe.

Komuna e Vushtrrisë së bashku me Komunën e Skenderajt shtrihen në jug të Rajonit të Mitrovicës, Komuna e Zveçanit dhe Zubin Potokut në veriperëndim, Komuna e Leposaviqit në veri, dhe Komuna e Mitrovicës Veriore dhe Komuna e Mitrovicës Jugore shtrihen në qendër të këtij rajoni. Për të arritur tek gjykata në Vushtrri, qytetarët është dashur të udhëtonin rreth 12 kilometra nga Mitrovica, 45 kilometra nga Leposaviqi, 30 kilometra nga Zubin Potoku,

17 kilometra nga Zveçani, dhe 21 kilometra nga Skenderaj.

Marrëveshja për drejtësinë ka mundësuar një integrim të tillë të komuniteteve si në aspektin e ofrimit të shërbimeve, ashtu edhe në aspektin e marrjes së shërbimeve ligjore. Përveç kësaj, kjo marrëveshje ka mundësuar funksionalizimin e Gjykatës Themelore në Mitrovicë në objektin e saj paraprak në pjesën veriore të qytetit të Mitrovicës dhe në një objekt tjetër shtesë në pjesën jugore të këtij qyteti, si dhe integrimin e të gjitha strukturave gjyqësore në veri në kuadër të Gjykatës Themelore në Mitrovicë. Marrëveshja përcakton ekzistimin e vetëm një prokurorie dhe gjykate themelore në rajonin e Mitrovicës, degët e së cilave përfshijnë ofrimin e shërbimeve për shtatë komuna: Mitrovicën Jugore, Mitrovicën Veriore, Zveçanin, Zubin Potokun, Leposaviqin, Vushtrrinë dhe Skenderajn. Funksionimi i institucioneve të drejtësisë në bazë të ligjeve të Kosovës dhe përbërjen e stafit të tyre nga pjesëtarë të komunitetit shqiptarë dhe serbë është specifikuar po ashtu në marrëveshje.

Me rikthimin e gjykatës në Mitrovicë dhe me ngritjen e numrit të gjyqtarëve dhe prokurorëve, duke përfshirë edhe integrimin e gjyqtarëve dhe prokurorëve të komunitetit serb, numri i trajtimit të lëndëve është rritur.

Përveç vështirësive në sektorin e drejtësisë, probleme madhore kishte edhe në sektore të tjera të cilat kanë penguar bashkëpunimin në sfera të ndryshme. Përvoja të tilla kam nga e kaluara gjatë realizimit të projekteve të ndryshme për qeverisje të mirë, gjithëpërfshirës të qytetarëve në bërjen e politikave publike, qasje të barabartë në drejtësi, të drejta të njeriut etj. në Mitrovicë

të Veriut, Leposaviq, Zubin Potok dhe Zveçan. Në këto komuna kanë ekzistuar autoritete të ndryshme me kompetenca të njëjta apo të ngjashme në qeverisje lokale sic janë: Zyra e UNMIK-ut, komunat paralele, Ekipi Përgatitor i Veriut dhe Komuna e Mitrovicës e vendosur në jug. Kjo përzierje e kompetencave në qeverisje lokale ka shkaktuar shumë vështirësi gjatë realizimit të këtyre projekteve. Kur ne si organizata të shoqërisë civile kemi pas nevojë për të dhëna nga komuna me qëllim të zbatimit të projekteve apo fushatave të ndryshme, sigurimi i tyre ka qenë tejet i vështirë dhe shpesh i pamundur. Asnjë nga autoritetet komunale të sipërpërmendura nuk e kanë mundësuar një gjë të tillë për shkak të definimit të paqartë të kompetencave komunale. Por, pas mbajtjes së zgjedhjeve lokale në komunat e veriut në vitin 2013, komunikimi dhe bashkëpunimi ndërsektorial në mes të qeverisjes lokale dhe organizatave të ndryshme është lehtësuar duke mundësuar realizimin e këtyre projekteve.

Edhe vështirësi të tjera kanë qenë evidente në realizimin e këtyre projekteve. Në bashkëpunimin tim me organizata të ndryshme partnere dhe komunat në veri më është nevojitur të shfrytëzoj romingun për të komunikuar me kolegë apo organizata në komunat me shumicë serbe mbi lumin Ibër. Rrjedhimisht, kostoja e komunikimit përmes telefonisë ka qenë tejet e lartë si për individë të angazhuar në sektorë të ndryshëm ashtu edhe për qytetarë të rëndomtë. Deri para pak kohësh, qytetarët e veriut, duke përfshirë edhe qytetarët shqiptarë që jetojnë në atë pjesë që kanë shfrytëzuar shërbimet e operatorëve Ipko dhe Vala, telefonat e tyre kanë operuar në roming në veri të lumit Ibër duke rritur në masë drastike çmimet e shërbimeve

të telefonisë mobile. Kësisoj komunikim përmes telefonisë mobile nga komunat mbi lumin Ibër në pjesë të tjera të Kosovës ka kushtuar aq sa kushtonte komunikimi i tillë me shtete të tjera. Për këtë arsye, unë dhe shumica e qytetarëve të tjerë jemi munduar që t'i shmangemi komunikimit me telefon nga territori i katër komunave mbi lumin Ibër. Kjo çështje dhe shumë të tjera në të kaluarën kanë krijuar një hendek të thellë në mes të veriut dhe pjesës tjetër të Kosovës.

Marrëveshja fillestare për telekomin është arritur në vitin 2013. Në vitin 2015 palët dialoguese kanë arritur marrëveshje për planin e veprimit mbi këtë marrëveshje. Në vitin 2016, palët dialoguese kanë arritur marrëveshjen e fundit për zbatimin e marrëveshjeve paraprake për telekomin. Marrëveshja ka sjellë lehtësira në komunikim përmes telefonisë mobile në katër komunat mbi lumin Ibër. Në këtë aspekt, për qytetarët që jetojnë në rajonin e Mitrovicës janë ulur shpenzimet e telefonisë duke mundësuar komunikim me kosto të njëjtë në gjithë Kosovën. Lehtësirat e lartpërmendura në fushën e telekomunikimit kanë ndikuar pozitivisht në rritjen e bashkëpunimit dhe komunikimit mes qytetarëve të katër komunave mbi lumin Ibër, me qytetarët që jetojnë në pjesë të tjera të Kosovës.

Marrëveshjet që kanë ndihmuar pajisjen e Serbëve të Kosovës me dokumente civile dhe patentë shoferë të Kosovës kanë pas gjithashtu një ndikim pozitiv. Falë këtyre marrëveshjeve tani kemi rritje dhe zgjerim të bashkëpunimit ndëretnik dhe integrim më të madh mes komuniteteve, duke rezultuar edhe me kolektive punonjësish me shqiptarët, serbë dhe të tjerë në rajonin e Mitrovicës. Përveç dokumenteve identifikuese, pjesëtarët e komunitetit serb janë pajisur me patentë shoferë të

Kosovës gjë që siguron lëvizjen e lirë dhe qarkullimin e tyre me automjete në tërë Kosovën. Bashkëpunëtorët e mi nga komuniteti serb kanë regjistruar automjetet e tyre te autoritetet përkatëse të Kosovës dhe udhëtojnë në gjithë Kosovën, duke lehtësuar ndërtimin e urave të bashkëpunimit.

Kur flasim për lëvizjen e lirë, kujtojmë përvojat në realizimin e projekteve të ndryshme të shkëmbimit të studentëve mes Kosovës dhe Serbisë. Studentët kosovarë të cilët ishin pjesëmarrës të këtyre projekteve kanë hasur në shumë vështirësi për të hyrë në Serbi. Ne si organizatorë së bashku me këta studentë kemi pritur me orë të tëra për të iu nënshtruar procedurave verifikuese. Këto procedura verifikuese kanë përfshirë jo vetëm studentët, por edhe përfaqësuesit e institucioneve e organizatave ndërkombëtare që kanë financuar projektet në fjalë. Autoritetet serbe lejonin hyrjen studentëve dhe organizatorëve në Serbi atëherë kur ambasadat ndërkombëtare ndërhyjnë në mënyrë diplomatike për të mbështetur udhëtimin e tyre në Serbi.

Me fillimin e zbatimit të marrëveshjes për lëvizjen e lirë në dhjetor të vitit 2011, këto vështirësi janë tejkaluar deri në një masë. Kjo marrëveshje parasheh mundësimin e lëvizjes së lirë me dokumente civile të autoriteteve të secilës palë. Tani pjesëmarrësit e programeve të tilla të shkëmbimeve, sikurse edhe qytetarët e rëndomtë të pajisur me dokumente të Kosovës, mund të udhëtojnë për në Serbi. Megjithatë, qytetarëve të Kosovës të cilët udhëtojnë me automjete me targa të Kosovës për në Serbi iu nënshtrohen procedurave administrative për t'u pajisur me targa të përkohshme dhe siguri të automjetit, që si pasojë krijojnë pritje të gjata. Kam dëgjuar shumë pakënaqësi të

qytetarëve sa i përket pritjeve në radhë për të bërë pagesën e targave të përkohshme tek autoritetet policore të Serbisë, marrjen e lejes për hyrje-dalje dhe procedura të tjera.

Vështirësi më të mëdha hasin qytetarët të cilët posedojnë targat e Kosovës “RKS”. Qytetarët të cilët posedojnë targa të tilla duhet të zëvendësojnë targat “RKS” me targa të përkohshme të shtetit serb. Kjo procedurë kërkon pritje në radhë dhe pagesë të targave të përkohshme. Në jetën e përditshme kam hasur në qytetarë të cilët më kanë treguar se iu është dashur të ndërrojnë targat e automjeteve nga “RKS” në “KS”, në mënyrë që të kenë udhëtim me më pak pritje dhe me kosto më të lirë.

Sido që të jetë, vlen të theksohet që marrëveshja për lëvizjen e lirë, përkundër gjithë këtyre procedurave, u ka mundësuar qytetarëve të Kosovës të udhëtojnë për në Serbi, apo përmes saj. Kjo ka lehtësuar edhe

udhëtimin e mërgimtarëve kosovar të cilët ende janë shtetas të Kosovës. Ata udhëtojnë për në Kosovë dhe anasjelltas përmes Serbisë.

Përkundër këtyre përfitimeve nga zbatimi i marrëveshjeve të dialogut teknik Kosovë-Serbi, mendoj që procesi i dialogut duhet të jetë më transparent për qytetarët, duke artikuluar marrëveshjet e arritura dhe efektet që këto marrëveshje kanë në jetën e tyre. Takimet informuese dhe konsultative me qytetarë dhe shoqërinë civile duhet të jenë të vazhdueshme përgjatë gjithë procesit. Gjithashtu, është e nevojshme të thjeshtësohet gjuha e përdorur në marrëveshje dhe të informohen qytetarët me anë të fushatave informuese. Në këtë mënyrë qytetarët do kuptonin më mirë të gjithë bazën e marrëveshjeve, e në veçanti aspektet pozitive të cilat drejtpërsëdrejti ua lehtësojnë jetën atyre.

KONTEKSTI MË I GJERË I DIALOGUT TEKNIK BEOGRAD-PRISHTINË

Autor: **ALEKSANDAR KOVAČEVIĆ**

Gati 60 vjet negociata midis administratave të ndryshme lokale në territorin e ish-Jugosllavisë lidhur me ndikimet territoriale dhe infrastrukturën janë të rëndësishme për formësimin e dialogut teknik midis Prishtinës dhe Beogradit. Mësimet kryesore të nxjerra gjatë kësaj periudhe të gjatë janë se ndërhyrjet e (rralla) të qëllimta të jashtme në infrastrukturën fizike kanë ndikuar thellësisht në promovimin e marrëveshjeve të qëndrueshme dhe çrrënjosjen e varfërisë, ndërsa negociatat e pafundme politike kishin tendencën të anashkalojnë problemet e varfërisë. Kur krijohet një realitet i ri fizik, njerëzit përshtaten me të dhe, me më shumë ose më pak fërkime, jeta e popullatës vendëse bëhet më e mirë dhe zgjidhjet politike bëhen më të lehta. Kriza

e Triestes nga vitet 1950-a e dëshmon këtë efekt.

Për shkak të domosdoshmërisë fiskale dhe nevojës për ndihmë ndërkombëtare, i gjithë rajoni nënshkroi marrëveshjet ndërkombëtare për ndryshimet klimatike (UNFCCC Marrëveshja e Parisit), tregun e energjisë (Traktati i Komunitetit të Energjisë) dhe integrimin në BE. Këto marrëveshje shoqërohen me rregullat dhe rregulloret për investime, duke përfshirë Marrëveshjen e OECD-së për Financimin e Eksporteve dhe rregulloret për ndihmën shtetërore. Kosova po ashtu, edhe pse nuk është anëtare e OKB-së, është e vendosur t'i përmbahet këtyre marrëveshjeve si pasojë e mandatit të OKB-së dhe aspiratave të rajonit

për t'u anëtarësuar në BE, veçanërisht pas marrëveshjes së arritur në Bruksel midis Prishtinës dhe Beogradit për bashkëpunim rajonal, në vitin 2012. Të gjitha këto marrëveshje formojnë një kornizë ligjore për dialogun teknik dhe bazën për marrëveshjet eventuale të qëndrueshme.

Megjithatë, një numër i marrëveshjeve kyçe ndërkombëtare, që janë të nevojshme për të lehtësuar zhvillimin ekonomik, ende nuk janë plotësisht të zbatueshme në Ballkan. Kjo përfshin protokollin e UN ECE për ndotjen ndërkufitare, rrjedhjen e ujërave ndërkufitare, radionuklidët natyrore të avancuara teknologjikisht (TENORM), qasjen në det dhe shumë të tjera. Për më tepër, nuk janë parashikuar disa aspekte kritike siç janë ndikimet ndërkufitare të shpyllëzimit, ndërsa disa të tjera (siç janë direktivat e BE-së për emisione, të cilat janë më të përshtatshme për Evropën Veriore dhe Perëndimore, të cilat i rreh era, por që nuk janë aq të përshtatshme për luginat karstike të Ballkanit ku era e fortë është e rrallë) të cilat nuk janë krejtësisht të përshtatshme për këtë rajon.

Kjo demonstroi paqartësi rreth kornizës më të gjerë ligjore për çfarëdo dialogu teknik dhe qëndrueshmëri të marrëveshjeve eventuale. Prandaj është e këshillueshme që të gjithë pjesëmarrësit të marrin parasysh tërë kornizën ndërkombëtare ligjore dhe plotësisht të kuptojnë implikimet afatgjata të opsioneve të ndryshme teknike.

Përderisa e gjithë kjo krijon mjedis ligjor për negociata të vazhdueshme ndërmjet administratave të Serbisë dhe Kosovës, ekziston edhe realiteti fizik që duhet të merret parasysh. Nga zonat e larta të Kosovës uji rrjedh në drejtim të pellgjeve ujore të Adriatikut, Danubit dhe Egjeut.

Shpyllëzimi masiv në atë zonë prek regjimin e ujit në pjesën më të madhe të territorit të Serbisë. Duke qenë në lartësi të lartë mbidetare, emetimet (në ajër dhe ujë) nga Kosova (ekzistuese ose të planifikuara) nga termocentralet me linjit ndikojnë gjithashtu edhe në territorin e Serbisë dhe të vendeve fqinje të BE-së. E njëjta vlen edhe për termocentralet me linjit në Serbi.

Këto efekte janë rritur për shkak të ndryshimeve klimatike: Ballkani në 20 vjetët e fundit po ballafaqohet me disa nga vitet më të ngrohta në histori. Temperaturat mesatare janë rritur dhe modelet e reshjeve janë shumë më të paqëndrueshme: ekstremet e shkrirjes dhe të përmytjeve kanë tejkaluar shkrirjen e qëndrueshme të mbulesës afatgjate të dëborës.

Duke qenë të vendosura në fund të luginave karstike, minierat e linjtit me infrastrukturën përcjellëse energjetike janë ekspozuar në mënyrë jo proporcionale ndaj rreziqeve të përmytjeve dhe këto rreziqe janë në rritje. Derisa cilësia mesatare e linjtit përkeqësohet në të gjithë rajonin, minierat e hapura duhet të zgjerohen në zona më të mëdha, të shkojnë më thellë, të nxjerrin më shumë ujë dhe kërkojnë infrastrukturë më të madhe për rezultate të njëjta energjetike. Korniza ligjore dhe realiteti fizik ndërveprojnë për të ndikuar në vlerën komerciale të burimeve natyrore, burimeve gjeologjike dhe territorit.

Këto ndërveprime janë të dukshme edhe në transport: Edhe pse disa shtete bregdetare e njohin Kosovën si shtet të pavarur, ato nuk janë të detyruara t'i sigurojnë qasje të pa penguar në det, pasi Konventa e OKB-së [sh.p. mbi të Drejtën e Detit] nuk aplikohet. Kjo mund të jetë hapësira për shfrytëzimin e konventave të BE-së. Edhe nëse merret

në konsideratë Konventa mbi të Drejtën e Detit, portet dhe infrastruktura ekzistuese e hekurudhave nuk kanë shumë për të ofruar. Nga një perspektivë tjetër, sistemi jofunksional hekurudhor dhe menaxhimi jofunksional i kargos në Beograd nuk ofrojnë mundësi për tregti ndërkombëtare të subjekteve afariste nga Kosova ose Serbia dhe pjesës tjetër të Ballkanit drejt zonës së pellgut të Danubit. Pavarësisht sa ambicioze bëhen politikat tregtare dhe regjimet doganore, me ato arrihet pak përkundër ndërhyrjeve dramatike të politikave. Këto rrethana lehtësojnë varfërinë e vazhdueshme jo vetëm në Serbi dhe Kosovë, por në shumicën e Ballkanit.

Kjo krijon implikime të thella politike. Rriten mosmarrëveshjet ndërkufitare rreth përdorimit të hidrocentraleve, mbrojtjes nga përmbytjet, ndotjes ndërkufitare, energjisë dhe tregtisë. Përdorimi i të dhënave historike nuk aplikohet më; qeveritë dhe institucionet financiare trashëguan të menduarit rreth potencialit të investimeve që edhe më shumë komplikon marrëdhëniet e tyre, jo vetëm ndërmjet tyre, por edhe me popullsinë vendëse dhe pjesën tjetër të Evropës.

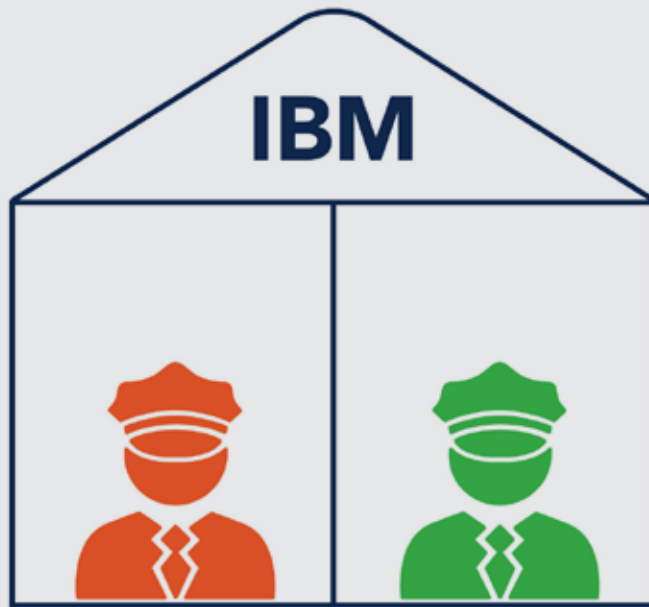
Ashtu si qëndrojnë gjërat tani, rajoni ka të ngjarë të dështojë të përmbushë aspektet materiale të një numri detyrimesh ndërkombëtare dhe të ndajë pjesën e drejtë të barrës së vet në luftimin e ndryshimeve klimatike. Para fundit të këtij

viti, do të jetë më i dukshëm një numër i dështimeve, vonesave dhe mangësive në arritjen e detyrimeve materiale lidhur me ndryshimet klimatike, ndikimet mjedisore, infrastrukturën e transportit dhe tregjet e energjisë. Ballkani mund të gjejë veten në konflikt me Bashkimin Evropian dhe pjesën dërmuese të bashkësisë ndërkombëtare, në situatën e rritjes së rreziqeve fizike dhe shpërbërjes së kornizës ligjore. Rajoni përsëri mund të shfaqet si rrezik për sigurinë, madje në një kontekst shumë më të ndërlikuar. Nëse kjo ndodh, mjedisi për negociata mund të komplikohet edhe më shumë.

Duhet të merret parasysh se investimet aktuale vendimtare e të qëllimta të jashtme në pyllëzime masive, parandalimin e erozionit, sigurinë energjetike, çrrënjosjen e varfërisë energjetike dhe infrastrukturën e transportit komercial janë parakushte të domosdoshme për përparime eventuale në marrëdhëniet politike në Ballkanin Perëndimor, e në veçanti Serbi-Kosovë. Qëllime të mençura në drejtim të investimeve të qëndrueshme komerciale duhet të mbizotërojnë mbi interesat e caktuara të rrënjësura në pritjet e vjetruara të të kërkuarit të qirasë. Vetëm kur (ose nëse) hisedarët relevantë përqafojnë infrastrukturën e re dhe më të qëndrueshme, si dhe realitetet fizike, ligjore dhe komerciale, do të ketë bazë për diskutim të frytshëm.

VIJAT NDARËSE, DHE PIKAT NDËRLIDHËSE NË TO (IBM)

Autore: KOZETA DERVISHI

Në kuadër të dialogut teknik të ndërmjetësuar nga BE-ja, në dhjetor të 2011-ës, Kosova dhe Serbia arritën Marrëveshje për Menaxhimin e Integruar të Kufirit, ndryshe i njohur si IBM (Integrated Border Management). Marrëveshja rregullon bashkëpunimin ndërkufitar përfshirë pikë-kalimet e përbashkëta, komunikimet e rregullta në mes të autoriteteve policore, doganore dhe agjencive tjera.

Arritja e marrëveshjes u mundësua mbi bazën e legjislacionit dhe praktikat më të mira të BE-së si dhe parimin e “dykuptimisë konstruktive”. Në rastin e kësaj marrëveshje, fjala “border” e konceptit IBM nga njëra palë njihet si kufi shtetëror, ndërsa nga pala tjetër si kufi administrativ. Përdorimi i fjalës “juridiksion” në vend të

termit “soveranitet” poashtu i ka kontribuar arritjes së marrëveshjes dhe aplikimit të konceptit të IBM-së në gjashtë pikë-kalime në mes të Kosovës dhe Serbisë.

Deri në hyrjen në fuqi të marrëveshjes së IBM-it, kalimi nga Kosova në Serbi dhe anasjelltas ishte bërë me shumë vështirësi për shkak të mos-komunikimit në mes të autoriteteve dypalëshe. Shumë shpesh, e sidomos gjatë verës krijoheshin kolona të gjata pritjeje dhe autoritetet përkatëse asnjëherë nuk e zbatonin mekanizma për lehtësim të kontroleve.

Kjo nuk ndodhte në mungesë të një protokolli të bashkëpunimit i cili u mundësua më këtë marrëveshje më pas.

Zbatimi i plotë dhe i menjëhershëm i marrëveshjes ka pasur ndikim të jashtëzakonshëm në përmirësimin e lëvizjes së lirë të qytetarëve dhe mallrave, rritjen e sigurisë së kontrollit kufitar bazuar në standardet dhe praktikat e mira evropiane.

Marrëveshja ka ndikuar drejtpërdrejtë në lehtësimin e kalimit të qytetarëve e sidomos të diasporës, ku nga viti në vit ka rënë dukshëm koha e pritjes e cila para marrëveshjes ishte me orë të tëra. Një mërgimtar i cili për pushimet e verës këtë vit ka kaluar nga pikë kalimi kufitar Dheu i Bardhë për shumë pak minuta, tregon se “në të kaluarën pritjet kanë qenë shumë të gjata e të lodhshme, e pothuajse të padurueshme në temperatura të larta”.

Këtë e konfirmoi edhe një rreshter policor i cili tha se “Polica e Kosovës ka bërë apel që mërgimtarët të shfrytëzojnë edhe pikat tjera kufitare, meqë me Serbinë janë gjashtë të tilla, ku zbatohet IBM-ja”.

Mbyllja e kalimeve ilegale në pjesën veriore të Kosovës e arritur përmes marrëveshjes ka ndikuar në rritjen e bashkëpunimit në luftën kundër krimit të organizuar, trafikimit me qeniet njerëzore dhe luftën kundër trafikut ndërkombëtar të narkotikëve. Zëdhënësi i Doganave të Kosovës tregon se “këtë vit dhe vitin e kaluar ka pasur më se paku raste të kontrabandimit. Është fakt që ka pasur periudha kohore kur kundërvajtjet e zbuluara nga ana e oficerëve doganor brenda një viti në atë pjesë kanë kaluar numrin prej 400 ose 500, por këto dy vitet e fundit kemi vërejtur një ulje të këtyre rasteve. Nuk kemi pasur më shumë se 40 raste që kemi kapur mallra gjatë tentim kontrabandimit”.

Marrëveshja ndikoi në përmirësimin e eksport-importit deri atëherë asimetrik në mes të Kosovës dhe Serbisë. Derisa në vitin 2011 Kosova eksportoi në Serbi mallra në vlerë rreth 8 milion euro, kjo u dyfishua një vit më pas dhe vitet e tjera pasuese, kurse në vitin 2016 arriti në mbi 46 milion euro. Njëjtë ndodhi edhe me transportin e produkteve të Kosovës përmes Serbisë, ku me fillimin e zbatimit të marrëveshjes vlera e mallrave të transportuara ishte rreth 30 milion euro, shifër kjo e cila në vitin 2016 shkoi deri në 120 milion. Një prodhues nga Kosova që eksporton çimento në Serbi nga viti 2012, tregon se “ka qenë e paimagjinueshme që të eksportojmë për Serbi, sidomos nga pikë kalimi në Jarinjë, ku për një kohë edhe policët e doganierët kanë shkuar vetëm përmes helikopterëve dhe se kjo marrëveshje i ka ndihmuar tejmasë në biznesin e tij”.

Për shkak të rënies së intensitetit të dialogut, dhe akuzave të ndërsjella për mos-implementimin e marrëveshjeve tjera, implementimi i plotë i marrëveshjes ka ngecë. Megjithatë, qarkullimi mes dy vendeve vazhdon të funksionojë. Rikthimi në binar i dialogut për çështje teknike dhe zbatimi i plotë i marrëveshjeve të arritura deri më tash, duhet të jetë synimi kryesor i të gjithëve, e sidomos Kosovës dhe Serbisë, krahas procesit të dialogut të nivelit të lartë për marrëveshje të plotë normalizimi. Marrëveshja e IBM-së është dëshmia më e mirë se bashkëpunimi në mes institucioneve të dy vendeve është i mundur. Si e tillë, kjo marrëveshje mund të shërbejë edhe për tema tjera të bashkëpunimit.

ALO, KOSOVA?

Autor: GAZMIR RACI

“Konsumator i nderuar, kodi i vjetër +377 tash e tutje nuk është funksional. Ju lutëm përdorni kodin e ri shtetëror +383”.

Ky ishte mesazhi që një prej operatorëve telefonik në Kosovë po u dërgonte klientëve të tij për t'i njoftuar ata me ndryshimin e kodit telefonik, pas marrëveshjes së arritur në mes të Prishtinës dhe Beogradit në dialogun teknik të ndërmjetësuar nga Bashkimi Evropian. Kjo poashtu shënoi fillimin e identitetit të ri të Kosovës në fushën e telekomunikacionit ndërkombëtar.

Dialogu teknik i Brukselit i ndërmjetësuar nga Bashkimi Evropian filloi në vitin 2011. Telekomunikacioni ishte njëra nga temat e diskutuara me pritjet që marrëveshja

të ndikonte tutje në normalizimin e marrëdhënieve në mes të dy palëve. Marrëveshja në telekomunikacion, si rezultat i negociatave të ndërmjetësuar nga BE u arrit në vitin 2013. Ajo i mundësoi Kosovës të pranoj kodin ndërkombëtar (+383), siç u specifikua nga Unioni Ndërkombëtar i Telekomunikacionit (ITU). Krijimi i mundësisë që Kosova të ketë kodin e saj ndërkombëtar pritej të vendoste rregull ndaj operimeve të palicencuara në disa zona të Kosovës, të banuara kryesisht me popullatë serbe.

Operatorët e palicencuar pas luftës kishin funksionuar pothuajse në tërë territorin e Kosovës. Kjo praktikë shkaktonte probleme në përditshmëri, sidomos për qytetarët serbë të Kosovës. Dragana, një studente

në Universitetin e Mitrovicës së Veriut tregon: “Me numrin tim 064 (operator nga Serbia), më duhej të isha vetëm në zona të caktuara përbrenda Kosovës, që të mund të komunikoj me familjen në veri të Mitrovicës. Tash as nuk mendoj për këtë. Prandaj edhe ndjehem e lirë në lëvizje”.

Marrëveshja i mundëson Kosovës paraqitjen në regjistrat online të telekomunikimeve dhe iu mundëson qytetarëve të saj të përdorin vetëm një kod telefonik në thirrjet e brendshme dhe ndërkombëtare. Falë marrëveshjes në fjalë, qytetarët e Kosovës, sidomos ata të komunitetit serb, nuk janë të obliguar të mbajnë dy telefona, njërin për komunikim në Kosovë, e tjetrin për komunikim me Serbinë. Më herët, një situatë e tillë krijonte komplikime edhe në nismat për paqe, në nivel rajonal; një aktiviste e një rrjeti rajonal, tregon: “Për të kontaktuar me kolegët e mi në Beograd, më duhej domosdo të isha në zyrë, afër telefonit fiks, që vërtetë më limitonte. Sot mund të iu përgjigjem urgjencave të punës nga kudo. Tani, gjatë udhëtimeve të punës në Beograd mund të pranoj thirrje në numrin tim, dhe të komunikoj me familjen time, pa pasur nevojë të blej numër lokal”.

Deri në arritjen e kësaj marrëveshje, Kosova kishte në përdorim tri kode telefonike, përfshirë atë të ish-Jugosllavisë (+381). Thirrjet telefonike mobile ishin të kufizuara sipas njohjes së ofruesve të shërbimeve. Për këtë arsye, marrëveshja ishte e dobishme për njerëzit që jetojnë në Mitrovicë, jeta e të cilëve është e lidhur me dy anët e lumit; Senadi, i cili jeton në lagjen e boshnjakëve në bregun verior të lumit Ibër tregon: “Jeta ime është e lidhur me dy anët dhe me dy sistemet e telekomunikimit. Shpresoj se rregullimi i telekomunikacionit të ndihmojë edhe në rregullimin e jetëve tona”.

Marrëveshja pritet të rrisë sigurinë në telekomunikim, duke kontrolluar trafikun e telefonisë fikse dhe mobile. Edhe të hyrat në buxhetin e Kosovës pritet të shtohen, ngaqë nuk do të ketë përdorim të kodeve të tri shteteve tjera; për ilustrim - që nga themelimi në 2000, operatori mobil Vala në emër të përdorimit të prefiksit të Monakos (+377), i ka paguar Monaco Telecom-it rreth 200 milionë euro në total.

Me kodin e vet telefonik, Kosova do të jetë në gjendje të ofrojë shërbime më të mira të telefonisë me kosto më të favorshme për qytetarët e saj, duke pasur parasysh që serveri menaxhues i këtij kodi do të jetë në Prishtinë.

Tjetër aspekt i rëndësishëm i marrëveshjes është edhe dakordimi për përcaktimin e kufirit të frekuencës ndërmjet Kosovës dhe Serbisë, që do të zbatohet në një fazë të mëvonshme. Kjo përfshinë harmonizimin e përdorimit të spektrit për sinjalin për GSM dhe televizion, përfshi transmetimin digjital, me qëllim të sigurimit të shërbimeve të bazuara në parimet e ITU-së dhe duke shmangur ndërhyrjet siç përshkruhet në nenin 2 të kësaj marrëveshje. Kjo i mundëson Kosovës të zhvillojë programin e vet të digjitalizimit në përputhje me standardet ndërkombëtare dhe në pajtim me Agjendën Digjitale Evropiane të BE-së, si dhe të harmonizojë përdorimin e spektrit të GSM-së dhe sinjaleve televizive, përfshirë transmetimin digjital tokësor. Marrëveshja gjithashtu parasheh që të dy palët të arrijnë marrëveshje bilaterale të roamingut, në pajtim me nismat tjera rajonale. Shtetet anëtare të BE-së tashmë kanë hequr të gjitha tarifatat e roamingut për zonën e vendeve të BE-së.

Para kësaj marrëveshje thirrjet mes Kosovës dhe Serbisë nuk ishin të mundshme brenda territoreve të tyre përkatëse. Operatorët mobilë të Kosovës nuk njiheshin nga Serbia, ndërsa autoritetet e Kosovës i ndaluan operatorët e paregjistruar serbë të telefonisë mobile. Siç shprehet Veselin një qytetar i komunitetit Serb nga jug i Kosovës: “Mendoj që kjo marrëveshje ka mundësuar konkurrencë të shëndoshë në mes të operatorëve që funksionojnë këtu, përfshirë ata serbë. Tani, ne mund të përdorim përfitimet e pakove të ndryshme atraktive që ofrohen nga operatorët në Kosovë, pa u ndier të hendikepuar edhe në komunikim me familjarët tanë në Serbi”.

Duke i parë rezultatet, mund të konkludohet se kjo është një nga marrëveshjet më të suksesshme nga procesi i dialogut teknik i ndërmjetësuar nga Bashkimi Evropian. Kosova dhe Serbia Serbia janë duke e zbatuar marrëveshjen dhe pritet të arrijnë marrëveshje edhe për shërbimet postare pasi dërgesat për - dhe nga - Kosova kanë vështirësi të arrijnë destinacionin e tyre nëse kalojnë nëpër Serbi. Madje, edhe këtu marrëveshja për telekomunikimin ka një kontribut, duke e precizuar këtë çështje në nenin 5 të Marrëveshjes së Brukselit për Telekomunikacionin.

NGARKESË TOKSIKE, TRANSPORTIM I SIGURT EFEKTET E ZBATIMIT TË MARRËVESHJES MBI CERTIFIKATAT ADR

Autor: LULZIM KRASNIQI

Marrëveshja për njohjen reciproke të certifikatave ADR (25 prill 2016) në mes të Kosovës dhe Serbisë, e arritur në Bruksel me ndërmjetësimin e BE-së, ka kontribuar në lëvizjen e lirë të mallrave të rrezikshme dhe ka lejuar operimin ekonomik të kompanive kosovare që punojnë në këtë sektor, në përputhje me standardet evropiane dhe ndërkombëtare. Certifikata ADR (Accord Dangereux Routier - Marrëveshja Evropiane lidhur me transportin ndërkombëtar të mallrave të rrezikshme përmes transportit rrugor) është një dokument për shoferë dhe automjete që transportojnë materiale të rrezikshme, ku përfshihen hidrokarburet, si dhe materialet nga industria kimike dhe minerare. Materialet e rrezikshme zënë një vend të rëndësishëm në vëllimin e

përgjithshëm të tregtisë së Kosovës. Prandaj, kjo certifikatë është një dokument i nevojshëm për të vërtetuar se automjeti transportues i plotëson standardet më të larta teknike dhe të sigurisë për transportimin e materialeve të rrezikshme në mënyrë të sigurt. Njohja e marrëveshjes së certifikatave ADR është në përputhje me parimet e CEFTA-s dhe mundëson lëvizjen e lirë të materialeve të rrezikshme mes Kosovës dhe Serbisë bazuar në Konventën e ADR-së.

Para marrëveshjes, transportuesit e Kosovës përballeshin me sfida dhe shpesh u ndalohej transportimi i materialeve të rrezikshme përmes Serbisë ose vendeve të tjera të treta. Mehdiu, një shofer kamioni i një kompanie transportuese private nga Kosova, i zënë në

rrugë nga vendimi, kujton: “Isha në rrugën time të zakonshme dhe u ndala në një restorant ...; dy policë hynë, pyetën për kamionin jashtë. Pas kontrollit, më thanë se nuk i kam të gjitha dokumentet e nevojshme. Isha i befasuar ... Kam pritur disa orë, por më në fund më lejuan të shkoj”. Certifikata ADR, që lëshohet në Kosovë, është një dokument në përputhje me Traktatin e OKB-së për ADR dhe standardet ndërkombëtare dhe evropiane për siguri në transportin rrugor të materialeve të rrezikshme. Megjithatë, para kësaj marrëveshjeje, cisternat e kompanive kosovare ishin të kufizuara në transportimin e materialeve të rrezikshme nga dhe përmes Serbisë, gjë që shkaktoi humbje të konsiderueshme financiare për kompanitë dhe si përgjigje, Kosova refuzoi njohjen e certifikatave serbe. Ndonëse palët nuk arritën ta zgjidhnin këtë gjë brenda CEFTA-s, marrëveshja u mundësua me dialogun e ndërmjetësuar nga BE-ja në Bruksel.

Njohja reciproke e certifikatave ADR është një mbështetje për komunitetin e biznesit në sektorin e materialeve të rrezikshme. Heqja e barrierave të biznesit mbështetë përmirësimin e mjedisit afarist, nxitë tregtinë, krijon një ekosistem të përshtatshëm për bërje të biznesit dhe është nxitje për investime të drejtpërdrejta ndërkombëtare, duke i kontribuar kështu rritjes së qëndrueshme ekonomike dhe krijimit të vendeve të reja të punës. Në Raportin vjetor Bërja e Biznesit 2019 të Bankës Botërore, Kosova renditet e 44-ta, që në krahasim me pozitën e saj të 126-të në vitin 2012, është përmirësim i dukshëm. Me marrëveshje, palët angazhohen për lëvizje të lirë të mallrave, përfshirë mallrat e rrezikshme, pa pengesë dhe në përputhje me standardet evropiane, duke pranuar reciprokisht të gjitha standardet evropiane për transportimin e mallrave të rrezikshme. Ky angazhim nuk ndikon në detyrimet ndërkombëtare të secilës palë.

Tri vjet më vonë, Ministria e Tregtisë dhe Industrisë e Kosovës nuk ka raportuar për pengesa në zbatimin e marrëveshjes. Organizatat e shoqërisë civile, si KDI, gjithashtu kanë konfirmuar zbatimin e marrëveshjes.

Mehdiu, shoferi i zënë në mes të “përplasjes për certifikata” mes dy autoriteteve, tani është në pension. Pasardhësi i tij i ri, Bedriu, i cili sapo ka filluar të punojë si shofer kamioni, thotë: “Është lehtësim për mua kur di që të gjitha dokumentet janë në rregull dhe jam i lirë t’i shpërndaj mallrat; mund të shkoj të njëjtës rrugë rregullisht dhe në mënyrë të sigurt. Jam shofer i ri dhe kjo më përshtatet më mirë”.

Një pronar i një kompanie të gazit në Kosovë tha: “U bënë dymbëdhjetë vjet që e kam biznesin tim. Kam konsumatorë të rregullt që dua t’i mbajë të kënaqur me shërbimet e mia. Gjatë bllokadës kam pasur vështirësi në përmbushjen e kërkesave të konsumatorëve të mi, deri në pikën që besueshmëria e kompanisë sime është rrezikuar. Është mirë të dimë që ky segment i biznesit tonë është i rregulluar dhe ndihemi të lirë të bëjmë biznes jashtë Kosovës, gjithashtu përmes Serbisë”.

Sipas Kodit të Tarifave të Kosovës (HS-10) 2019, Kosova ka importuar mallra të rrezikshme nga Shqipëria, Serbia, Bosnja e Hercegovina, Austria, Belgjika, Danimarka, Mbretëria e Bashkuar, Estonia dhe madje edhe nga Kosta Rika. Megjithatë, institucionet duhet të informojnë kompanitë në mënyrë më sistematike dhe të bashkëpunojnë me ato dhe me transportuesit mbi rregullat dhe detyrimet e ADR-së. Informimi i kompanive do ta nxisë më tej trendin aktual të shkëmbimit tregtar të Kosovës me vendet e tjera.

Publikuar më 16 gusht 2019 në gazetën e përditshme “Koha Ditore”.

EFEKTET E MARRËVESHJEVE TEKNIKE: PERSPEKTIVA ROME

Autor: AVNI MUSTAFA

Komuniteti rom është njëri nga komunitetet më të marginalizuara në Kosovë. Në mesin e problemeve të shumta me të cilat ata ballafaqohen është edhe mungesa e dokumenteve civile të Kosovës. Disa romë, për arsye të ndryshme, nuk kishin të drejtë të marrin dokumente civile të Kosovës. Kjo mungesë e dokumenteve ndikoi në marginalizimin e mëtejshëm të pjesëtarëve të këtij komuniteti.

Gjatë dialogut Kosovë-Serbi, më 2 korrik 2011, u nënshkrua Marrëveshja për Regjistrin Civil, e cila në mënyrë të konsiderueshme kontribuoi në zgjidhjen e këtij problemi. Marrëveshja parashihte që palët së bashku të bënin çdo përpjekje të mundshme për të krijuar një regjistër

plotësisht të besueshëm civil në Kosovë, duke synuar identifikimin e boshllëqeve në librat origjinal amzë, të zhdukur/asgjësuar para vitit 1999.

Sipas regjistrimit të popullsisë të vitit 2011, në Kosovë jetojnë 1,798,506 persona, në mesin e të cilëve janë shumë komunitete të ndryshme pakicë, dhe prej të cilëve 35,784 romë, ashkali dhe egjiptianë (8,824 romë, 15,436 ashkali dhe 11,524 egjiptianë) që përbëjnë pak më shumë se 2% të popullsisë së përgjithshme. Kushtetuta e Kosovës e njeh komunitetin rom si një nga pakicat e saj etnike dhe si e tillë u jep të drejta të barabarta, në përputhje me standardet ndërkombëtare dhe vendore të të drejtave të njeriut.

Sipas raporteve të OSBE-së, para konfliktit, në Kosovë kanë jetuar më shumë se 100,000 romë, ashkali dhe egjiptianë, shumë prej të cilëve u larguan gjatë dhe pas konfliktit, ndërsa ata që qëndruan dhe u kthyen më vonë kanë pasur trajtim negativ në kuadër të sistemit të regjistrimit civil. Regjistrimi civil është e drejtë themelore përmes së cilës një person identifikohet dhe njihet si pjesëtar i vendit/shoqërisë në të cilën personi jeton. Vite me radhë pas përfundimit të konfliktit, romët ballafaqoheshin me sfida në ushtrimin e kësaj të drejtë. Certifikatat dhe dokumentet tjera personale të identifikimit iu kishin humbur, nuk i kishin marrë me kohë ose e kishin të vështirë për t'i marrë, pasi u duhej të udhëtohonin në Serbi për të marrë dokumentet e vjetra. Sfidat për të marrë dokumentacionin personal rezultuan me shumë romë që nuk ishin në gjendje të siguronin punësim të rregullt ose mirëqenie sociale minimale. Regjistrimi në shkollë, udhëtimi ose aktivitetet tjera të nevojshme që kërkonin dokumente personale ishin pengesa të tjera të mëdha në të cilat haste ky komunitet çdo ditë.

Edhe pse isha i vetëdijshëm për vështirësitë në marrjen e dokumenteve personale, me të cilat ishin ballafaquar miqtë dhe familjarët e mi, unë u ballafaqova me këto çështje atëherë kur më lindi vajza në vitin 2009, në Spitalin e Mitrovicës. Në atë kohë, zyrat e regjistrimit të Kosovës nuk pranonin dokumente të lëshuara nga institucionet e Serbisë. Pas shumë përpjekjesh dhe trokitjeve nga zyra në zyrë, vajza ime përfundoi me tri certifikata lindjeje - të Serbisë, të UNMIK-ut dhe të Kosovës. Me përparimin e shënuar në zyrat e regjistrimit në Kosovë, kur më lindi fëmija i dytë në vitin 2014, arrita që djalit tim t'ia nxjerr certifikatën e lindjes së Kosovës vetëm me fletëlëshimin nga spitali në veri të Mitrovicës. Isha kureshtar për të

kuptuar se çfarë kishte kontribuar në këtë ndryshim dhe zbulova se ishte marrëveshja për Regjistrin Civil, e nënshkruar nga Kosova dhe Serbia në vitin 2011. Shumë nga komuniteti rom nuk janë në dijeni të ekzistencës së Marrëveshjes për Regjistrin Civil dhe si rezultat i kësaj, shumë romë vazhdojnë të jenë të paregjistruar.

Zbatimi i Marrëveshjes për Patentë Shoferë gjithashtu ka ndikuar në jetën time. Në tetor të vitit 2010, kam kaluar me sukses testin e vozitjes në Zveçan në veri të Kosovës. Kalova teorinë dhe provimin praktik dhe me këtë mora patentë shoferin e Serbisë. Megjithatë, ky ishte një dokument i pavlefshëm për institucionet e Kosovës. E kisha marrë nga një subjekt zyrtar, prandaj vendosa të rrezikoja dhe të vozisja. Natyrisht, shumë shpesh policia më tërhiqte vërejtjen se më duhej të merrja patentë shoferin e Kosovës dhe në shumicën e rasteve përfundojta me gjobë trafiku. Kjo vazhdoi deri në vitin 2012, kur Prishtina arriti marrëveshje me Beogradin që këta patentë shoferë ligjërisht të zëvendësoheshin ata të Kosovës, pa patur nevojë të përsëritej i gjithë procesi.

Më interesoi të kuptoja si kishte ndikuar kjo marrëveshje tek romët tjerë në Kosovë, kështu që pyeta përreth dhe historia filloi të më tingëllonte si e njohur. Një mik i mirë i imi nga jugu i Mitrovicës kishte një përvojë të ngjashme. Ai ishte larguar nga Kosova për Itali si refugjat në vitin 1999. Pas kthimit të detyruar në vitin 2009, kishte vetëm letërnjoftim të Jugosllavisë. Ai ia doli të nxirrte certifikatën dhe letërnjoftimin e ri nga Serbia, por këto nuk iu pranuan nga autoritetet e Kosovës. Pa dokumente të Kosovës ai nuk mund të regjistronte djalit të tij dhe mundësia e ndalimit nga policia, për çfarëdo arsye, ishte shumë stresuese. Një OJQ u përpoq ta ndihmonte, por procesi

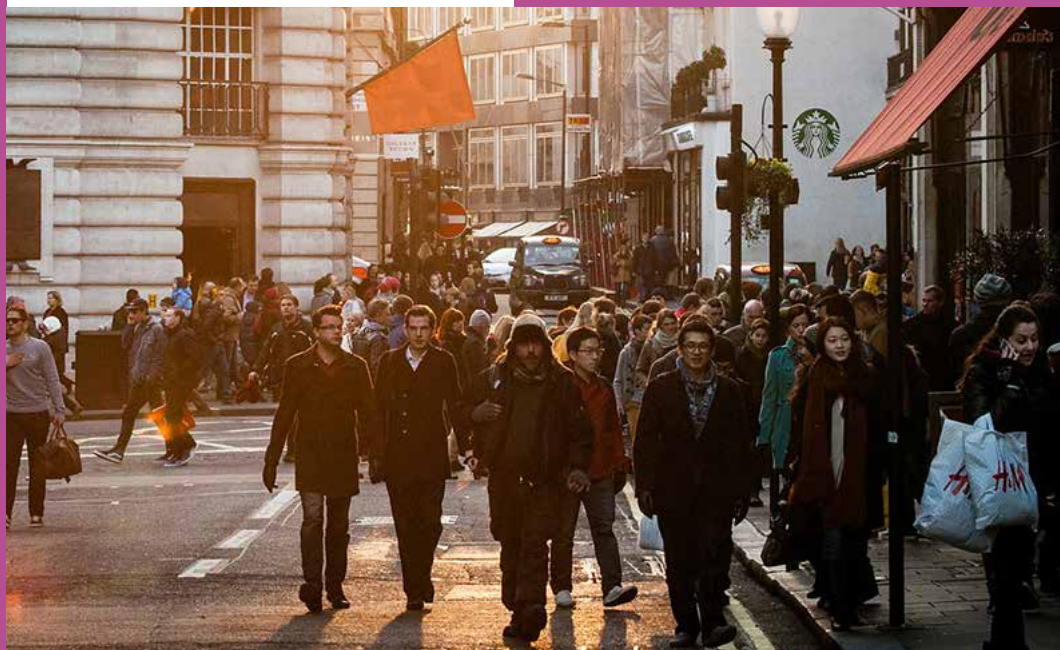
u zvarrit me vite. Në vitin 2013 autoritetet komunale të Kosovës arritën ta gjejnë atë në sistem dhe ia dhanë një certifikatë të lindjes që i mundësoi atij të marrë letërnjoftimin e Kosovës.

Pra, është e qartë se ka pasur efekte të prekshme të dialogut teknik dhe kur dikush e kupton se ka pasur kaq shumë përvoja të ngjashme, mund të fillojë të çmojë ndikimin pozitiv. Megjithatë, institucionet e Kosovës duhet të informojnë në mënyrë të mjaftueshme përfituesit e këtyre marrëveshjeve; romët janë ende të privuar

për shkak të mungesës së informacionit në nivel komunal dhe përfaqësimit të dobët në nivel qendror. Vlerat e një vendi kuptohen më së miri nga trajtimi i pakicave. Përfshirja e romëve me më shumë përgjegjësi, bashkëpunim, hapësirë dhe më shumë mundësi duhet të krijojë një rrugë më të fortë për një Kosovë të pozicionuar më mirë. Një shoqëri është e fuqizuar aq sa janë të fuqizuara grupet e saj më të pafavorizuara. Sa më shumë njerëz kontribuojnë në zhvillimin e Kosovës, aq më mirë do të jetë.

LIRIA E LËVIZJES NË KOSOVË NDËRMJET MARRËVESHJEVE FORMALE DHE REALITETIT

Autor: BOBAN STOJANOVIĆ

Marrëveshja për lirinë e lëvizjes u nënshkrua nga Beogradi dhe Prishtina në korrik të vitit 2011 si pjesë e një dialogu teknik të ndërmjetësuar nga Bashkimi Evropian dhe kishte për qëllim zgjidhjen e çështjeve të lirisë së lëvizjes, andaj, në fakt paraqet përgjigjen në çështjen së në çfarë mënyre mund të lëvizin qytetarët brenda Kosovës, respektivisht çështjen e kalimit nga Kosova në Serbi dhe anasjelltas. Marrëveshja përcakton një sërë rregullash mbi dokumentet personale (siç janë letërnjoftimet), patentë shoferët, si dhe targat e mjeteve motorike dhe sigurimin e tyre.

Kjo marrëveshje u mundësoi qytetarëve të Kosovës dhe qytetarëve të Serbisë të

lëvizin lirë brenda territorit të Kosovës dhe Serbisë. Me të njëjtën është paraparë që vija administrative të mund të kalohet me letërnjoftim, të mos ketë nevojë të përdoren dokumentet e udhëtimit (pasaportat) dhe me këtë marrëveshje u mundësoi qytetarëve të ushtrojnë të drejtën e tyre për lirinë e lëvizjes pa paragjykuar statusin e Kosovës.

Pasi u bë e mundur të përcaktoheshin rregulla të tilla, që secili të ketë mundësinë të lëviz lirë, pavarësisht procedurave administrative, një pjesë e madhe e qytetarëve filluan të shfrytëzonin përfitimet që kishte sjellë Marrëveshja. Numri i njerëzve që përdorin përfitimet e marrëveshjes rritet në masë të madhe nga viti në vit. Bazuar në një raport të publikuar

nga Qendra për Rajonalizëm në vitin 2013, u konstatua se numri mesatar i personave që udhëtojnë nga Kosova në drejtim të Serbisë, në baza vjetore, kishte arritur në 144.319 persona, që i bie 4.811 për çdo ditë. Për sa i përket kalimeve nga Serbia në Kosovë, 142.209 persona udhëtuan për çdo vit në këtë drejtim (4.740 në ditë).

Këto të dhëna tregojnë një rritje të konsiderueshme të mobilitetit të njerëzve ndërmjet Kosovës dhe Serbisë, veçanërisht kur krahasohen me dy muajt e parë pas vendosjes së rregullave të reja. Ato gjithashtu tregojnë rritje të numrit të kalimeve të vijës administrative, madje edhe kur krahasohen me periudhën para nëntorit të vitit 2011, kur u vendos regjimi i sigurimeve. Të gjitha këto trende janë dëshmi e interesit të qytetarëve për të ushtruar të drejtat e tyre për lirinë e lëvizjes, ndërsa në të njëjtën kohë duke plotësuar interesat e tyre ekonomik, personal dhe të tjerë në të dy anët e vijës administrative.

Marrëveshja mundësoi lëvizjen e lirë për të gjithë njerëzit, pavarësisht nga lloji i dokumentit që posedojnë. Megjithatë, situata me patentë shoferë, si dhe me dokumentet personale, mbetet e ndërlikuar. Patentë shoferët e lëshuara për serbët e Kosovës nga ana e Serbisë nuk njihen nga ana e Kosova.

Problem shtesë u shfaq me çështjen e targave. Përderisa Kosova ka ndaluar përdorimin e targave serbe me shkurtesat e komunave

dhe qyteteve në Kosovë, Serbia njih vetët targat KS (të cilat mbajnë neutralitetin e statusit), por jo edhe RKS (që përfaqësojnë Republikën e Kosovës). Për të dytat (RKS) nuk është se është e pamundësuar hyrja në Serbi, por kur duan të hyjnë në Serbi, atyre u jepen targa të përkohshme në vendkalimin administrativ.

Marrëveshja për patentë shoferë dhe targa ka një rëndësi të madhe pasi u ka mundësuar shtetasve të të dyja palëve, pavarësisht rrethanave, të jenë në gjendje t'i përdorin automjetet e tyre dhe t'i ngasin ato në mënyrë adekuate. Qëllimi i marrëveshjes ishte të mundësohej lëvizja e lirë e automjeteve, edhe pse kjo u bë pjesë e problemit, duke pasur parasysh pozicionet e ndryshme që varen nga lloji i dokumenteve dhe targave që individët posedojnë. Megjithatë, me lidhjen e Memorandumit të mirëkuptimi në lidhje me sigurimin e automjeteve janë ulur shpenzimet dhe është thjeshtësuar kalimi në vendkalimet e integruara, gjë që në masë të madh ka lehtësuar transportin midis territoreve dhe rrjedhimisht ka zvogëluar kohën e pritjes në vendkalime.

Marrëveshja për lirinë e lëvizjes me vete ka sjellë shumë përfitime dhe ka kontribuar në një shkallë të lartë në normalizimin e jetës në Kosovë. Pothuajse tetë vjet pas nënshkrimit, duket se përkundër faktit se marrëveshja nuk zgjidhi të gjitha problemet, megjithatë u siguroi një rregullim në fushën e lirisë së lëvizjes dhe përfundimisht u zgjidhën disa nga problemet më të mëdha.

KJO LËVIZJE E VAZHDUESHME ...

Autor: BESFORT KOSOVA

Kishte kohëra kur qytetarët e Kosovës e kishin shumë të vështirë të shkonin në Serbi. Sot, kjo lëvizje është bërë më e lehtë dhe është ndjenjë gëzimi të jesh në gjendje të udhëtosh në Serbi me veturë private.

Marrëveshja për targa, e arritur në vitin 2011 mes Kosovës dhe Serbisë si rezultat i dialogut teknik të Brukselit për përmirësimin e jetës së qytetarëve midis dy vendeve, është e rëndësishme për krijimin e një normalizimi të qëndrueshëm e afatgjatë të marrëdhënieve midis dy palëve.

Mungesa e komunikimit, stereotipet dhe paragjykimet midis serbëve e shqiptarëve mund të njihen si trashëgimi e historisë së gjatë të konflikteve dhe polarizimit midis dy

etnive, që arriti kulmin në tragjeditë e viteve 90-ta. Për të mësuar nga e kaluara, për ta përmirësuar të tashmen dhe për ta ndërtuar të ardhmen e përbashkët, komunikimi mes njerëzve është shumë i rëndësishëm. Kjo tashmë po mundësohet nga një sërë marrëveshjesh që e lehtësojnë lirinë e lëvizjes duke mundësuar qarkullimin e veturave private mes Kosovës e Serbisë.

Lëvizja e lirë ofron mundësi të reja për ndërveprim, tregti, shkëmbim kulturor, vizita dhe mësim dhe kështu shumëfishon efektet dhe ndikon pozitivisht në zhvillimin e përgjithshëm të të dyja palëve. Kjo ndikon shumë edhe në zhbërjen e besimeve të vjetruara, të përqendruara në idetë e nacionalizmit dhe politikës.

E tërë kjo ndikon edhe në jetën tonë shoqërore. Që nga viti 2015 fillova të merrja pjesë çdo vit në Festivalin e Muzikës Exit në Novi Sad, i cili i bashkon të rinjtë nga rajoni dhe bota. Vetë festivali paraqet një mënyrë të mrekullueshme për lidhje, ndarje të përvojave dhe krijim të miqësive të reja. Vitin e kaluar vendosëm të shkonim me veturë në Festivalin Exit, që rezultoi të jetë shumë më lehtë dhe më shpejtë. Dobia e kësaj marrëveshjeje na mundësoi të vizitonim rajonin e Sremit dhe të Frushka Gorës, me të drejtë të quajtur “xhevahir i Serbisë” për shkak të peisazhit të saj pitoresk.

E kujtoj me shumë nostalgji kalanë e bukur të Petrovaradinit, pamjen e bukur të Novi Sadit dhe të Danubit që rrjedh pranë saj, e gjitha me muzikë elektrizuese dhe miqësi e bukura përreth që të japin shpresë dhe optimizëm për të ardhmen. Festivali Exit, një ngjarje vjetore me përmasa të mëdha, është themeluar mbi bazën e idealeve fisnike të lirisë dhe demokracisë të cilat janë vlerat e festivalit që nga viti 2000.

Marrëdhëniet ndërpersonale, takimet, bisedat me njerëz të rëndomtë janë ato nga të cilat mund të shihet sa të ngjashëm jemi, se në parim jemi një, dhe se ndarjet mes nesh nuk janë asgjë tjetër përveç koncepte të parëndësishme të së kaluarës. Por ato duhet të ballafaqohen. Udhëtimi është një mënyrë për ta arritur këtë; ndonëse proces gradual,

ndikimi i tij është sigurisht afatgjatë, jo vetëm në sferën personale, por edhe në atë shoqërore e politike. Kjo mund të shpjej në marrëdhënie afatgjate dhe të qëndrueshme brenda vendit.

Procesi i normalizimit ende është duke u politizuar, po përdoret nga elitat në të dyja anët, dhe kjo po ndikon në marrëveshjen për liri të lëvizjes. Shqetësim dhe bezdi mund të pëjetojnë ata të cilët nuk kanë targa KS, pasi që me targa RKS ata duhet të marrin targat “Proba” [Provë], si dhe të paguajnë shërbimi e të ndihen të shqetësuar nga vozitja nëpër Serbi me targa prej letre, që tërheqin vëmendje.

Ndërtimi i paqes së qëndrueshme është proces i ngadalshëm; kërkon kohë dhe mjedis të shëndetshëm institucional, politik dhe ekonomik. Ekonomia është lidhje efektive për komunitetet e poliarizuara dhe gjatë të ndara. Heqja e të gjitha pengesave për tregti dhe nxitja e ndërveprimit ekonomik mes dy vendeve dhe më gjerë do ta ndihmojë normalizimin e marrëdhënieve ndëretnike. Marrëdhëniet e forta dhe me përtitime të shumëfishta nëpërmjet tregtisë, aktivitetit ekonomik dhe shkëmbimit mund të sjellin qasje simbiotike të bazuar në liri të lëvizjes dhe ekonomi të tregut të lirë, si bazë për zhvillim më afatgjatë ekonomik, kulturor e demokratik. Ky është integrimi evropian.

MARRËVESHJET E BRUKSELIT: NDIKIMI I TYRE NË JETËN TONË TË PËRDITSHME

Autore: JOVANA RADOSAVLJEVIC

Marrëveshjet që kanë dalë nga Dialogu i Brukselit kanë arritur të ndikojnë pozitivisht në jetët e njerëzve në Kosovë, përkundër faktit që publiku u acarua kur “marrëveshja përfundimtare” u promovua të ishte më afër se kurrë.

Duke qenë aktiviste e shoqërisë civile, për një kohë të gjatë, fokusi im ka qenë tek të metat e marrëveshjeve dhe zbatimi i tyre. Por duke u përqendruar tek detyrat tona ditore, shpesh nuk arrijmë të vërejmë rezultatet pozitive të procesit. Nënshkrimi i marrëveshjeve nga Beogradi dhe Prishtina ka kontribuar padyshim drejt shtendosjes së marrëdhënieve mes shqiptarëve dhe serbëve në Kosovë. Këto marrëveshje e kanë bërë bashkëpunimin me “palën tjetër”

më të pranueshëm. Në të kaluarën, ky bashkëpunim ishte i papranueshëm.

Personalisht, kam parë dobi konkrete nga Marrëveshja për Lirinë e Lëvizjes. Ajo më ka dhënë mundësinë e ndërveprimit, bashkëpunimit e shoqërimit me kolegë nga komuniteti shqiptar. Kur shiqon mbrapa në kohë, po të më thoshin para vitit 2013 që do të vozisja veturën time deri në Manastirin e Deçanit, të shkoja në Dokufest ose të rrëshqisja me snoubord në Brezovicë, do të thosha që është e pamundur. Së fundmi, të gjitha këto i kam bërë vetë, si dhe në shoqëri të kolegëve shqiptarë.

Para marrëveshjes, teknikisht ishte më lehtë të udhëtohej në Beograd sesa në Prishtinë.

Edhe pse distanca nga qyteti im i lindjes Leposaviqi deri në Beograd është rreth 300 kilometra, udhëtimi i vetëm 70 kilometrave deri në Prishtinë në atë kohë shpenzonte më shumë kohë e para. Vozitja për në Prishtinë kërkonte tabela regjistrimi KS ose RKS, të cilat unë nuk mund t'i merrja para pranverës 2018. Kjo ishte koha kur udhëzimi administrativ, i cili rrjedh nga Marrëveshja për Lirinë e Lëvizjes e vitit 2011, u miratua. Para kësaj, për një udhëtim të thjeshtë, më duhej të përdorja mjete të ndryshme, jo të shpeshta, të transportit. Nëse do të isha për ngut, do të më duhej të merrja taksë, gjë që për standardet e Kosovës është me të vërtetë luks.

Pas kësaj marrëveshjeje, për një serb të Kosovës nga veriu, nuk ishte më tabu paisja me dokumente të Kosovës; në fakt ajo u bë nevojë. Marrëveshjet e Brukselit lehtësuan integrimin e veriut në kornizën ligjore të Kosovës, pra marrja e dokumenteve

të Kosovës u bë domosdoshmëri e pashmangshme për shumicën e qytetarëve serbë. Numri i serbëve që marrin dokumente të Kosovës është në rritje. Kjo krijoi një mundësi për komunitetin serb të Kosovës, kryesisht pjesëtarëve të shoqërisë civile, për t'u angazhuar në avokim lidhur me përmbushjen e obligimeve institucionale në pajtim me obligimet kushtetuese për të drejtat e komuniteteve jo-shumicë në Kosovë.

Marrëveshjet e Brukselit kanë kontribuar në zbutjen e tensioneve ndërmjet komuniteteve dhe kanë mundësuar ndërveprimin dhe bashkëpunimin ndëretnik mes komuniteteve të ndara. Kjo gjë ka pasuruar jetët e njerëzve me lidhje e miqësi të reja. Por, me pezullimin e dialogut të Brukselit, normalizimi u pengua. Është përgjegjësi e liderëve politikë të sigurojnë integrimin dhe bashkëpunimin kuptimplotë ndërmjet komuniteteve.

PËRSHTYPJET E MIA PËR INTEGRIMIN E GJYQËSORIT NË MITROVICË

Autore: NATASHA RADOVIQ, Prokurore

Jam prokurore në Gjykatën Themelore të Mitrovicës. Jetoj në Mitrovicën e Veriut bashkë me familjen time. Që nga viti 1994 kam punuar për gjyqësorin serb; fillimisht si praktikante, më pas bashkëpunëtore profesionale, e më vonë si prokurore.

Integrimi jonë në sistemin gjyqësor të Kosovës ndodhi në vitin 2017. Në fillim të punës sonë, përkthimi ishte problemi kryesor, por tani, me rritjen e numrit të personelit dhe të përkthyesve, kjo çështje është zgjidhur plotësisht.

Sipas mendimit tim, procesi i integritimit gjyqësor ka përfunduar me sukses. Ekziston një shkallë e lartë e bashkëpunimit midis prokurorisë, policisë dhe gjykatës, dhe

njëra nuk mund të funksionojë pa tjetrën. Të gjithë angazhohemi në punën tonë dhe jemi të gatshëm t'u shërbejmë qytetarëve, dhe kjo do të kontribuojë në sigurimin e besimit të tyre ndaj institucioneve tona.

Zyra e Prokurorit Themelor në Mitrovicë ka juridiksion mbi territorin e gjashtë komunave. Sipas mendimit tim, marrëdhëniet mes stafit në Prokurorinë Themelore në Mitrovicë janë në nivel të lakmueshëm, promovojnë bashkëpunim dhe mbështetjen e ndërsjellë mes kolegëve të të gjitha etnive. Çdokush kryen punën e tij/saj për të siguruar mos vonesën e gjykimeve. Besoj që proceset gjyqësore janë relativisht të shpejta, bashkëpunimi mes profesionistëve gjyqësorë është konsoliduar

dhe tashmë jemi të përqendruar në zhvillimin e marrëdhënieve të drejta e profesionale.

Kur sistemi u integrua, ekzistonte një grumbull i lëndëve të vjetra të cilat ishte vështirë të trajtoheshin. Sot, një numër i madh i atyre lëndëve të vjetra janë zgjidhur dhe mbyllur. Të dhënat tregojnë se në fund të vitit 2017 në regjistrin e gjykatave kishte 10.768 lëndë të vjetra. 4.044 raste të reja arritën në vitin 2018. Po në të njëjtin vit u zgjidhën gjithsej 5.883 lëndë. Kjo do të thotë se mbi 30 përqind të lëndëve të paraqitura janë zgjidhur vetëm në vitin 2019, pra një vit pas integritit të gjyqtarëve dhe prokurorëve. 429 lëndë të cilat kanë qenë në përgjegjësinë time si prokurorë janë mbyllur, dhe kjo flet për kontributin tim në Gjykatën Themelore të Mitrovicës që nga integrimi i gjyqësorit. Qytetarët tani mund të pajisen me certifikata që nuk janë nën hetime penale dhe dokumente të tjera të lëshuara nga gjykatat lokale dhe stacionet policore.

Funksionimi i gjyqësorit ka pasur ndikime të dukshme pozitive për qytetarët, duke marrë parasysh faktin që numri i veprave penale dhe krimeve është zvogëluar. Sipas të dhënave të Policisë së Kosovës, në vitin 2019 ka pasur një rënie të përgjithshme prej 13,7 përqind të veprave penale të regjistruara, krahasuar me vitin 2018.

Gjatë janarit dhe shkurtit të vitit 2019 kemi pasur 60 raste të raportuara të dhunës në familje, ndërsa në qershor dhe korrik kemi pasur vetëm 20 raste të tilla. Ky është

tregues i qartë se numri i rasteve të dhunës në familje është zvogëluar. Në gjashtë muajt e fundit të vitit 2018, 16 persona janë arrestuar për dhunë në familje. Midis janarit dhe korrikut të vitit 2019, kemi arrestuar vetëm nëntë të dyshuar.

Jam e sigurtë se këto të dhëna tregojnë se vetëdijesimi i qytetarëve rritet, kur që ata e kuptojnë se gjykatat tani funksionojnë dhe se kushdo që kryen vepër penale do të ndiqet penalisht. Njerëzit më parë u jepnin përparësi zakoneve tradicionale ndaj gjykatave, por sot ata i raportojnë rastet e tyre, dhe të njëjtat tashmë janë duke u shqyrtuar. Këto janë efektet e integritit të gjyqtarëve dhe prokurorëve.

Unë jam poashtu edhe Koordinatorë për luftën ndaj dhunës në familje. Përmes kontakteve të përditshme me viktimat dhe qytetarë kemi arritur rezultate të konsiderueshme në uljen e nivelit të këtij krimi. Shumë institucione janë përfshirë në trajtimin e kësaj problematike. Prokurorët bashkëpunojnë ngushtë me policinë, mbrojtësit dhe avokatët e viktimave dhe me Qendrën për Punë Sociale, dhe të gjithë janë të përkushtuar në zgjidhjen e shpejtë të problemeve që kanë të bëjnë me dhunën në familje.

Të gjithë kemi përfituar nga integrimi i gjyqësorit. Besoj se përmes gjithëpërfshirjes dhe bashkëpunimit do të arrijmë rezultate më të mira, do të zvogëlojmë numrin e krimeve dhe të veprave penale dhe do të rrisim sigurinë për të gjithë qytetarët.

PRINDËRIT E MI, PJESËMARRËS NË SEMINAR

Autor: IDRO SEFERI

Para marrëveshjeve të Brukselit, Kosova dhe Serbia kanë qenë të mbyllura hermetikisht, dy sisteme të ndryshme qeverisëse që ngjajnë me shtete totalitare që mes vete kanë mure. Sot ka një komunikim të padukshëm, por të rëndësishëm.

Isha shumë i lumtur, kur në vitin 2010 prindërit e mi po udhëtonin me autobus drejt Beogradit, për të më vizituar. Ishte vizita e tyre e parë që po më bënë, pas shumë vitesh që jetoja në kryeqytetin e Serbisë. M'u lajmëruan kur e kaluan Merdaren, fshat ky, ku për Kosovën është vendosur kufiri, kurse për Serbinë një kalim administrativ. Ishte një mundim që edhe vet e kisha kaluar disa herë.

Në përpjekje për të ndihmuar njërin nga prindërit e mi për vizitë te mjeku në Beograd, i kisha ftuar të dy prindërit të vinin këtu. Por, për këtë më duhej një letër, miratim i ministrit, ose i Ministrisë së Punëve të Brendshme të Serbisë për të kaluar Merdaren.

Si bëhej kjo? - një ftesë zyrtare? Këtë ftesë e kisha siguruar nëpërmjet një mikeje të nderuar nga një organizatë joqeveritare, e cila i listoi emrat e prindërve të mi si pjesëmarrës nga Kosova në një aktivitet të saj. Kolegëve dhe miqve të mi ndërkombëtar tërë kohën u vinin familjarë nga të gjitha vendet. Për qytetarët e Kosovës ishte gjithmonë problem të hyjnë në Serbi, apo të kalojnë përmes saj me dokumentet e Kosovës.

Prindërit kurrë nuk më kanë kundërshtuar për të jetuarit në Beograd, pavarësisht se për këtë nuk janë pajtuar me zemër. Gjithmonë më thoshin që, në rast rreziku ose kërcënimi, të fluturoj për në Podgoricë. Përveç vizitës mjekësore, për mua ishte me rëndësi që prindërit e mi ta dinin se ku jetoja dhe se isha i sigurt. Për ata ishte thyerje e një miti të frikës së krijuar bazuar në përvojat e këqija dhe torturat që im at i kishte kaluar në vitet e 90-ta..

Kur arritën në Beograd, gjithçka shkoi mirë. Në tramvaj, prindërit e mi flisnin gati pa zë dhe me shenja gishtash. 'Kur hyri policia në tramvaj, na i pa letrat që kemi ftesë për seminar për krime lufte', më tregonte nëna. Im at edhe kishte harruar se në çfarë seminari po shkonte. Ishin dy pleq që po shkonin në seminar për t'u trajnuar.

Nga koha kur Prishtina dhe Beogradi filluan me implementimin e marrëveshjeve të arritura në Bruksel, vizitat që më bëjnë prindërit nuk janë përvoja kaq dramatike. Tani ata mund të vijnë dhe të kalojnë kufirin normalisht dhe pa shumë frikë, ani pse ka edhe shumë mangësi e probleme, sidomos linjat e munguara të avionëve në mes Kosovës dhe Serbisë, mungesa e autostradës, apo radhët e gjata nëpër kalime.

Më 2014, marrëveshja ndërmjet Kosovës dhe Serbisë e ndërmjetësuar nga Bashkimi Evropian, solli një grup zyrtarësh të Kosovës të shërbejnë në një zyrë ndërlidhëse në Beograd. Të kufizuar në hapësirë, ata patën jetuar për muaj në hotel. Kjo zyrë tashmë është funksionale. Edhe Serbia ka një zyre ndërlidhëse funksionale në Kosovë. Sot, një shtetas i Kosovës në rast nevojë mund të marrë asistencë zyrtare nga zyrja ndërlidhëse në Beograd. E duket se suksesin

e marrëveshjes e konfirmojnë edhe të dhënat zyrtare; vetëm pak muaj pas fillimit të implementimit të marrëveshjes, numri i personave që kanë kaluar nga Kosova në Serbi dhe anasjelltas është rritur dukshëm. Disa minibusë që operonin jashtë sistemit udhëtonin rregullisht nga Kosova në Serbi dhe anasjelltas. Tash ekzistojnë gjashtë linja të rregullta autobusi që qarkullojnë në mes të Prishtinës dhe Beogradit.

Në të kaluarën, siç edhe kishte ndodhur, shqiptarët nga Kosova nuk kishin mundësi të arrinin në Serbi as edhe në rast të vdekjes së ndonjë familjari, përveç në organizim të misionëve ndërkombëtare. Ishte viti 2008, më kujtohet, kur si gazetar më duhej të kaloj nëpër patrullat ushtarake dhe policore në lumin Tisa. Dhjetëra shqiptarë të Kosovës u patën mbytur në ujë duke provuar të kalonin në zonën e BE-së. Kufomat u gjenden dhe u dërguan në morg. Familjarë të tyre nga Kosova më telefononin për t'i ndihmuar në marrjen e kufomave. Por unë nuk mund t'ju ndihmoja. Ata duhej të ishin fizikisht prezent aty. Disa kufoma mbetën në morgun e Novi Sadit për një kohë të gjatë.

Dialogu i ndërmjetësuar nga BE-ja në mes të Kosovës dhe Serbisë ka krijuar ura, dhe pavarësisht ankesave dhe ngecjeve, ky proces solli mjaft përfitime për qytetarët. Qarkullimi i njerëzve dhe përforcimi i komunikimit është i domosdoshëm për të krijuar një ndjenjë sigurie për të gjithë. Komunikimi shton tolerancën dhe njohjen, dhe krijon ndjesinë e normalitetit. Kjo është pjesë e rëndësishme për demokratizim dhe përballje me të kaluarën. Njerëzit lëvizin në çdo lloj kushtesh dhe rrethanash, e komunikimi zyrtar vetëm sa i përmirëson këto kushte, duke ruajtur dhe kultivuar kështu të drejtën e lëvizjes.

Sot, mijëra qytetarë dhe mërgimtarë kosovarë kalojnë nëpër Serbi me dokumente të Kosovës. Nëpër spitale të Beogradit çdo ditë takon shqiptarë nga Kosova. Ata vijnë me autobusë nga pjesë të ndryshme të Kosovës. Telefonat punojnë, edhe pse me vështirësi, por gjithsesi mund

të komunikohet. Kosovarët mund të qëndrojnë dhe të shërbejnë në hotele me dokumentet e tyre, si kush do tjetër që e viziton Beogradin. Ideja e marrëveshjeve fundja edhe është krijimi i mundësisë për lëvizje, edhe kur nuk merr pjesë në seminar.

MENDIMI PERSONAL PËR MARRËVESHJEN E BRUKSELIT PËR DREJTËSI

Autore: JELENA KRIVOKAPIĆ

Para Marrëveshjes së Brukselit për Drejtësi ishin dy sisteme gjyqësore që vepronin në të njëjtën kohë në territorin e Kosovës, një nga sistemi i gjykatave dhe ligjeve të Serbisë dhe gjyqësorit të Kosovës. Zbatimi me vonesë i Marrëveshjes zyrtarisht filloi më 6 nëntor 2017. Kjo u pasua menjëherë nga komentet politike nga të dy palët, kryesisht duke aluduar se cila anë fitoi ose humbi nga kjo Marrëveshje. Komentimi objektiv për përparësitë dhe mangësitë e integrimit ishte i kufizuar, natyrisht.

Vetë Marrëveshja e Drejtësisë i referohet shfuqizimit të plotë të sistemit paralel të drejtësisë dhe krijimit të një gjykate dhe prokurorie në Mitrovicë, si të dhe degëve në veri të Kosovës. Marrëveshja

përcakton që gjyqtarët dhe prokurorët e integruar do të veprojnë në përputhje me kornizën legislative të Kosovës. Në të përcaktohen parimet e ndarjes së lëndëve, si dhe struktura etnike e menaxhimit dhe të stafit gjyqësor në këtë gjykatë, në degë dhe prokurori.

Një deklaram që sugjeron se integrimi gjyqësor ka zgjidhur të gjitha problemet nuk do të ishte objektiv. Megjithatë, me kohë, gjërat kanë lëvizur në drejtim pozitiv. Para zbatimit të Marrëveshjes, qytetarët nga veriu i Kosovës nuk mund të merrnin certifikatën nga evidenca penale, e as dënimet nuk mund të ju fshiheshin pas plotësimit të të gjitha kushteve ligjore. Si rezultat, serbët e Kosovës nga veriu, në veçanti të rinjtë,

nuk ishin në gjendje t'i plotësonin kërkesat e punësimit njëjtë si qytetarët nga pjesa tjetër e Kosovës. Një numër shumë i madh i lëndëve të pazgjidhura është ruajtur në ndërtesën e Gjykatës Themelore në Mitrovicë për vite. Pas integritimit, gjyqtarët dhe prokurorët filluan të punojnë në ato lëndë, duke bërë të mundur mbylljen e tyre dhe lëshimin e certifikatave nga evidenca penale për qytetarë.

Gjyqësori i integruar në Mitrovicën e Veriut është i aftë të sigurojë një mbrojtje më të madhe për viktimat e dhunës në familje, kryesisht gratë. Brenda sistemit paralel të drejtësisë ne nuk kishim mundësi të vendosim masa me të cilat do të ishte i mundur dëbimi i dhunuesit nga banesa e viktimës. Ne nuk kishim asistencë policore; vendimet tona ishin të pazbatueshme, sikur të ishin "shkronja të vdekura në letër". Ishte një situatë absurde ku gjykatësi duhej t'i lutej dhunuesit që të mos bënte dhunë, gjë që natyrisht nuk solli ndonjë rezultat. Në ditët e sotme gratë nga komuniteti serb marrin mbrojtje të plotë në rast nevojë.

Kujdestaria për fëmijë ishte sfida më e madhe për gjykatat serbe. Mbatja e kontaktit me prindin që nuk po ushtronte përgjegjësi prindërore ishte një problem i madh. Gjithçka bazohej në dëshirën e prindërve, ndërsa situata vazhdonte të përkeqësohej. Aktgjykimimi për kujdestarinë e fëmijës mund të ekzekutohej vetëm nëse prindi ishte i punësuar në institucionet publike të Serbisë ose nëse prindi e respektonte vullnetarisht.

Në secilin vendim të lëshuar nga gjykata civile prapë se prapë do të thuhej që prindi "është i detyruar të veprojë brenda 15 ditësh, nën kërcënimin e ekzekutimit të detyruar", por kjo kishte kuptim çdo herë

e më pak. Zakonisht, një gjykim i lejon një personi të veprojë në mënyrë të favorshme brenda një periudhe të caktuar (zakonisht 15 ditë, ndërsa në disa raste vetëm 8 ditë). Në një sistem funksional, nëse ky kusht nuk përmbushet në kohën e duhur, pala tjetër mund të kërkojë ekzekutim gjyqësor. Pas vitit 1999, për sistemin gjyqësor serb që vepronte në veri nuk kishte mundësi të vërtetë për të detyruar palën përgjegjëse që të veprojë, përveç pagesës së një kërkesë monetare, madje edhe atë vetëm nëse debitori kishte një llogari me mjete të mjaftueshme në një bankë serbe. Kjo ka ndryshuar me integrimin.

Për shembull, në rastet e uzurpimit të pasurisë, uzurpuesit e pasurisë së dikujt tjetër nuk mund të fshihen më në paqartësinë e krijuar nga ekzistimi paralel i dy sistemeve gjyqësore, gjë që ata bënë me shumë sukses deri në vitin 2017. Është fakt që para integritimit autoritetet gjyqësore të Kosovës nuk mund të zbatonin aktgjykimet e tyre në veri, për sa i përket lirimit të një prone nga uzurpuesit dhe dorëzimit të saj pronarit, ndërsa autoritetet gjyqësore serbe nuk mund ta bënë këtë as në veri e as në jug. Kishte shumë arsye për këtë, duke filluar nga mosnjohja e juridiksioneve të njëri-tjetrit (kush është kompetent për të vendosur) deri te paaftësia fizike dhe objektive për ta realizuar këtë me sukses.

Kompensimi i dëmeve më në fund ka filluar mbi të gjitha bazat ligjore. Sidoqoftë, ende mbetet problematike njohja e vendimeve të marra më parë nga gjykatat dhe organet administrative serbe. Për të ushtruar të drejtat e tyre para gjyqësorit të Kosovës shtetasit serbë të Kosovës duhet të posedojnë dokumentet e Kosovës (certifikatat e lindjes, martesës dhe vdekjes, fletët poseduese, polica të sigurimit, lejet,

vendimet, etj.), gjë që kërkon kohë, durim dhe para, duke bërë që shumë të heqin dorë nga kërkitë e drejtësisë para gjykatës. Ky aspekt ndikon në zbatimin e gjykimeve që lidhen me dëmet kompensuese për një sërë mosmarrëveshjesh. Për shembull, aktgjykimet në lidhje me dëmet kompensuese nga kontestet e punës, të tilla si ndërprerja e paligjshme e marrëdhënies së punës, të nxjerra nga gjykatat serbe, nuk mund të zbatohen nga sistemi gjyqësor i Kosovës. Në praktikë, vetëm punonjësit e organeve, organizatave dhe institucioneve të Kosovës mund të kërkojnë të drejtat e tyre të punës para gjykatave të Kosovës. Një situatë e ngjashme ekziston në lidhje me shkurorëzimin. Sistemi gjyqësor i Kosovës nuk mund të shkurorëzojë një çift të martuar nga autoritetet e Serbisë që veprojnë në Kosovë, nëse paraprakisht nuk e kanë regjistruar martesën.

Ironikisht, nuk ka pasur ndonjë ndryshim në procedurat penale pas zbatimit të Marrëveshjes së Drejtësisë. Gjykatat e

Kosovës vazhduan të zhvillojnë të gjitha procedurat penale dhe kundërvajtëse, pasi që gjykatat serbe nuk ishin në gjendje të procedojnë në këto raste pas arritjes së EULEX-it. Kjo po ashtu vlen edhe për krimet dhe kundërvajtjet e kryera nga të miturit.

Më në fund, qëndron fakti që qytetarët e Kosovës gradualisht kanë filluar të kenë besim te gjyqtarët e kombësisë së kundërt.

Kjo është një përmbledhje e shkurtër e përparësive të sistemit të integruar të drejtësisë. Integrimi i gjyqësorit është një temë e ndërlikuar, me një potencial të vërtetë transformues. Për të arritur këtë qëllim, nevojitet një analizë e hollësishme të mangësive të zbatimit të saj, për të nxjerrë mësim nga vështirësitë e hasura gjatë zbatimit dhe adresimit nga autoritetet në Prishtinë dhe Beograd. Kjo në fund të fundit do të sigurojë respektimin e të drejtave të garantuara për qytetarët në Kosovë.

PUNA E POLICISË NË VERI TË KOSOVËS PAS MARRËVESHJES SË BRUKSELIT

Autor: BOJAN ELLEK

Kanë kaluar gjashtë vjet nga zbatimi i marrëveshjes për integrimin e strukturave të policisë serbe nga veriu i Kosovës në Policinë e Kosovës (19 prill 2013). Para kësaj marrëveshje, që buron nga Dialogu i Brukselit, institucionet serbe, kosovare dhe ndërkombëtare në veri të Kosovës nuk kishin kufij të qartë të kompetencave të tyre dhe shpesh dyfishoheshin njëra me tjetrën, siç thuhet në raportin e Grupit Ndërkombëtar të Krizave nga viti 2011:

“Komuniteti shumicë serb dhe komuniteti pakicë shqiptar atje jetojnë në struktura të ndara shoqërore, politike dhe të sigurisë. Megjithatë, aty ku bashkëpunimi është i pashmangshëm ata kanë krijuar mënyra për të kapërcyer kufizimet e sistemeve

të tilla paralele. Por, në disa fusha, e veçanërisht në fushën e së drejtës penale, nuk ka bashkëpunim dhe e vetmja pengesë për krimin është presioni i komunitetit”.

Marrëveshja për integrimin e policisë është një përpjekje për t'u përgjigjur në disa prej këtyre çështjeve të pazgjidhura. Situata tani është dukshëm më ndryshe krahasuar me periudhën para nënshkrimit të Marrëveshjes së Brukselit, e cila parashikonte, ndër të tjera, integrimin e pjesëtarëve të policisë serbe nga veriu i Kosovës në Policinë e Kosovës. Përkundër mangësive të marrëveshjes, siç thuhet në raportin e Qendrës për politikë të sigurisë në Beograd dhe Qendrës kosovare për studime të sigurisë nga viti 2014, me gjithë

situatën e pasigurt të sigurisë në kontekst të marrëveshjes, palët e interesuara kanë pritshmëri pozitive.

Qytetarët e Mitrovicës së Veriut thonë se policia më në fund ka filluar të merret me kundërvajtje dhe vepra penale, krahasuar me periudhën e mëparshme kur ata ishin të interesuar vetëm për kundërvajtje në qarkullim rrugor. Kështu i kishte thënë një qytetar nga veriu i Kosovës autorit kur fliste në një fokus grup në shkurt të vitit 2019: “Integrimi ka kontribuar në rritjen e besimit dhe gatishmërisë së komunitetit serb për të bashkëpunuar me Policinë e Kosovës”.

Përkundër rezultateve të pabarabarta kur bëhet fjalë për hetimin e veprave penale, kjo megjithatë paraqet një trend pozitiv. Raporti i fundit i Qendrës kosovare për studime të sigurisë thotë se tre të katërtat e serbëve në veri mendojnë se Policia e Kosovës është e korruptuar, që paraqet një ndryshim të rëndësishëm krahasuar me perceptimin e Policinë së Kosovës në pjesët tjera të Kosovës. Megjithatë, veprimet e fundit të Policisë së Kosovës kishin për synim të hetonin lidhjen midis krimit të organizuar dhe policisë, gjë që rezultoi me arrestimin e disa pjesëtarëve të policisë në veri. Por, nevojiten përpjekje shtesë për të rritur besimin e komunitetit lokal dhe për të avancuar integritetin e policisë.

POLICIA SI PËRFAQËSUES I KOMUNITETIT LOKAL

Sipas të dhënave të Policisë së Kosovës, pas integritetit serbët përbëjnë më shumë se 12% të të punësuarve, që është përqindja më e lartë krahasuar me të gjitha institucionet e Kosovës. Sipas Planit për zbatimin e marrëveshjes (ang: Agreement Implementation Plan), një listë me 337 emrat e atyre që ishin të gatshëm për

t’u integruar i është përcjellë Policisë së Kosovës; 289 polic serbë kanë nënshkruar kontrata me Policinë e Kosovës dhe kanë vijuar kursin njëjavor në Akademinë e Kosovës për Siguri Publike; ata më vonë u caktuan në katër stacione policore në veri të Kosovës.

“Fillimisht, komuniteti reagoi me shqetësim ndaj uniformave të shënuara me flamurin e Kosovës, megjithatë, në fund kuptuam se nuk mund të gjykonim dikë vetëm sepse ai kishte vendosur t’i bashkohej Policisë së Kosovës”, thotë një serb nga Mitrovica e Veriut.

Patrullat e policisë në veri të Kosovës sot përbëhen kryesisht nga policë të nacionalitet serb, ndërsa në zonat e banuara me pakica (Lagja e Boshnjakëve/Bošnjačka Mahala, Tre Rrokaqiejt, Suvi Do) patrullimet janë të përziera. Policët shqiptarë që punojnë në këto vendbanime flasin serbisht.

Në përputhje me rritjen e të punësuarve pas integritetit, si dhe me qellim të rritjes së kapaciteteve për t’iu përgjigjur sfidave të sigurisë, stacionet policore në të katër komunat në veri janë ristrukturuar. Stacionet në Mitrovicën e Veriut dhe Leposaviq sot drejtohen nga majorët e policisë, ndërsa në Zveçan dhe Zubin Potok komandohen nga kapitenët. Në përputhje me përbërjen etnike lokale, komandanti rajonal i policisë për veriun e Kosovës është serb i Kosovës, ndërsa zëvendësi i tij është shqiptar.

Gjuha ende mbetet pengesë. Në punën e përditshme, diskutimet për çështje urgjente zhvillohen në gjuhën shqipe, ndërsa korrespondenca ditore dhe administrative zhvillohet në të dyja gjuhët. Nuk ka kurse të organizuara të gjuhës. Kjo është arsyeja

pse serbët zakonisht punojnë në zona ku flitet gjuha serbe në stacione më të vogla të policisë, ku ata nuk mund të fitojnë përvojën e duhur. Sidoqoftë, ka hapësirë për përmirësim, pasi interesimi i serbëve të Kosovës për t'iu bashkuar Policisë së Kosovës që nga viti 2014 është goxha i qëndrueshëm dhe ata janë mjaft të suksesshëm në këtë: sipas ë dhënave të Akademisë së Kosovës

për Siguri Publike në gjeneratën e fundit të vitit 2018, gjashtë serbë ishin mes dhjetë kandidatëve më të mirë. Perspektivat e tyre për karrierë të suksesshme do të mund të rriteshin nëse do t'iu ofrohej mundësia të kontribuojnë në zgjidhjen e detyrave komplekse policore, gjë që gjithashtu do të mundësonte përfaqësim më të mirë të tyre në krye të policisë.

MARRËVESHJA E HARRUAR PËR VULAT DOGANORE

Autore: SHPRESA BELEGU

Dialogu teknik Kosovë-Serbi i ndërmjetësuar nga Bashkimi Evropian filloi në Bruksel në mars 2011. Një ndër temat e para të shtruar, në dialogun e Brukselit, ishte ajo e vulave doganore. Kosova insistonte që Serbia të ia njohë vulat, kështu që të lejonte eksportin e mallrave në Serbi dhe shfrytëzimin e territorit të saj si tranzit për mallrat që synim kishin tregun evropian dhe me gjerë. Në anën tjetër Serbia këmbëngulte që Kosova të rikthej “vulat e vjetra” - ato të UNMIK-ut.

Më 20 korrik 2011, Kosova nxori vendim që të mos njihet vulat doganore të Serbisë. Andaj, menjëherë pas korrikut dhe gushit të nxehtë, më 2 shtator 2011, në Bruksel u arrit Marrëveshja për Vulat Doganore.

Serbia u dakordua që të hiqte nga përdorimi vulat paralele që përdoreshin nga strukturat e saj në veri për të mbi-vulosur dokumentet e Kosovës. Këto vula ishin të administratës tatimore të Serbisë, përmes të cilave një dërgesë me mallra nga Kosova mund të shkonte në Serbi. Kjo praktikë e përdorimit të vulave paralele pas një kohe u shua tërësisht. Ndërsa vulat që Kosova veçse kishte vendosur, nga viti 2008, me mbishkrimin ‘Doganat e Kosovës’ mbetën të pandryshuara dhe të tilla u pranuan zyrtarisht nga ana e Serbisë.

Marrëveshja për Vulat Doganore nënkuptoi fillimin e tregtisë së lirë, ku sikurse mallrat e Serbisë që do të vinin në Kosovë pa ndonjë pengesë edhe ato të Kosovës do të shkonin

andëj, si edhe do të përdornin territorin e Serbisë si tranzit për tregun evropian. Marrëveshja pa dyshim se ka pasur ndikim të madh në marrëdhëniet në mes të Kosovës dhe Serbisë, meqë pos tjerash është në frymën e standardeve evropiane për tregti të lirë, që parashihen edhe me zotimet e CEFTA-s. Ajo i mundësoi Serbisë zgjerimin e tregtisë me Kosovën, ndërsa bizneset nga Kosova përfituan mundësi të eksportit në Serbi dhe qasje më të lehtë në tregun evropian.

Një ndër kompanitë kosovare që kishte eksportuar produkte në Serbi është Fabrika e Çimentos, “Sharrcem” që gjendet në Han të Elezit. Menaxheri i shitjes në këtë kompani, Naxhid Raka, kishte deklaruar: “Ne kemi eksportuar me dokumente të vjetra dhe ky eksport ka shkuar përmes një kompanie të regjistruar në UNMIK”. Pas arritjes së kësaj marrëveshje, kompanitë kosovare eksportojnë pa pasur nevojë që të përdorin rrugë dytësore në aspektin e dokumentacionit, sikurse në rastin në fjalë, apo edhe të shkojnë dhe të vulosnin dokumentet pranë zyrave paralele.

Me futjen në fuqi të marrëveshjes, sipas të dhënave të Doganës së Kosovës, vlera e eksportit të Kosovës drejt Serbisë është rritur nga viti në vit. Në vitin 2013 eksporti kosovar kishte vlerën rreth 19.5 milion euro, ndërsa vlera e tij është rritur vazhdimisht ndër vite. Në vitin 2016 vlera e eksportit arriti në 39.7 milion, ndërsa në vitin 2017 ajo arriti në rreth 46.3 milion euro. Vlera e eksportit në vitin 2018 u zvogëlua në rreth 31.9 milion euro, si rezultat i vendimit të Qeverisë së Kosovës për aplikim të tarifës 100% ndaj mallrave me origjinë nga Serbia dhe Bosnjë e Hercegovina.

Rëndësia e marrëveshjes ishte më shumë te fakti se ajo i mundësonte Kosovës

përdorimin e territorit të Serbisë për eksport drejt tregut evropian. Sipas të dhënave të Doganës së Kosovës vlera e mallrave që kanë kaluar si tranzit nëpër territorin e Serbisë me destinim për tregun evropian është rritur vazhdimisht. Në vitin 2013 vlera e tyre ishte rreth 26.8 milion euro, ndërsa në 2018 vlera e mallrave arriti në rreth 92.2 milion euro.

Menjëherë pas fillimit të zbatimit të marrëveshjes, që nënkuptonte largimin e masës së ndalimit të mallrave nga Serbia, z. Shkelzen Osmani, shef i degës doganore në Merdare, kishte deklaruar se numri i dërgesave që vinin nga Serbia kishte arritur në 264 maune: “Shumë mallra po hyjnë. Tash ka arritur numri në 264 maune prej që kur janë hequr masat. Po hynë kryesisht materiale ndërtimore, madje ka edhe grurë, sojë, misër, ujë të pijes, prodhime plastike, gjedhe të gjalla, ngjyra, katalizatorë e të tjera”.

Pavarësisht sfidave dhe mangësive marrëveshja iu dha palëve mundësi që të përmirësojnë marrëdhëniet e tyre tregtare dhe i hapi rrugë arritjes së Marrëveshjes për Themelimin e Fondit Zhvillimor për katër komunat e veriut të Kosovës. Me arritjen e marrëveshjes, Parlamenti i Kosovës, në Ligjet vjetore të Buxhetit të Kosovës ka paraparë që të gjitha paratë publike të mbledhura nga mallrat e importuara nga bizneset e regjistruara në Mitrovicën Veriore, Zubin Potok, Leposaviq apo Zveçan, të cilat janë të destinuara për konsum në këto komuna, të cilat hynë në Kosovë përmes pikave doganore në Jarinjë ose Bërnjak duhet të dërgohen në Fondin e Kosovës. Mjetet e buxhetuara në Thesar për këtë qëllim, transferohen në komunat përfituese, bazuar në miratimin e projekteve specifike nga ana e Bordit Menaxhues të Fondit Zhvillimor të Mirëbesimit.

Me këto mjete të inkasuara filluan të bëhen investime përmes projekteve zhvillimore për komunitetin. Siç është raportuar, deri në fund të 2018 ishin mbledhur rreth 20 milion euro. Prej tyre, Bordi Menaxhues i Fondit kishte përkrahur 30 projekte zhvillimore ekonomiko-sociale për katër komunat e pjesës veriore të cilat e arrinin shumën e mbi 11 milionë eurove.

Sot, marrë parasysh që dialogu i lehtësuar nga BE-ja është ndalur dhe meqë Kosova në nëntor të 2018-ës ka vendosur të aplikojë tarifë prej 100% për mallrat me origjinë nga Serbia dhe Bosnja e Hercegovina, ka një çakordim të marrëdhënieve tregtare në mes të dy vendeve. Si pasojë, shkalla e inflacionit

në muajin mars 2019, në krahasim me muajin mars 2018 është 3.3 përqind. Kurse vlera e eksportit dhe importit të mallrave nga Serbia ka pësuar rënie.

Pavarësisht progresit apo jo në zgjidhjen e çështjeve politike, Kosova dhe Serbia duhet të vazhdojnë të zgjedhin çështjet teknike. Theksi kryesor duhet të jetë në çështjet praktike që ndikojnë drejtpërdrejtë në jetën e qytetarëve; vulat doganore ishin njëra prej tyre. Implementimi i Marrëveshjes për Vulat Doganore së bashku me atë për Lëvizjen e Lirë kanë lehtësuar qarkullimin e njerëzve dhe mallrave në vendet e rajonit dhe ato të BE-së.

HYRJE-DALJE

Autor: AGON RAMIZI

I.

Festivali më i madh i muzikës në Ballkan e një ndër më të mëdhenjtë në Evropë, me emrin Exit, organizohet çdo vit në kalanë e Petrovaradinit, në Novi Sad të Serbisë. Vitin e kaluar, festivali ka arritur të mbledhë rreth 300 mijë pjesëmarrës, ku kishin performuar artistë si Wiz Khalifa, The Prodigy, Ellie Goulding, David Guetta, e të tjerë. Pjesëmarrësit vinin nga rreth 60 vende të botës, padyshim edhe shumë të rinj nga Kosova, të cilët si për një rastësi të paparë, kur kanë kaluar pikëkalimet kufitare me Serbinë janë pajisur me një letër që njihet si Entry-Exit. Ky është dokumenti i përkthyer si “hyrje-dalje”, për të cilin Prishtina e Beogradi ishin pajtuar në

kuadër të Marrëveshjes për Lëvizjen e Lirë në vitin 2011.

Qytetarët Kosovarë që e kalojnë kufirin me Serbinë duhet me vete të kenë letërnjoftim, si edhe të pajisen me një dokument të tillë, i cili merret në hyrje dhe është valid për tre muaj. Ironikisht, kjo është një para-biletë hyrëse edhe për festivalin Exit.

Është interesante se me letërnjoftim dhe këtë “letër”, qytetarët e Kosovës, mund të fluturojnë edhe nga aeroportet e Beogradit dhe Nishit. Natyrisht pasaportën dhe vizën për vendet e treta duhet ta kenë me vete edhe pse autoritet në Serbi nuk iu kërkojnë atë.

Sado që tingëllon e komplikuar, kjo është shumë më mirë sesa që ishte para vitit 2011 apo para Marrëveshjes për Lëvizjen e Lirë, ku hyrja apo kalimi në Serbi lejohej vetëm me dokumente të ish-Jugosllavisë, të cilat shumë pak qytetarë të Kosovës i posedonin edhe atë vetëm në vitet e para të pas luftës. Si rezultat, numri i qytetarëve të Kosovës që kanë përfituar nga kjo marrëveshje është shumë i madh. Kjo ka kontribuar në lehtësimin e jetesës së qytetarëve dhe në një lloj “normalizimi”, për të cilin edhe është zhvilluar dialogu siç thërret Rezoluta e OKB-së, nga ku e ka pikënisjen ky proces.

Shtojmë këtu edhe përfitimin ekonomik, ngase përdorimi i Serbisë si vend tranzit për në destinacionet tjera evropiane, ka shkurtuar distancën dhe ka ulur koston e udhëtimit. Për shembull, për një udhëtim nga Kosova (Prishtina) në Gjermani (Berlin) nëpërmjet Serbisë, distanca është 1747 kilometra, ndërsa përmes Shqipërisë distanca është 2075 dhe përmes Kroacisë-Malit të Zi distanca është 2168 kilometra. Pra, rreth 650 km më pak, më pak shpenzime karburanti, më pak shpenzime për akomodim në hotele e taksa rrugore apo edhe bileta të aeroplanit.

Marrë parasysh diasporën e madhe të Kosovës, shuma e koston për një vit i arrin milionat. Sipas statistikave zyrtare të Policisë së Kosovës, në vitin 2011 (para marrëveshjes) rreth 650 mijë hyrje-dalje të diasporës ishin regjistruar në kufijtë me Serbinë. Në vitin 2016 ky numër kishte shkuar në mbi 1.5 milion, ose 230%. Poashtu, sipas këtyre të dhënave, rritje për mbi 200% ka shënuar edhe numri i kalimeve të qytetarëve nga Kosova në Serbi, e që në vitin 2015 ky numër shkoi në gati 4 milion hyrje-dalje të qytetarëve në mes të Kosovës dhe Serbisë.

Një segment tjetër i kësaj marrëveshje është edhe kalimi me vetura. Patentë-shoferët e Kosovës, si edhe polisat e sigurimeve, tani njihen në Serbi. Targat KS lejohen, për dallim nga ato RKS të cilave u duhet të ndërrohen me targa provuese.

Duke qenë se Prishtina e kishte vazhduar përdorimin e tabelave KS, kjo krijoi lehtësi, sidomos për shumë qytetarë serbë që jetojnë në Kosovë; sipas një hulumtimi të NGO Aktiv, të publikuar rishtazi, rreth 87.20% e respondentëve nga komuniteti serb në Kosovë janë pajisur me dokumente personale të Kosovës. Kjo ka mundësuar një normalizim, kur dihej se më parë gjendja në këtë fushë ishte kaotike. Kishte përdorim të veturave pa tabela dhe të pa siguruara, një numër i të cilave për fat të keq ende vazhdojnë të qarkullojnë në komunat veriore të Kosovës.

II.

Pritjet e qytetarëve janë që të gjitha vendet e Ballkanit Perëndimor do të ecin drejt Bashkimit Evropian. Atëherë më s'do të ketë kalime kufitare, e as dogana. Njerëzit, veturat dhe mallrat do të kalojnë pa u ndaluar gjatë kalimit nga një vend në tjetrin. Ata që do të shkojnë në Exit nga Kosova do të jenë shumë, e poaq do të vijnë nga Serbia në Dokufestin e Prizrenit. Deri atëherë, dy qeveritë duhet të mundohen më shumë dhe angazhohen më sinqerisht që të normalizojnë dhe “evropianizojnë” marrëdhëniet. Tek e fundit, siguria, punësimi dhe lëvizja e lirë janë shumë të rëndësishme për qytetarët e të gjitha vendeve tona.

I mbetet Bashkimit Evropian që, përkundër sfidave të brendshme, të ofrojë përsheptim të procesit të anëtarësimit

të të gjitha vendeve të rajonit. Në rastin e Kosovës dhe Serbisë nevojitet përshpejtim i implementimit të marrëveshjeve të arritura në dialogun teknik. Prandaj palët duhet të ulen në tavolinë e të pajtohen për avancimin e zbatimit të marrëveshjeve

të arritura siç janë marrëveshja për bashkëpunim rajonal, ose edhe ajo për njohje reciproke të diplomave universitare, por edhe për arritjen e marrëveshjeve të reja që do të mundësonin normalizim të plotë marrëdhënieve mes dy shoqërive.

MARRËVESHJA QË E MUNDËSOI BASHKËPUNIMIN RAJONAL

Autor: NIKOLA BURAZER

Përgjigjuni shpejt, cila është marrëveshja më e rëndësishme që kanë arritur Serbia dhe Kosova? Me siguri fillimisht në mendje ju vjen Marrëveshja e Brukselit, Marrëveshja e Asociacionit/Bashkësisë së komunave me shumicë serbe, ose ndonjë tjetër.

Sidoqoftë, do të kishit argumente të forta për të argumentuar se marrëveshja më e rëndësishme midis Serbisë dhe Kosovës është në të vërtetë marrëveshja për përfaqësimin rajonal të Kosovës, e cila u arrit në shkurt të vitit 2012. Pse është kështu?

Epo, jo shumë kohë më parë, takimet e nivelit të lartë midis përfaqësuesve të Serbisë dhe të Kosovës ishin të pamundura

të imagjinoreshin. Po që se zyrtarët takoheshin rastësisht dhe shtrëngonin duart në ndonjë aeroport në ndonjë vend, ky do të ishte lajmi kryesor që do të shkaktonte shumë kundërthënie. Shpërtheu një skandal i madh medial kur atë e bëri atë presidenti i kaluar, e të mos flasim për të tanishmin. Zyrtarët e të dy qeverive nuk takoheshin në mbledhjet rajonale, madje nganjëherë e shmangnin edhe pjesëmarrjen e tyre në dialogun e ndërmjetësuar nga Bashkimi Evropian.

Marrëveshja për përfaqësimin dhe bashkëpunimin rajonal ishte një përparim domethënës. Së pari, ajo i mundësoi Kosovës të marrë pjesë në mënyrë të pavarur në takimet dhe nismat rajonale në vend se

të përfaqësohet nga UNMIK-u. Së dyti, futi në përdorim fusnotën e famshme (*), e cila qëndron përkrah emrit të Kosovës me shënimin *“Ky mbishkrim nuk paragjykon statusin e Kosovës dhe është në përputhje me Rezolutën 1244 dhe Opinionin e GjND-së për Deklaratën e Pavarësisë së Kosovës”*. Kjo vlen edhe për përdorimin e emrit të Kosovës nga BE-ja. Së treti, në përgjithësi harrohet fakti se marrëveshja kontribuoi që Serbia të marrë statusin e kandidatit për anëtarësim në Bashkimin Evropian në vitin 2012, ndërsa Kosova u shpërblye me studimin e fizibiliteti për Marrëveshjen e Stabilizim-Asociimit (MSA).

Por, cilat janë përfitimet praktike të kësaj marrëveshje? Siç u tha më lartë, marrëveshja lejon që Kosova të marrë pjesë në forume të ndryshme rajonale nën emrin e saj (megjithëse pa përdorur fjalën “republikë”), si dhe të marrë pjesë në nisma të tilla si CEFTA, Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal (KBR), Procesi Bërdo-Briuni dhe në fund edhe në procesin e Berlinit dhe programet e dala nga ai: Zyra Rajonale për Bashkëpunim Rinor (RYCO), Komuniteti i Transportit, Forumi i Investimeve të Odave të Ballkanit Perëndimor, etj.

Përfitimet e pjesëmarrjes së Kosovës në këto programe janë të rëndësishme. Këto programe ishin shumë të dobishme për qytetarët e Kosovës, si dhe për rajonin

e gjerë, përfshirë qytetarët e Serbisë, meqenëse përfaqësuesit e të dy palëve ishin në gjendje të ulëshin në të njëjtën tryezë dhe të diskutonin për shumë çështje të rëndësishme. Kjo gjithashtu mundësoi dhe “normalizoi” takimet e nivelit të lartë. Anëtarësimi në organizata dhe forume rajonale me siguri ka kontribuar më shumë në marrëdhëniet midis dy qeverive sesa raundet e shumta të dialogut të Brukselit, sidomos në perceptimin e opinionit publik.

Institucionet si RYCO sot janë pionierë në nxitjen e pajtimit dhe ofrimin e mundësive për të rinjtë nga vendet e ndryshme që të punojnë së bashku për të krijuar rrjete që do të çlirojnë rajonin nga rruga pa krye e nacionalizmit. Pjesëmarrja e Serbisë dhe Kosovës në këto organizata ka një rëndësi të madhe për të dy shoqëritë.

Zbatimi i kësaj marrëveshje nuk ka kaluar pa kundërthënie. Edhe sot ndodh që përfaqësuesit e Serbisë të largohen ose refuzojnë të marrin pjesë në ngjarje të ndryshme ngaqë dispozitat e marrëveshjes nuk janë respektuar. Prandaj, marrëveshja nuk e ka zgjidhur plotësisht çështjen e përfaqësimit të Kosovës, por nuk duhet shpërfillur rëndësinë e saj në normalizimin e marrëdhënieve ndërmjet Serbisë dhe Kosovës dhe nxitjen e bashkëpunimit rajonal, i cili ka një rëndësi të madhe për qytetarët e tyre.

**Grupa za
zagovaranje
javnih politika
KOSOVO - SRBIJA**

PERSPEKTIVE SPORAZUMA IZ TEHNIČKOG DIJALOGA KOSOVO I SRBIJE

Odricanje od odgovornosti:

Ova publikacija je omogućen uz finansijsku podršku Evropske unije i Ambasade Kraljevine Norveške na Kosovu. Sadržaj ove publikacije je isključivo odgovornost Grupe za javno zagovaranje između Kosova i Srbije i ne može se ni na koji način smatrati da odražava stavove Evropske unije ili Ambasade Kraljevine Norveške.

Februar. 2020.

Funded by
the European Union

Norwegian Embassy

SADRŽAJ

53	Predgovor
54	Energija je lepak, a ne eksploziv
57	Dijalog: Moja perspektiva iz Mitrovice
61	Širi kontekst tehničkog dijaloga Beograda i Prištine
64	Linije podele i tačke spajanja u njima (IBM)
66	Halo, Kosovo?
69	Toksične materije, siguran transport
71	Efekti tehničkih sporazuma iz romske perspektive
74	Sloboda kretanja na Kosovu - Između formalnih sporazuma i realnosti
76	To stalno kretanje
78	Briselski sporazumi: uticaj na naš svakodnevni život
80	Moji utisci o integraciji pravosuđa u mitrovici
82	Moji roditelji, učesnici seminara
85	Lični stav - Šta je građanima i građankama doneo Briselski sporazum o pravosuđu?
87	Rad policije na severu Kosova nakon Briselskog sporazuma
90	Zaboravljeni sporazum o carinskim pečatima
94	Ulaz-Izlaz
96	Sporazum koji je omogućio regionalnu saradnju

PREGOVOR

Ova publikacija predstavlja zbirku članaka o koristima sporazuma koji su proistekli iz tehničkog dijaloga između Kosova i Srbije, kojim je posredovala Evropska unija. U člancima se iznosi uticaj sporazuma na život građana, kao i dostignuća tehničkog dijaloga u normalizaciji odnosa između dve strane. Autori članaka, građani i stručnjaci sa Kosova i Srbije donose svoje lične stavove i iskustva o pozitivnim rezultatima niza sporazuma iz tehničkog dijaloga, poput onih o energetici, slobodi kretanja, pravosuđu, carinskim pečatima, integrisanom upravljanju granicom (IBM)) i sporazuma o prevozu opasne robe (ADR). Neki članci opisuju i uticaj ovih sporazuma na odnose između građana, kako na Kosovu, tako i između Kosova i Srbije. A takođe pružaju konkretne preporuke za poboljšanje primene ovih sporazuma i identifikuju nove oblasti koje treba rešiti u kontekstu napora za normalizaciju odnosa.

Informisanje građana o tehničkom dijalogu je često praćeno nedostatkom potrebnih informacija što je posledica nedostatka posvećenosti vlada da obezbede transparentnost i pravilno informisanje građana. Sledstveno, saznanja javnosti o sadržaju i prednostima sporazuma iz tehničkog dijaloga su ograničena. U nedostatku tačnih informacija o procesu dijaloga, koristima istog i nedostatka političke volje za sprovođenje postignutih sporazuma, podrška građana za tehnički dijalog je izbleдела.

Ovaj niz članaka je objavljen u raznim medijima na Kosovu i u Srbiji i pružio je javnosti pozitivnu perspektivu o dostignućima tehničkog dijaloga kao i konstruktivne preporuke za unapređenje dijaloga i poboljšanje primene postignutih sporazuma.

Publikacija je deo projekta „Promovisanje i obaveštavanje o prednostima tehničkog dijaloga između Prištine i Beograda kojim posreduje EU“, a koji sprovodi Grupa za politike i zagovaranje Kosovo - Srbija (KSPAG) i finansiraju Evropska unija i Norveška ambasada na Kosovu. Projekat je obuhvatio niz aktivnosti koje doprinose informisanju javnosti o dostignućima tehničkog dijaloga i uključenju građana i stručnjaka relevantnih oblasti u diskusiju o ovim prednostima.

ENERGIJA JE LEPAK, A NE EKSPLOZIV

Autor: MILAN SIMURDIĆ

Poverenje u dijalog koji je počeo Briselskim sporazumom 2013, pod okriljem EU, izgubilo se kako zbog unutrašnjih političkih ograničenja i različitih potreba dve strane, tako i zbog inertnosti i neangažovanja svetskih metropola. Krah multilateralizma i prateća nemoć diplomatije, samo su podigli amplitudu nesporazuma i pretenovim zamrznutim konfliktom u Evropi.

Vraćanje dijaloga na stazu normalizacije može se pokazati podjednako izazovnim kao što je izazovno bilo i njegovo otpočinjanje. Ukoliko postoji tema koja bi mogla dodatno da „otkravi“ dijalog Beograda i Prištine, zašto to ne bi bila energija?

Niz argumenata ide tome u prilog. Izdvojimo tri: energija je univerzalna valuta, neophodna svima. Zatim, energetska povezanost i saradnja su pretpostavka održivog razvoja i napretka. Treće, energetska bezbednost, odnosno sigurno snabdevanje energentima po predvidivim i konkurentnim cenama, za sve aktere na ovim prostorima zavisi, pre svega, od nivoa regionalne saradnje. Razmišljanja o energetske nezavisnosti i samodovoljnosti su mit.

Uostalom, zar nije EU, kao najuspešniji mirovni projekat u dosadašnjoj istoriji starog Kontinenta, nastalana ruševinama dva svetska rata i upravo na svesti o neophodnosti objedinjavanja resursa – uglja i čelika. Znači, energija kao lepak, a ne kao

eksploziv. Potreba za energijom je, na sličan način, bila u središtu Brantove „Istočne politike“ koja je dovela do nemačko-sovjetskog dijaloga i, u krajnjoj liniji, do okončanja Hladnog rata.

Ukoliko prihvatimo da je energetska povezanost snažan stabilizator i test solidarnosti za sve učesnike u procesu tehničkog dijaloga, a to nisu samo Beograd i Priština, moramo prvo uvažiti činjenicu da ona ima dve vremenske dimenzije – prošlost i budućnost.

Prošlost karakterišu zastarela infrastruktura, dominantna uloga uglja i hidroenergije, niska energetska efikasnost uz niske cene energenata i podeljena tržišta sa ograničenim prostorom za saradnju i trgovinu. Isto tako i činjenica da su energetske sisteme Beograda i Prištine nastali, razvijali se i dostigli svoj zenit u bivšoj Jugoslaviji, znači da su projektovani i realizovani kao komplementarni, a ne kao konkurentni sistemi.

Zato bi u budućnosti, energetske sisteme trebalo reformisati i postaviti ih na temelje koji su zacrtani u Briselskom sporazumu. Istovremeno, potrebni su energetska transformacija, otklon od fosilnih goriva i dekarbonizacija, obnovljivi izvori energije i energetska efikasnost. Podaci da naš region troši 2-3 puta više uglja nego što se on uproseku troši u EUi 50% manje gasa od Unije, najbolje ilustruju neophodnost promena u pristupu energetici. Podaci govore da je za proizvodnju jedne jedinice BDP na Zapadnom Balkanu, potrebno nekoliko puta više energije nego u EU.

To bi, uz nerešena imovinsko-pravna pitanja (primer Trepče), neraščišćene robno-novčane odnose i socijalna davanja iz protekle skoro tri decenije, moglo

biti dodatno opterećenje uz sva ona u Sporazumu o energetici iz 2014, koji još nije implementiran.

Beograd i Priština se u dijalogu kreću kroz isti institucionalni okvir, od Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju do članstva u Energetskoj zajednici. Tu su i Berlinski proces sa agendom povezivanja (transport i energetika, pre svega), ali i brojne forme regionalne saradnje. Istovremeno, iz Briselana javljaju objedinjavanje energetike regiona i veće zblizavanje sa Energetskom unijom Evropske unije. Taj zahtev se, ako već nije, brzo naći na stolovima kabineta u Beogradu i Prištini.

Još jedna tema će voditi ka neophodnosti postizanja dogovora o energetici u dijalogu Beograda i Prištine. Radi se o klimatskim promenama, koliko god to u vreme prekida dijaloga, pa čak i eskalacije suprotnosti, zvučalo futuristički i nerealno. Sa energetske osloncem na lignit za proizvodnju struje, koji emituje ogromne količine štetnih gasova, naš region će se suočiti sa neophodnošću smanjenja emisije tih gasova. Na primer, Beograd ima relativno uravnoteženu ponudu i tražnju električne energije, pri čemu se 75% proizvede pretežno iz uglja, a ostalo najvećim delom iz vodene energije. Kod Prištine, ugalj je izvor čak 97% struje, uz povremene potrebe za njenim uvozom.

Socijalne, zdravstvene i ekonomske posledice ignorisanja nekontrolisane emisije štetnih gasova mogu daleko nadmašiti dobiti od relativno jeftine struje. Neke studije pokazuju da bi smanjenje zagađenja iz termoelektrana na ugalj u našem regionu godišnje spasilo 6.460 života, a troškove zdravstva smanjilo za 2.724 miliona evra.

Ta tema nije na dnevnom redu dijaloga, ali jeste u regionalnim forumima i neće moći da se ignoriše. Kod klimatskih promena nema jednostranih dobitaka, svi smo potencijalni gubitnici.

Kako bi se što realnije sagledali značaj i mogućnosti rasplitanja energetskeg čvora Beograda i Prištine nužni su potpuno uvažavanje i implementacija dogovorenog, poštovanje institucionalnog okvira i pravila igre u ovoj oblasti kod obeju strana. Veština, znanje i kapacitet se nalaze u obostrano prihvatljivim rešenjima, a ne u želji da se druga strana satera u ugao, da prizna poraz ili da nepromišljeno reaguje.

Na kraju treba istaći da su budućnost demokratije, napretka i mira u Evropi sve

neizvesniji. Rešenje, u delu gde na to mogu da utiču Beograd i Priština, nije u prepuštanju inerciji već u nastavku dijaloga, proaktivnom pristupu i upornom, besprekidnom traganju za najmanjim zajedničkim imeniteljom.

Svedrugo je destruktivno i samouništavajuće. U delu koji se tiče energetike nema mača koji to može preseći, a da se očuvaju mir, stabilnost i evropska perspektiva regiona. Koliko god to bilo komplikovano, čvor se može samo razvezati, uz puno napora i strpljenja, a potom uplesti u jedinstvenu regionalnu i evropsku mrežu. Ukoliko je potrebno ponoviti, energija je univerzalna valuta koja će uvek biti tražena i neophodna, čak i u odnosima Beograda i Prištine.

DIJALOG: MOJA PERSPEKTIVA IZ MITROVICE

Autor: FORENTINA HAJDARI-HAJRA

Tehnički dijalog između Kosova i Srbije počeo je 2011. godine i doneo je 33 sporazuma. Sporazumi su uticali na različite oblasti života ljudi, uključujući slobodu kretanja, matične knjige, katastarsku dokumentaciju, carine, lokalnu samoupravu na severu, priznavanje diploma, regionalnu saradnju, energetiku, telekomunikacije, pravosuđe, itd. Poboljšanje života građana i saradnja bili su među ključnim prioritetima dijaloga.

Nažalost, proces dijaloga je bio veoma politizovan do te mere da su potpuno zanemareni bilo kakvi pozitivni efekti po živote ljudi. Politički diskurs je oblikovao javno mnjenje koje je u velikoj meri bilonegativno. Usporena primena, odnosno

nedostatak primene određenih sporazuma doprineo je ovakvom diskursu koji je rezultirao zanemarivanjem razgovora o sprovedenim sporazumima i njihovim efektima na živote građana.

Šire promišljanje sa stanovišta građana bi nam pomoglo da bolje razumemo stvarni i ljudski efekat sporazuma. Moje mišljenje o sporazumima i njihovoj primeni zasnovano je na ličnom iskustvu kao i na iskustvima ljudi koje poznajem u svakodnevnom javnom i privatnom životu.

Živim u Mitrovici i radim kao medijator pri Centru za posredovanje u tom gradu. Centar ima licencu Ministarstva pravde i bavi se omogućavanjem pristupa

pravdi putem medijacije, ohrabrivanjem komunikacije i međusobnog razumevanja između zajednica. Predmeti na kojima radi Centar su pravosudne i tužilačke prirode, a služi pripadnicima svih zajednica koje žive u regionu Mitrovice. Predmete prosleđuju nadležni organi.

Briselski sporazum je omogućio integraciju pravosuđa u severnom delu Kosova, uključujući integraciju sudija i tužilaca iz redova srpske zajednice. Zajedno sa srpskim i albanskim kolegama radim na posredovanju u predmetima koje nam proslede sudije i tužioci, uključujući sporove između pripadnika različitih zajednica. U svakodnevnoj praksi postoje predmeti koji se tiču albanske zajednice i koje procesuiraju sudije iz redova srpske zajednice, a koji se onda prosleđuju našem Centru za posredovanje. Sećam se slučaja u kome je veći broj mladih Albanaca i Srba učestvovao u međusobnom fizičkom obračunu na severu Mitrovice. Tužilaštvo u Mitrovici je analiziralo taj predmet i prosledilo ga Centru za posredovanje, gde su medijatori pomogli da se stvar reši i stavi tačka na sukob.

Pre nego što je postignut Sporazum o pravosuđu, sudije i tužioci iz redova srpske zajednice su radili u okviru srpskog sistema. Sudije su radili na građanskim parnicama u svojim kancelarijama ili stanovima. Tužioci nisu mogli da procesuiraju krivična dela i nije im bilo dozvoljeno da sarađuju sa Policijom Kosova.

Između 2008. i 2017. godine, kada je počela primena Sporazuma o pravosuđu, Osnovni sud u Mitrovici je radio u zgradi suda u Vučitrnu. Jedinica za internu reviziju pri Sudskom savetu Kosova je procenila da zgrada suda nije strukturalno bezbedna

i da ne ispunjava uslove za procesuiranje predmeta i održavanje suđenja. Zbog ograničenog prostora, sud nije imao dovoljno zaposlenih. Kao posledica toga nije bilo moguće raditi na svim predmetima, pa bi dolazilo do njihovog zastarevanja. Postojao je značajan broj predmeta u kojima su inspektori podneli prijave po različitim osnovama protiv preduzeća a koje sud nije uspeo da pregleda u zakonski predviđenom roku. To je dovelo do negativnih posledica po živote građana i stvorilo okruženje u kojem vladavina prava nije bila potpuna, dok kriminalci prolaze nekažnjeno. Građani ovog regiona su teško dolazili do Osnovnog suda Mitrovice koji se nalazio u Vučitrnu, dakle van Mitrovice. Trošili su se i vreme i novac za putovanja, što je svakako uticalo na kućne budžete. Opština Vučitrn i opština Srbica se nalaze na jugu od regiona Mitrovice, Zvečan i Zubin Potok na severozapadu i Leposavića na severu, dok su opštine Severna Mitrovica i Južna Mitrovica u samom centru regiona. Kako bi došli do suda u Vučitrnu, ljudi su morali da putuju oko 12 km iz Mitrovice, 45 km iz Leposavića, 30 km iz Zubinog Potoka, 17 km iz Zvečana i 21 km iz Srbije.

Sporazum o pravosuđu je omogućio integraciju zajednica u smislu omogućavanja pristupa pravosudnim uslugama. Na osnovu Sporazuma, Osnovni sud u Mitrovici je dobio prvobitni objekat u severnom delu Mitrovice i još jedan objekat na jugu grada, dok je omogućena i integracija svih sudskih struktura sa severa u okviru Osnovnog suda u Mitrovici. Sporazum omogućava rad Osnovnog tužilaštva i Osnovnog suda u regionu Mitrovice, čiji ogranci uključuju pružanje usluga u sedam opština: Južna Mitrovica, Severna Mitrovica, Zvečan, Zubin Potok, Leposavić, Vučitrn i Srbica. Pravosudne ustanove rade u skladu sa

zakonima Kosova, a radnici su pripadnici albanske i srpske zajednice.

Vraćanjem suda u Mitrovicu, zajedno sa većim brojem sudija i tužilaca, uključujući integraciju srpskih sudija i tužilaca, povećao se i broj obrađenih predmeta.

Pored poteškoća u pravosuđu, postojali su veliki izazovi i u drugim sektorima, što je otežalo saradnju na različitim poljima. Radila sam na različitim projektima, poput dobrog upravljanja, učešća građana u javnoj izradi politika, jednakog pristupa pravdi, kao i na zaštiti ljudskih prava u Severnoj Mitrovici, Leposaviću, Zubinom Potoku i Zvečanu. Te opštine su imale različite organe sa istim ili sličnim ovlašćenjima kao i lokalna samouprava, uključujući kancelarije UNMIK-a, paralelne opštine, Pripremni tim za sever i opštinu Mitrovica na jugu. Ovakva mešavina ovlašćenja u lokalnoj samoupravi težala je realizaciju projekata. Tako je nama iz civilnog društva bilo teško i često nemoguće prikupiti podatke iz opština. Nijedna od navedenih institucija nije mogla da odgovori na naše zahteve usled nejasne definicije opštinskih ovlašćenja. Međutim, nakon lokalnih izbora u severnim opštinama, koji su održani 2013. godine, omogućena je međusektorska komunikacija i saradnja između lokalnih organa samouprave i različitih organizacija, što je omogućilo završetak projekata.

Postojali su i drugi izazovi koji su odlagali realizaciju projekata. Tokom saradnje sa partnerskim organizacijama i opštinama na severu reke Ibar, morala sam da koristim pozive u romingu. To je bilo skupo i zaposlenima u različitim sektorima i običnim građanima. Građani na severu, uključujući Albance koji žive u ovom regionu, pri korišćenju kosovskih mobilnih

operatera, Ipko ili Valju, donedavno su morali da koriste usluge rominga na području severno od reke Ibar, što je drastično povećavalo troškove za telefon. Samim tim, cena poziva iz opština severno od reke Ibar prema drugim delovima Kosova bila je koliko i cena za međunarodni poziv. Zbog toga je većina građana iz severnih opština izbegavala da komunicira na ovaj način. Ovo i mnoga druga pitanja su u prošlosti stvarala dubok jaz između severa i ostatka Kosova.

Prvobitni Sporazum o telekomunikacijama je postignut 2013. godine, dok su 2015. strane u dijalogu usaglasile stavove u vezi sa akcionim planom. Završni sporazum je postignut 2016. godine. Sporazumom je olakšana mobilna telekomunikacija u opštinama severno od reke Ibar. Građanima u regionu Mitrovice smanjene su cene telefonskih usluga jer je sporazumom omogućena ujednačena cena širom Kosova. Takvi pomaci na polju telekomunikacija imali su pozitivan efekat na povećanje saradnje i komunikacije između građana četiri opštine severno od reke Ibar sa građanima koji žive u drugim delovima Kosova.

Sporazumi koji su omogućili izdavanje kosovskih ličnih karata i vozačkih dozvola Srbima, takođe su imali pozitivan efekat. Došlo je do povećane međuetničke saradnje i veće integracije među zajednicama, a to je najvidljivije bilo tamo gde su zajedno radili pripadnici albanske, srpske i drugih zajednica u regionu Mitrovice. Pripadnicima srpske zajednice je omogućeno i dobijanje kosovskih vozačkih dozvola. Moje srpske kolege su registrovali svoja vozila pri nadležnim kosovskim organima i sada nesmetano putuju širom Kosova, čime se olakšava izgradnja mostova saradnje.

Govoreći o slobodi kretanja najpre se setim projekata studentskih razmena između Kosova i Srbije. Kosovski studenti koji učestvuju u ovim projektima suočavali su se sa poteškoćama pri ulasku u Srbiju. Organizatori i studenti su satima čekali na proveru. Predstavnici međunarodnih institucija i organizacija koje su finansirale projekte takođe su bili podvrgnuti proverama. Srpske vlasti bi dozvoljavale ulazak u Srbiju samo kada bi predstavnici stranih ambasada diplomatskim putem intervenisali s ciljem da se omogući nastavak putovanja.

Sporazum o slobodi kretanja, čija je primena počela 2011. godine, pomogao je da se otklone neke od poteškoća. Ovaj sporazum je predvideo slobodno kretanje ljudima koji poseduju isprave izdate od nadležnih organa. Danas, učesnici programa razmene i drugi građani koji imaju kosovska dokumenta mogu da putuju u Srbiju. Međutim, građani Kosova koji putuju u Srbiju sa vozilima koja imaju kosovske registarske tablice podležu administrativnim postupcima, preuzimajući privremene registarske tablice i osiguranje za vozila, što stvara redove. Često se mogu čuti žalbe građana koji dugo čekaju kako bi srpskim organima unutrašnjih poslova platili za privremene tablice, dobili dozvole za ulaz i izlaz, i slično.

Građani koji imaju "RKS" registarske tablice se suočavaju sa najvećim poteškoćama. Oni svoje "RKS" registarske tablice moraju zameniti s privremenim srpskim. Ovaj postupak zahteva vreme uz plaćanje naknade. Poznajem ljude koji su morali da zamene "RKS" sa "KS" tablicama, kako bi smanjili troškove putovanja i vreme čekanja.

Međutim, vredni istaći da je Sporazum o slobodi kretanja, ipored svih procedura, omogućio građanima Kosova da putuju u ili kroz Srbiju. Ovo je omogućilo da kosovska dijaspora može putovati kroz Srbiju na Kosovo i obrnuto.

Uprkos prednostima koje proizilaze iz tehničkog dijaloga Kosova i Srbije, smatram da bi proces dijaloga trebalo da bude transparentniji, da se sporazumi bolje predstavljaju i objasni kakvi su njihovi uticaji na živote građana. Tokom čitavog procesa trebalo bi redovno organizovati javne debate sa građanima i civilnim društvom. Pored toga, neophodno je pojednostaviti jezik koji se koristi u sporazumima i obavestiti građane o značenju odredbi tih sporazuma. Na taj način, građani mogu bolje razumeti osnove sporazuma i pozitivne aspekte, čiji je cilj da direktno olakšaju njihove živote.

ŠIRI KONTEKST TEHNIČKOG DIJALOGA BEOGRADA I PRIŠTINE

Autor: ALEKSANDAR KOVAČEVIĆ

Gotovo 60 godina pregovora o teritorijalnim uticajima i infrastrukturi između različitih lokalnih uprava na teritoriji bivše Jugoslavije, relevantno su iskustvo za tehnički dijalog između Prištine i Beograda. Najznačajnija poruka iz tog dugog perioda je da su (retke) odlučne spoljne intervencije u fizičku infrastrukturu imale snažan uticaj na uspostavljanje trajnih sporazuma i iskorenjivanje siromaštva, dok su dugi politički pregovori imali tendenciju da zanemare probleme siromaštva. Kada se uspostavi nova stvarnost, ljudi se prilagode, dok život lokalnog stanovništva, uz veće ili manje nesuglasice, postaje bolji a političke odluke lakše. Rešenje Tršćanske krize iz 1950-ih pokazalo je taj efekat.

Kako zbog fiskalnih potreba tako i zbog potrebe za međunarodnom pomoći, čitav region je potpisao međunarodne sporazume o klimatskim promenama (UNFCCC Pariski sporazum) i o energetsom tržištu (Ugovor o energetske zajednici), kao i integracijama u EU. Ovi sporazumi su praćeni investicionim pravilima i propisima, uključujući i Sporazum OECD-a o izvoznom finansiranju i propise o državnoj pomoći. Iako nije član UN-a, Kosovo je pozvano da se pridržava ovih sporazuma na osnovu mandata UN-a i aspiracija regiona da pristupi EU, posebno nakon Sporazuma o regionalnoj saradnji, koji su Priština i Beograd postigli 2013. godine u Briselu. Svi ovi sporazumi čine pravni okvir za tehnički dijalog i osnovu za eventualne, postojeće aranžmane.

Određeni broj ključnih međunarodnih sporazuma potrebnih za podsticanje ekonomskog razvoja, međutim, još nisu u potpunosti primenjivi na Balkanu. Tu su uključeni UN ECE protokoli o prekograničnom zagađenju, prekogranični protok voda, upravljanje prirodnim radioaktivnim materijalima nastalim u tehnološkom procesu (TENORM), pristup moru i mnogi drugi. Dalje, neki kritični aspekti kao što su prekogranični uticaji smanjenja gustine šuma se za sada ne vide, dok neki drugi (kao što su direktive EU o emisijama štetnih gasova koje su prikladni za vetrovitu severnu i zapadnu Evropu, ali ne i za balkanske kraške doline gde jači vetrovi retko duvaju) nisu potpuno odgovarajući za ovaj region.

To ukazuje na neizvesnost u pogledu šireg pravnog okvira za bilo koji tehnički dijalog i održivost eventualnih sporazuma. Stoga bi bilo dobro da svi učesnici uzmu u obzir ukupni međunarodni pravni okvir i u potpunosti sagledaju dugoročne implikacije različitih tehničkih opcija.

Dok sve navedeno predstavlja pravno okruženje za tekuće pregovore između administracija Srbije i Kosova, tu je i fizička realnost koju treba uzeti u obzir. Sa kosovske visoravni i planina vode teku prema slivovima Jadranskog, Egejskog mora i dunavskog basena. Masovni gubitak šuma na tom području utiče na vodni režim na većem delu teritorije Srbije. Budući da su na visokoj nadmorskoj visini, zagađenja (vazduha i vode) iz kosovskih termoelektrana (postojećih ili planiranih) koje koriste lignit utiču i na teritoriju Srbije i susednih zemalja članica EU. Isto važi i za srpska postrojenja na lignit.

Ovi efekti su dodatno pojačani klimatskim promenama. Tokom poslednjih 20 godina Balkan doživljava neke od najtoplijih godina u istoriji. Prosečne temperature su se povećale, a periodi padavina su znatno nestabilniji: ekstremne suše i poplave zamenjuju sporo topljenje dugotrajnog snežnog pokrivača.

Locirani na dnu kraških dolina, rudnici lignita sa energetsom infrastrukturu su nesrazmerno izloženi rizicima od poplava i ti rizici se uvećavaju. Kako se prosečan kvalitet lignita pogoršava širom regiona, područja otvorenih kopova se moraju proširivati, mora se kopati dublje i isumpavati više vode, uz angažovanje više infrastrukture za istu proizvodnju energije. Pravni okvir i fizička stvarnost zajedno utiču na komercijalnu vrednost prirodnih resursa, geoloških resursa i teritorije.

Ovakve interakcije su evidentne i u transportu. Iako neke primorske zemlje priznaju Kosovo kao nezavisnu državu, one nisu u obavezi da mu obezbede nesmetan pristup moru, pošto se odgovarajuća Konvencija UN ne primenjuje. To bi mogao biti prostor za primenu propozicija EU. Čak i ako se uzme u obzir Konvencija o pravu mora, raspoložive luke i železnička infrastruktura imaju malo toga da ponude. Iz druge perspektive, nefunkcionalni železnički sistem i nefunkcionalno upravljanje teretom u Beogradu ne pružaju mogućnosti za međunarodnu trgovinu privrednim subjektima sa Kosova ili iz Srbije i ostatka Balkana u slivu Dunava. Bez obzira na to koliko su trgovinske politike i carinski režimi ambiciozni, malo se postiže čak i uz dramatične političke intervencije. Ovakve okolnosti doprinose dugotrajnom siromaštvu, ne samo u Srbiji i na Kosovu, već i na većem delu Balkana.

To ima znatne političke implikacije. Sve je više prekograničnih sporova o upotrebi hidroenergije, zaštiti od poplava, prekograničnom zagađenju, energiji i trgovini. Koristeći istorijske podatke koji više nisu primenjivi, vlade i finansijske institucije su formirale sopstvene procene o investicionom potencijalu koja dodatno komplikuju ne samo odnose među njima, već i odnose sa lokalnim stanovništvom i ostatkom Evrope.

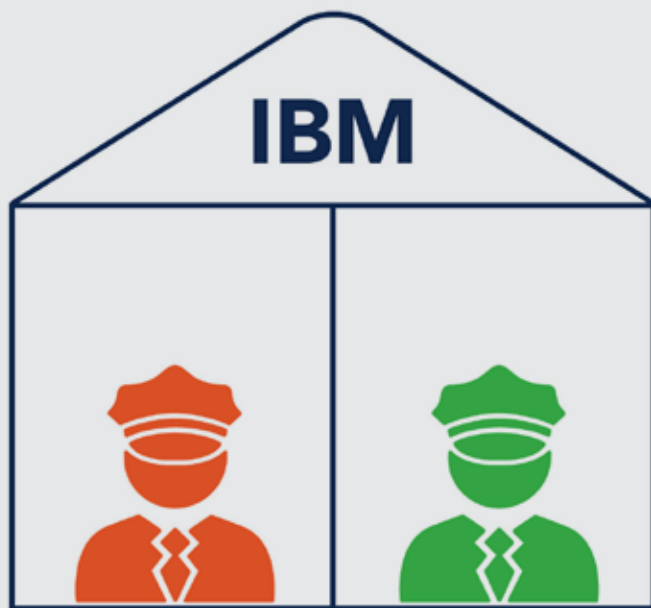
Kako stvari sada stoje, region će verovatno propustiti da ispuni materijalne obaveze iz niza međunarodnih sporazuma da ponese svoj deo tereta u borbi protiv klimatskih promena. Pre kraja ove godine, veći broj neuspeha, kašnjenja i nedostataka u ostvarenju materijalnih obaveza vezanih za klimatske promene, uticaje na okolinu, transportnu infrastrukturu i energetska tržišta, biće očigledniji. Balkan se može naći u sporu sa Evropskom unijom i većim delom međunarodne zajednice u

situaciji rastućih fizičkih rizika i disolucije pravnog okvira. Region ponovo može postati sigurnosni rizik i to u daleko komplikovanim kontekstu. Ako se to dogodi, okruženje za pregovore može postati komplikovanije.

Treba pretpostaviti da su stvarne, odlučno preduzete spoljne investicije u masovno pošumljavanje, sprečavanje erozije, energetska bezbednost, iskorenjivanje energetskog siromaštva i komercijalnu transportnu infrastrukturu, neophodni preduslovi za eventualne pomake u političkim odnosima na Zapadnom Balkanu a posebno između Srbije i Kosova. Pametno i odlučno preduzimanje održivih komercijalnih investicija treba da prevlada interese zasnovane na zastarelim očekivanjima i rentama. Samo kada (ili ako) relevantni akteri prihvate novu i održiviju infrastrukturu, kao i fizičke, pravne i komercijalne realnosti, može biti osnova za svrsishodnu raspravu.

LINIJE PODELE I TAČKE SPAJANJA U NJIMA (IBM)

Autor: KOZETA DERVIŠI

U okviru tehničkog dijaloga pod pokroviteljstvom Evropske unije, Kosovo i Srbija su u decembru 2011. godine postigli Sporazum o integrisanom upravljanju granicama, koji je poznat pod engleskim akronimom IBM. Sporazum uređuje prekograničnu saradnju, uključujući zajedničke tačke prelaza, redovnu komunikaciju policijskih vlasti, carina i drugih agencija.

Postizanje sporazuma je omogućeno na osnovu zakonodavstva i najboljih praksi EU, kao i principa “konstruktivne nedorečenosti”. U slučaju ovog sporazuma, reč “granica” u okviru koncepta integrisanog upravljanja granicama se sa jedne strane razume kao državna granica, dok je druga strana smatra administrativnom linijom. Pored toga, korišćenje reči “nadležnost”

umesto “suverenitet” je takođe doprinelo postizanju sporazuma i primeni koncepta integrisanog upravljanja granicama na šest prelaznih tačaka između Kosova i Srbije.

Do primene sporazuma o integrisanom upravljanju granicama, prelazak iz Kosova u Srbiju i obrnuto podrazumevao je niz komplikacija usled nedostatka komunikacije između vlasti obe strane. Vrlo često, a posebno tokom leta, dolazilo je do dugačkih redova, a vlasti nisu bile spremne da primene bilo kakav mehanizam radi olakšanja postupaka provere. Do toga nije moglo doći jer nije postojao protokol o saradnji, što je upravo omogućio nadolazeći sporazum.

Puna i momentalna primena sporazuma je imala izuzetno jak efekat na poboljšanje slobode kretanja ljudi i roba, kao i na jačanje bezbednosti pogranične kontrole na osnovu evropskih standarda i najboljih evropskih praksi.

Sporazum je imao direktan efekat na prelazak granice, posebno dijaspore. Vreme čekanja, koje se pre sporazuma merilo satima, je smanjivano. Jedan građanin na privremenom radu u inostranstvu, koji je ove godine prešao preko granične prelazne tačke Bela Zemlja za samo par minuta, kaže da se “ranije mnogo čekalo, da je bilo gotovo nepodnošljivo zbog visokih temperatura”. Ovo je potvrdio jedan policajac, koji navodi: “Kosovska policija je apelovala na dijasporu da koristi i druge granične prelaze, pošto se na šest prelaza primenjuje Sporazum o integrisanom upravljanju granicama”.

Zatvaranje nelegalnih prelaznih tačaka u severnom delu Kosova, koje je omogućio ovaj Sporazum, doprineo je povećanju saradnje u borbi protiv organizovanog kriminala i trgovine ljudima, kao i borbi protiv međunarodne trgovine narkotika. Portparol Carina Kosova je izjavio: “Ove i prošle godine zabeležen je najmanji broj slučajeva krijumčarenja. Nekada je broj prekršaja ove vrste bio 400 ili 500 godišnje, ali je u protekle dve godine došlo do značajnog smanjenja takvih slučajeva. Nismo zabeležili više od četrdeset slučajeva konfiskovanja robetokom pokušaja krijumčarenja”.

Ovaj sporazum je takođe poboljšao dotadašnji asimetrični odnos uvoza i izvoza između Kosova i Srbije. Kosovo je 2011. godine izvezlo robu u Srbiju u vrednosti od oko osam miliona evra. Godinu dana kasnije taj broj je utrostručen, da bi 2016. godine dostigao cifru od 46 miliona evra. Isto važi i za prevoz kosovskih proizvoda kroz Srbiju. Na početku primene ovog sporazuma, vrednost kosovske robe koja je prolazila kroz Srbiju iznosila je oko 30 miliona evra, dok je taj broj 2016. godine dostigao 120 miliona evra. Jedan preduzetnik sa Kosova koji izvozi cement u Srbiju od 2012. godine priseća se “da je bilo nemoguće izvoziti u Srbiju, posebno preko graničnog prelaza Jarinje”. “Čak su i policija i carinski službenici bili prebacivani helikopterom”, dodaje on i zaključuje da je ovaj sporazum u značajnoj meri pomogao poslovanju njegovog preduzeća.

Pošto je od nedavno intenzitet dijaloga smanjen i usled međusobnih optužbi za neprimenjivanje drugih sporazuma, puna primena ovog sporazuma nailazi na prepreke. Ali i pored toga razmena se nastavlja. Vraćanje tehničkog dijaloga na kolosek i puna primena već postignutih sporazuma moraju biti glavni cilj svima a Kosovu i Srbiji, uporedo sa dijalogom o punoj normalizaciji odnosa. Sporazum IBM je najbolji dokaz da je saradnja institucija obe strane moguća. Kao takav, ovaj sporazum može biti primer i za druge oblasti saradnje.

HALO, KOSOVO?

Autor: GAZMIR RACI

“Poštovani, stari pozivni broj +377 nije više u funkciji. Molimo Vas koristite novi pozivni broj +383”.

Ovako je jedan mobilni operater na Kosovu obavestavao svoje korisnike o promeni međunarodnog pozivnog broja, a nakon potpisivanja sporazuma između Prištine i Beograda u okviru tehničkog dijaloga, kojim posreduje EU. Ovo je takođe početak novog kosovskog identiteta na polju međunarodnih komunikacija.

Tehnički dijalog pod pokroviteljstvom EU počeo je 2011. godine. Telekomunikacije su bile jedna od prvih oblasti o kojima je razgovarano sa ciljem postizanja sporazuma koji će dalje doprineti

normalizaciji odnosa dve strane. Sporazum o telekomunikacijama, koji je rezultat pregovora uz posredovanje EU, postignut je u septembru 2013. godine i omogućio je da Kosovo dobije međunarodni pozivni broj (+383), na način koji je navela Međunarodna unija za telekomunikacije (ITU). Dodelom pozivnog broja očekivalo se da Kosovo reguliše pitanje nelicenciranih operatera u delovima Kosova gde prevažadno živi srpska zajednica.

Operateri koji nisu imali dozvolu za rad u periodu posle završetka rata pružali su usluge nagotovo čitavom području Kosova. To je stvaralo svakodnevne probleme, posebno Srbima na Kosovu. Dragana, studentkinja Univerziteta u Severnoj

Mitrovici, kaže: “Zbog broja na mreži 064 (operator iz Srbije), samo sam u određenim delovima Kosova mogla da komuniciram sa svojom porodicom u Severnoj Mitrovici. Sada uopšte i ne moram da mislim na tako nešto, osećam tu slobodu kretanja”.

Na osnovu Sporazuma, Kosovo se nalazi u međunarodnim registrima za telekomunikacije, što je građanima omogućilo da koriste samo jedan pozivni broj za lokalne i međunarodne pozive. Građani Kosova, posebno iz srpske zajednice, sada ne moraju da nose dva telefona, jedan za komunikaciju unutar Kosova, a drugi za komunikaciju sa Srbijom. Pre ovog Sporazuma na probleme su naizlazile i neke regionalne mirovne inicijative, pa tako jedna članica regionalne organizacije ističe sledeće: “Za razgovor sa kolegama u Beogradu sam mogla koristiti samo fiksni telefon u kancelariji, što je bilo ograničavajuće. Sada mogu da odgovorim na hitne pozive, a kada putujem u Beograd mogu da koristim svoj broj telefona i ne moram da kupujem lokalne kartice.”

Pre ovog dogovora u upotrebi su bila tri pozivna broja na Kosovu, uključujući i pozivni broj bivše Jugoslavije (+381). Pozivi u mobilnoj mreži bili su ograničeni u zavisnosti od priznavanja operatera. Iz tog razloga je ovaj sporazum od posebne važnosti za stanovnike Mitrovice, čiji je život vezan za obe strane reke. Senad, koji živi u Bošnjačkoj Mahali, severno od reke Ibar, kaže: “Moj život se proteže na obe strane i oba telekomunikaciona sistema. Uređene telekomunikacije će, nadam se, pomoći i u regulisanju naših života”.

Očekuje se da ovaj sporazum poveća sigurnost u telekomunikacijama, uređujući saobraćaj u fiksnoj i mobilnoj telefoniji.

Takođe se očekuje povećanje budžetskih prihoda Kosova, pošto neće biti upotrebe inostranih pozivnih brojeva. Primera radi, mobilni operator Valja je zbog korišćenja pozivnog broja Monaka (+377), od osnivanja 2000. godine Telekomu Monaka platio oko 200 miliona evra.

Posedovanjem telefonskog koda, Kosovo će biti u stanju da ponudi bolje i bezbednije usluge iz oblasti telekomunikacija, kao i povoljnije cene, imajući u vidu da će server ovog pozivnog broja biti u Prištini.

Još jedan važan aspekt ovog sporazuma je i protokol o definisanju granice frekvencije između Kosova i Srbije, koji će kasnije biti sproveden. To podrazumeva usklađivanje korišćenja spektra za GSM signal i televiziju, uključujući i digitalno emitovanje, sa ciljem pružanja usluga na osnovu principa ITU i izbegavanja mešanja signala, kao što je navedeno u čl. 2 ovog sporazuma. To omogućava da Kosovo razvije sopstveni program digitalizacije u skladu sa međunarodnim standardima i Digitalnom agendom Evrope unije, ali i uskladi upotrebu spektra GSM signala i televizije, uključujući kablovsko digitalno emitovanje. Sporazumom se takođe predviđa da obe strane postignu bilateralni sporazum o romingu, u skladu sa drugim regionalnim inicijativama. Države članice EU su već ukinule međusobne roming tarife za zemlje EU.

Pre ovog Sporazuma, mobilni pozivi između Kosova i Srbije nisu bili mogući. Srbija nije priznavala kosovske mobilne operatere, dok su kosovske vlasti zabranile rad neregistrovanih srpskih operatera. Veselin, pripadnik srpske zajednice sa juga Kosova, kaže: “Mislim da je ovim sporazumom omogućena zdrava konkurencija između

operatera koji ovde posluju, uključujući i srpske. Sada možemo da koristimo prednosti atraktivnih paketa koje nude operateri na Kosovu i da nesmetano komuniciramo sa našim porodicama u Srbiji”.

Pošto su rezultati vidljivi sami po sebi, može se zaključiti da je ovo jedan od najuspešnijih sporazuma, kao rezultat procesa tehničkog dijaloga uz posredovanje

Evropske unije. Kosovo i Srbija primenjuju sporazume, a očekuje se i postizanje sporazuma o poštanskim uslugama. Trenutno ima poteškoća prilikom slanja one pošte koja ide na i sa Kosova preko Srbije. Zapravo, Sporazum o telekomunikacijama na određeni način utiče i na ovu oblast, s obzirom da čl. 5 detaljnije govori o ovim pitanjima.

TOKSIČNE MATERIJE, SIGURAN TRANSPORT

EFEKTI PRIMENE SPORAZUMA O PRIMENI CERTIFIKATA ZA DRUMSKI PREVOZ OPASNIH MATERIJALA (ADR CERTIFIKATA)

Autor: LJULJZIM KRASNIČI

Sporazum o međusobnom priznavanju sertifikata za drumski prevoz opasnih materija (u daljem tekstu: ADR sertifikata), koji su u Briselu 25. aprila 2016. godine potpisali Kosovo i Srbija uz posredovanje EU, je doprineo slobodnom protoku opasnih materija i omogućio ekonomsku saradnju kosovskih preduzeća koja posluju u ovom sektoru, a u skladu sa evropskim i međunarodnim standardima.

ADR sertifikat (Accord Dangereux Routier; Evropski sporazum o međunarodnom drumskom prevozu opasnih materija) je dokument koji se odnosi na vozače i vozila koji prevoze opasne materije, što podrazumeva ugljovodonike, kao i materijale iz hemijske i rudarske industrije.

Opasne materije zauzimaju značajno mesto u ukupnom obimu kosovske trgovine. Samim tim, ovaj sertifikat je neophodan dokument kojim se dokazuje da vozilo za transport ispunjava najviše tehničke i sigurnosne standarde za bezbedan prevoz opasnih materija.

Sporazum o priznavanju ADR sertifikata je u skladu sa principima CEFTA, te omogućuje slobodan protok opasnih materija između Kosova i Srbije, na osnovu Konvencije o međunarodnom drumskom prevozu opasnih materija. Pre nego što je postignut sporazum, kosovski prevoznici su se suočavali sa izazovima i često im je bilo zabranjeno da prevoze opasne materijale kroz Srbiju ili treće zemlje.

Mehdi, vozač kamiona u jednoj privatnoj transportnoj kompaniji sa Kosova, bio je na putu kada je ova odluka doneta: "Vozio sam svojom uobičajenom trasom i napravio pauzu u jednom restoranu...Dvojica policajaca su ušli i postavljali pitanja o kamionu parkiranom ispred. Nakon provere, rekli su mi da nemam sva odgovarajuća dokumenta. Bio sam iznenađen...Čekao sam više sati, ali su me na kraju pustili."

ADR sertifikat koji se izdaje na Kosovu je u skladu sa ADR sporazumom UN-a i međunarodnim i evropskim sigurnosnim standardima u drumskom prevozu opasnih materija. Međutim, pre ovog sporazuma, šleperima kosovskih prevoznika nije bio dozvoljen prevoz opasnih materija iz i kroz Srbiju, što je kompanijama nanosilo značajne finansijske gubitke. Kosovo je odgovorilo time što nije priznavalo srpske sertifikate. Kako dve strane nisu uspele da ovo reše u okviru CEFTA, sporazum je rezultat dijaloga u Briselu, kojim posreduje EU. Međusobno priznavanje ADR sertifikata je vid podrške poslovnoj zajednici u sektoru opasnih materija. Uklanjanje prepreka u poslovanju pruža podršku poboljšanju poslovnog okruženja, stimuliše trgovinu, stvara ekosistem koji je pogodan za poslovanje i predstavlja podsticaj za direktne strane investicije, doprinoseći na taj način održivom privrednom rastu i stvaranju novih radnih mesta. U Izveštaju Svetske banke o poslovanju za 2019. godinu, Kosovo se nalazi na 44. mestu, što je značajan pomak, budući da je 2012. godine bilo na 126. mestu.

Ovim sporazumom se strane obavezuju da, bez ometanja, omoguće slobodan protok robe, uključujući i opasne materije u skladu sa evropskim standardima kroz prihvatanje svih evropskih standarda za prevoz opasnih materija. Ovo preuzimanje obaveza ne utiče na međunarodne obaveze nijedne strane.

Tri godine kasnije, kosovsko Ministarstvo trgovine i industrije nije zabeležilo nijednu prepreku u primeni ovog sporazuma. Organizacije civilnog društva, poput KDI, su takođe potvrdile punu primenu ovog sporazuma.

Mehdi, vozač koji je bio u središtu "sukoba sertifikata" između dve vlade, sada je u penziji. Njegov mladi naslednik, Bedri, koji je tek počeo da radi kao vozač kamiona, kaže: "Zaista je olakšanje kada znam da je sva dokumentacija u redu, da mogu slobodno da prevozim robu. Mogu uvek da idem istom rutom i to bezbedno. Ja sam mlad vozač i ovo mi više odgovara".

Vlasnik jedne gasne kompanije na Kosovu kaže: "Firmu vodim već dvanaest godina. Imam redovne mušterije izelim da budu zadovoljni uslugama. U toku blokade imao sam poteškoća u ispunjavanju zahteva potrošača do te tačke da je kredibilitet moje kompanije bio ugrožen. Dobar je osećaj znati da je ovaj segment našeg poslovanja ureden. Slobodno posluujemo van Kosova, kao i kroz Srbiju."

Prema Carinskom pravilniku Kosova (HS-10) iz 2019. godine, Kosovo je uvezlo opasne materije iz Albanije, Srbije, Bosne i Hercegovine, Austrije, Belgije, Danske, Velike Britanije, Estonije, pa čak i iz Kostarike. I pored toga, institucije bi trebalo sistematičnije da obaveštavaju i sarađuju sa kompanijama i prevoznicima o pravilima i obavezama ADR-a. Pružanje informacija će ojačati tekući trend trgovinske razmene Kosova sa drugim zemljama.

Objavljeno 16. avgusta 2019. godine u dnevnom listu „Koha Ditore“

EFEKTI TEHNIČKIH SPORAZUMA IZ ROMSKE PERSPEKTIVE

Autor: AVNI MUSTAFA

Romi su jedna od najmarginalizovanijih zajednica na Kosovu. Jedan od brojnih problema sa kojima se suočavaju je i neposredovanje ličnih dokumenata. Pojedini Romi, iz različitih razloga, nisu mogli da dobiju kosovska dokumenta. To je doprinelo nastavku marginalizacije pripadnika ove zajednice.

U toku dijaloga između Kosova i Srbije, 2. jula 2011. godine, potpisan je Sporazum o matičnim knjigama, koji je u značajnoj meri doprineo rešavanju ovog problema. U sporazumu se navodi da će obe strane uložiti najveće moguće napore kako bi se formirao potpuno pouzdan sistem matičnih knjiga na Kosovu. Cilj je bio identifikovanje svih mogućih problematičnih tačaka

u nedostajućim originalnim matičnim dokumentima iz perioda pre 1999. godine.

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, na Kosovu živi 1 798 506 ljudi. Među stanovništvo se ubrajaju različite manjinske zajednice, od čega su 35 784 Romi, Aškalije i Egipćani (8 824 Roma, 15 436 Aškalija i 11 524 Egipćana), što čini nešto malo više od 2% stanovništva. Ustav Kosova priznaje romsku zajednicu kao jednu od etničkih zajednica, te joj, kao takvoj, garantuje određena prava, u skladu sa međunarodnim i domaćim standardima okvira ljudskih prava.

Pre sukoba, prema podacima OEBS-a, na Kosovu je živelo preko 100 000 Roma,

Aškalija i Egipćana. Veliki broj pripadnika ove zajednice je otišao u toku i nakon oružanih sukoba, dok su oni koji su se vratili imali loša iskustva sa sistemom matičnih knjiga. Matična dokumentacija je osnovno pravo gde se osoba identifikuje i priznaje kao član zemlje/društva u kojoj ta osoba živi. Više godina nakon završetka sukoba, Romi su se suočavali sa preprekama u ostvarivanju tog prava. Uverenja i drugi identifikacioni dokumenti su bili izgubljeni, nisu pribavljeni na vreme ili ih je bilo teško pribaviti, jer se moralo putovati u Srbiju po starija dokumenta. Prepreke u pribavljanju lične dokumentacije je za posledicu imalo to da mnogi Romi nisu mogli da ostvare stalni radni odnos ili budu korisnici socijalne zaštite. Upis u školu, putovanja ili bilo koje druge neophodne aktivnosti za koje su bila potrebna dokumenta bili su još neke od velikih prepreka sa kojima se ova zajednica svakodnevno suočavala.

Iako sam bio svestan poteškoća u pribavljanju ličnih dokumenata sa kojima su se suočavali moja porodica i prijatelji, samo sam jednom imao problem i to kada mi se rodila ćerka u bolnici u Mitrovici. U to vreme, kosovske matične službe nisu priznavale dokumenta koja su izdavale srpske institucije. Nakon mnogo napora i šetanja po kancelarijama, moja ćerka je imala tri izvoda iz matične knjige rođenih - srpski, UNMIK-ov i kosovski. Uz napredak koji je ostvaren pri kosovskim matičnim službama, kada sam dobio drugo dete 2014. godine, uspeo sam da mupribavim kosovsko uverenje iz matične knjige rođenih samo uz otpusnu listu iz severnog dela Mitrovice. Zanimalo me je šta je tačno doprinelo ovoj razlici, te sam otkrio da je to bio rezultat sporazuma o matičnim knjigama, koji su potpisali Kosovo i Srbija 2011. godine. Mnogi pripadnici romske zajednice nisu bili

svesni postojanja Sporazuma o matičnim knjigama, te kao posledica toga, veliki deo romske zajednice još uvek nije upisan.

Primena sporazuma o vozačkim dozvolama takođe je imala efekta na moj svakodnevni život. U oktobru 2010. godine sam uspešno položio vozački ispit u Zvečanu na severu Kosova. Položio sam teorijski i praktični deo, te sam dobio srpsku vozačku dozvolu. Međutim, pred kosovskim institucijama, to je bio nevažeći dokument. Dokument je izdala zvanična institucija, te sam odlučio da rizikujem i vozim. Naravno, policija me je često podsećala da moram da pribavim kosovsku vozačku dozvolu i, u većini slučajeva, sam morao da platim kaznu. To je trajalo do 2012. godine, kada je Priština postigla sporazum sa Beogradom da te vozačke dozvole budu zakonski prebačene na kosovske bez ponovnog prolaska kroz čitav proces.

Zanimalo me je da saznam kakve je efekte ovaj sporazum imao po druge Rome na Kosovu. Priče iz moje okoline su počele da budu vrlo poznate. Moj dobar prijatelj iz južnog dela Mitrovice je imao slična iskustva. On je Kosovo napustio 1999. godine kao izbeglica. Nakon prinudnog povratka 2009. godine, imao je samo jugoslovensku ličnu kartu. Iz Srbije je uspeo da pribavi uverenje iz matične knjige rođenih i novu ličnu kartu. Međutim, njih nisu priznavale kosovske institucije. Bez kosovskih dokumenata nije mogao da upiše sina. Mogućnost da ga zaustavi policija, iz bilo kog razloga, je predstavljala veliki stres. Jedna NVO je pokušala da mu pomogne, ali je proces trajao godinama. 2013. godine, kosovske opštinske vlasti su uspele da ga pronađu u sistemu i izdale su mu izvod iz matične knjige rođenih, što je dovelo do toga da je uspeo da dobije kosovsku ličnu kartu.

Samim tim, jasno je da postoje opipljivi efekti tehničkog dijaloga. Kada počnemo da prebrojavamo ta konkretna i slična iskustva, počinjemo da shvatamo stvarni efekat. Međutim, kosovske institucije moraju da adekvatno informišu ljude na koje se sporazumi najviše odnose. Romi još nisu uključeni u sistem u potpunosti usled manjka informacija na opštinskom nivou i slabe zastupljenosti na centralnom nivou.

Vrednosti jedne zemlje se najbolje vide kroz način na koji se odnosi prema manjinama. Davanje Romima više odgovornosti, povećavanje stepena saradnje sa njima, omogućavanje više prostora i veći broj prilika, trebalo bi da stvore put ka boljem položaju na Kosovu. Jedno društvo je jako tek toliko koliko i njegove najugroženije grupe. Što više ljudi ima koji doprinose razvoju Kosova, tim bolje.

SLOBODA KRETANJA NA KOSOVU IZMEĐU FORMALNIH SPORAZUMA I REALNOSTI

Autor: BOBAN STOJANOVIĆ

Sporazum o slobodi kretanja potpisan je u julu 2011. godine između Beograda i Prištine, u okviru tehničkog dijaloga u kome je posredovala Evropska Unija, čiji je cilj bio da reši probleme slobode kretanja, te, u stvari, predstavlja odgovor na pitanje na koji način građani mogu da se kreću unutar Kosova, odnosno pitanje kako da pređu sa Kosova u Srbiju i obrnuto. Sporazum utvrđuje niz propisa o ličnim dokumentima (poput ličnih karti), vozačkih dozvola, kao i registracionim tablicama za motorna vozila i njihovo osiguranje.

Ovaj sporazum je omogućio građanima Kosova i građanima Srbije da se slobodno kreću u okvirima teritorija Kosova i Srbije. Isti predviđa da se administrativna linija

može prelaziti sa ličnim kartama, da se ne moraju koristiti putne isprave (pasoši) i sa te strane sporazum jeste omogućio građanima da koriste svoje pravo na slobodu kretanja bez ulaženja u pitanje statusa Kosova.

Uspevši da postavi takva pravila da svako može slobodno da se kreće, bez obzira na administrativne procedure, veliki deo građana je počeo da koristi pogodnosti koje je Sporazum doneo. Broj ljudi koji koristi pogodnosti sporazuma je iz godine u godinu u značajnom porastu. Na osnovu izveštaja koji je objavio Centar za regionalizam 2013. godine, utvrđeno je da je prosečan broj osoba koje putuju sa Kosova u pravcu Srbije, na godišnjem nivou, dostigao brojku od 144.319 lica, od kojih 4.811 to radi na

dnevnom nivou. Što se tiče prelazaka iz Srbije na Kosovo, 142.209 lica godišnje je putovalo u ovom pravcu (4.740 dnevno).

Ovi podaci pokazuju značajan rast mobilnosti ljudi između Kosova i Srbije, naročito ukoliko se uporede sa podacima iz prva dva meseca nakon uvođenja novih propisa. Oni takođe pokazuju rast broja prelazaka preko administrativne linije, čak i kada se uporede sa periodom od pre novembra 2011, kada je uveden režim osiguranja. Svi ovi trendovi su dokaz interesa građana da ostvare svoja prava na slobodu kretanja, uporedo zadovoljavajući svoje ekonomske, lične i ostale interese sa obe strane administrativne linije.

Sporazum je omogućio slobodno kretanje za sve ljude, bez obzira na vrstu dokumenata koju poseduju. Međutim, situacija sa vozačkim dozvolama, kao i sa ličnim dokumentima, ostaje kompleksna. Dozvole koje su izdate kosovskim Srbima od strane Srbije nisu priznate od strane Kosova.

Dodatni problem se javio i sa registarskim tablicama. Dok je Kosovo zabranilo upotrebu srpskih tablica sa prefiksima opština i gradova sa Kosova, Srbija priznaje samo KS tablice (koje zadržavaju neutralnost statusa), ali ne i RKS (koje predstavljaju

Republiku Kosovo). Za druge (RKS), nije onemogućen ulazak u Srbiju, ali dobijaju privremene tablice na administrativnom prelazu.

Dogovor o vozačkim dozvolama i registarskim tablicama je od velike važnosti, jer je omogućio državljanima obeju strana, bez obzira na okolnosti, da imaju mogućnost da koriste svoja vozila, te da adekvatno upravljaju istim. Cilj dogovora je bio da se omogući slobodno kretanje vozila, iako je to postao deo problema, uzevši u obzir različite pozicije koje zavise od vrste dokumenata i registarskih tablica koje pojedinci poseduju. Ipak, sa zaključivanjem Memoranduma o razumevanju u vezi sa osiguranjem vozila, smanjeni su troškovi i pojednostavljen prelazak preko integrisanih prelaza, što je značajno olakšalo prevoz između teritorija, te posledično smanjilo vreme čekanja na prelazima.

Sporazum o slobodi kretanja je sa sobom doneo mnoge koristii doprineo visokom stepenu normalizacije života na Kosovu. Skoro osam godina nakon potpisivanja, stiće se utisak da je, uprkos činjenici da sporazum nije rešio sve probleme, on zaista pružio lek u oblasti slobode kretanja, te da je definitivno rešio neke od većih problema.

TO STALNO KRETANJE...

Autor: BESFORT KOSOVA

Nekada je građanima Kosova odlazak u Srbiju bio veoma težak. To je danas dosta lakše i zaista je zadovoljstvo putovati u Srbiju privatnim autom.

Sporazum o registarskim tablicama koji su 2011. godine postigli Kosovo i Srbija kao rezultat briselskog tehničkog dijaloga o poboljšanju života građana dve zemlje je važan za uspostavljanje trajne normalizacije odnosa dve strane.

Nedostatak komunikacije, stereotipi i predrasude između Srba i Albanaca se mogu smatrati nasleđem duže istorije sukoba i polarizacije dve etničke grupe, što je sve kulminiralo tragedijama devedesetih godina. Kako bi se naučilo

iz prošlosti, poboljšala sadašnjost i izgradila naša budućnost, neophodno je obezbediti komunikaciju među ljudima. Ovo je omogućeno nizom sporazuma koji omogućavaju slobodu kretanja, kojom se dopušta kretanje privatnih automobila između Kosova i Srbije.

Slobodan protok ljudi pruža nove mogućnosti interakcije, trgovine, kulturne razmene, međusobnog posećivanja i učenja. Na taj način se stvara domino efekat, koji pozitivno utiče na razvoj obe strane. To u velikoj meri ima efekta na eliminisanje zastarelih uverenja, zasnovanih na idejama nacionalizma i politike.

Efekat se takođe oseća i u našim svakodnevnim životima: od 2015. Godine redovno idem na Exit festival u Novom Sadu. Taj festival spaja mlade iz čitavog regiona i sveta. On sam po sebi predstavlja izvanredan način povezivanja, deljenja iskustava i stvaranja novih prijateljstava. Tek prošle godine smo se odlučili da na Exit putujemo automobilom. Ispostavilo se da je mnogo lakše i brže. Ovaj sporazum nam je omogućio da posetimo Srem i široko poznatu Frušku Goru, koju, zbog izuzetno lepog pejzaža, sa razlogom nazivaju “draguljem Srbije”.

Ista lepota karakteriše i predivnu Petrovaradinsku tvrđavu, predivnu panoramu Novog Sada koja se pruža sa nje i na Dunav koji protiče pored, sve uz odličnu muziku i divna prijateljstva, što zaista daje nadu i optimizam za budućnost. Exit festival, velika godišnja manifestacija, pokrenut je na temeljima slobode i demokratije, plemenitih ideala koji su osnova festivala još od 2000. godine.

Prijateljstva, sastajanja, razgovori sa običnim ljudima iz kojih možemo da vidimo koliko smo zapravo isti, da su podele između nas ništa više do nevažnih ideja koje pripadaju prošlosti. Sa takvim idejama se moramo razračunati. Putovanje je jedan od načina te borbe; iako je to postepen proces, njegov

efekat je dalekosežan, ne samo na ličnom, već i na društvenom i političkom planu. To može dovesti do trajnih i održivih bilateralnih odnosa.

Proces normalizacije se i dalje politizuje. Koriste ga elite sa obe strane, a to ima posledice po sporazum o slobodnom kretanju. Do poteškoća dolazi ako neko nema “KS” tablice, već “RKS” tablice, te se moraju stavljati “Proba” papirne privremene tablice. Pored toga, mora se platiti naknada i čovek se oseća nervozno dok vozi kroz Srbiju sa papirnim tablicama jer privlači pažnju.

Izgradnja održivog mira je spor proces; potrebno je vreme i zdravo institucionalno, političko i ekonomsko okruženje. Privreda je jedan od efikasnih načina povezivanja koji može premostiti dugotrajnu odvojenost i polarizaciju dve zajednice. Uklanjanje svih prepreka u trgovini i pružanje podsticaja privrednoj saradnji dve zemlje i šire će pomoći u normalizaciji međuetničkih odnosa. Bliski i višestruko korisni odnosi kroz trgovinu, privredu i razmenu mogu formirati simbiotski odnos na osnovu slobode kretanja i slobodne tržišne privrede kao temelja dugotrajnijeg ekonomskog, kulturnog i demokratskog razvoja. To je ono što se podrazumeva evropskim integracijama.

BRISELSKI SPORAZUMI: UTICAJ NA NAŠ SVAKODNEVNI ŽIVOT

Autor: JOVANA RADOSAVLJEVIC

Sporazumi iz dijaloga u Briselu uspeali su da pozitivno utiču na živote naroda na Kosovu, uprkos činjenici da je javnost bila uznemirena kada je „konačni dogovor“ najavljivan kao bliži nego ikada.

Kao aktivistkinja građanskog društva, dugo sam svoju pažnju usmeravala na mane sporazuma i njihovu primenu. Pa ipak, usredsređujući se na svoje svakodnevne zadatke, često ne primetimo pozitivne ishode procesa. Potpisivanje sporazuma između Beograda i Prištine sigurno je dovelo do opuštanja odnosa između Albanaca i Srba na Kosovu. Ovi sporazumi su doveli do toga da saradnja sa „drugom stranom“ bude prihvatljiva. U ranija vremena, ta saradnja je bila predmet zgražavanja.

Lično, vidim konkretne prednosti Sporazuma o slobodi kretanja. Meni je dao priliku za interakciju, saradnju i druženje sa kolegama iz albanske zajednice. Gledajući u prošlost, da mi je neko pre 2013. god. rekao da ću svojim kolima voziti do Manastira Dečani, da posetim Dokufest ili da odem na snoubording na Brezovici, rekla bih da je to nemoguće. Nedavno sam uradila sve to, samostalno, ali i u društvu albanskih kolega.

Pre sporazuma, logistički je bilo lakše otputovati u Beograd nego u Prištinu. Iako je razdaljina između mog rodnog grada Leposavića i Beograda oko 300 kilometara, putovanje od samo 70 kilometara do Prištine u to vreme bilo je zahtevnije u smislu i vremena i novca. Za vožnju do

Prištine bilo je potrebno da imate ili KS ili RKS registarske tablice, koje ja nisam mogla da pribavim pre proleća 2018. god. Tada je usvojeno administrativno uputstvo koje je proizašlo iz Sporazuma o slobodi kretanja iz 2011. god. Pre toga, za jednostavnu stvar, morala bih da koristim drugačija, neučestala prevozna sredstva. Ako bih bila u žurbi, morala bih da izaberem taksi, što je za standard na Kosovu u stvari luksuz.

Posle ovog sporazuma, za kosovske Srbe sa severa, više nije bio tabu pribaviti kosovske isprave; u stvari, to je postalo potreba. Briselski sporazumi su olakšali integraciju severa u pravni okvir Kosova, čime je pribavljanje kosovskih isprava neizbežno postala potreba za većinu srpskih građana.

Povećao se broj Srba koji pribavljaju kosovske isprave. Ovo je stvorilo priliku za zajednicu kosovskih Srba, uglavnom članova građanskog društva, da se angažuju i vrše pritisak na institucije da poštuju svoje ustavne obaveze u pogledu poštovanja prava nevećinskih zajednica na Kosovu.

Briselski sporazumi su doprineli smanjivanju tenzija između zajednica i omogućili međuetničku interakciju, te saradnju između podeljenih zajednica. Ovo je obogatilo živote ljudi novim vezama i prijateljstvima. Ipak, sa dijalogom u Briselu na čekanju, normalizacija je narušena. Odgovornost je političkog rukovodstva da obezbedi sadržajnu integraciju saradnje između zajednica.

MOJI UTISCI O INTEGRACIJI PRAVOSUĐA U MITROVICI

Autor: **NATAŠA RADOVIĆ**

Radim kao tužilac u Osnovnom sudu u Mitrovici. Sa porodicom živim u Severnoj Mitrovici. Od 1994. godine sam počela sa radom kao pripravnik u okviru srpskog pravosuđa, da bih posle prešla na položaj stručnog saradnika, a kasnije i tužioca.

U toku 2017. godine smo se integrisali i postali deo pravosudnog sistema Kosova. Na početku je u radu prevod bio veliki problem, koji je, uz angažovanje većeg broja osoblja i prevodilaca, danas u potpunosti rešen.

Po meni, proces integracije pravosuđa je uspešno sproveden. Postoji veliki stepen saradnje između tužilaštva, policije i suda, što ih čini međusobno zavisnim u radu.

Svi smo angažovani u poslu i spremni da služimo građanima, što zauzvrat doprinosi povećanju stepena poverenja koje imaju u naše institucije.

Osnovno tužilaštvo u Mitrovici ima nadležnost nad šest opština. Moje mišljenje je da su odnosi unutar samog Osnovnog tužilaštva na zavidnom nivou, što takođe doprinosi promovisanju saradnje i međusobne podrške među kolegama svih etničkih zajednica. Svi imaju ulogu u nastojanju da se postupci ne odlažu. Verujem da je pravosudni proces relativno brz, da je došlo do konsolidovanja saradnje među pravosudnim stručnjacima, te da smo fokusirani na izgradnju korektnih i profesionalnih odnosa.

Kada je došlo do integracije sistema, postojala je gomila zaostalih predmeta koje je bilo teško rešiti. Danas je veliki broj tih zaostalih predmeta rešen. Podaci sa kraja 2017. godine pokazuju da je bilo 10,768 zaostalih predmeta u pisarnici, dok je 4,044 novih predmeta stiglo na obradu u toku 2018. godine. U toku te godine, rešeno je ukupno 5,883 predmeta. To znači da je preko 30 procenata dostavljenih predmeta rešeno samo u toku 2019, tek godinu dana nakon integracije sudija i tužilaca. Rešeno je 429 predmeta gde sam ja bila tužilac, što govori o mom doprinosu radu Osnovnog suda u Mitrovici nakon integracije pravosuđa. Građani sada mogu dobiti uverenja da nisu pod krivičnom istragom i druga dokumenta koje izdaju lokalni sudovi i policijske stanice.

Rad pravosuđa je imao pozitivne efekte na živote građana, kada se uzme u obzir smanjeni broj počinjenih krivičnih prekršaja. Prema podacima Kosovske policije, u toku 2019. godine došlo je do sveukupnog smanjenja od 13,7% prijavljenih krivičnih prekršaja u odnosu na 2018.

U toku januara i februara 2019. godine imali smo 60 prijavljenih slučajeva nasilja

u porodici, dok je u junu i julu taj broj bio niži - 20. Ovo su jasni pokazatelji da je broj slučajeva nasilja u porodici smanjen. U drugoj polovini 2018. godine, 16 lica je bilo lišeno slobode zbog nasilja u porodici. Između januara i juna 2019. godine, slobode je lišeno tek 9 lica.

Uverena sam da ovi brojevi takođe pokazuju da je poraslo poverenje građana pošto vide da sudovi sada funkcionišu i da će se protiv svakog počinioaca voditi tužbeni postupak. Ranije se davao veći značaj tradicionalnim običajima umesto sudovima. Danas, međutim, žrtve prijavljuju slučajeve, a te slučajeve mi rešavamo. To su posledice integracije sudija i tužilaca.

Ja sam takođe i koordinatorka za borbu protiv nasilja u porodici. Kroz svakodnevne razgovore sa žrtvama i građanima, ostvarili smo značajne rezultate na polju smanjenja stope kriminala. Mnoge ustanove su bile deo rešavanja problema. Tužioci blisko sarađuju sa policijom, braniocima žrtava i pravnim zastupnicima, kao i Centrom za socijalni rad; svi su posvećeni rešavanju problema nasilja u porodici jeprioritet.

MOJI RODITELJI, UČESNICI SEMINARA

Autor: IDRO SEFERI

Pre potpisivanja Briseskog sporazuma, Kosovo i Srbija su bili dva hermetički zatvorena, odvojena sistema upravljanja, koji su ličili na ograđene totalitarne države. Komunikacija je danas nevidljiva, ali važna.

Bio sam srećan 2010. godine kada su moji roditelji odlučili da me posete u Beogradu. Putovali su autobusom. To je bila njihova prva poseta nakon toliko mnogo godina koliko sam živio u glavnom gradu Srbije. Zvali su me kada su prešli Merdare, selo koje Kosovo smatra graničnim prelazom, a Srbija administrativnim. I sam sam prolazio kroz tu poteškoću.

Ovde sam ih pozvao kako bi jedan od mojih roditelja posetio lekara u Beogradu.

Međutim, kako bi oni mogli da pređu Merdare i da dođu, trebalo im je pozivno pismo i odobrenje koje izdaje srpsko Ministarstvo unutrašnjih poslova.

Kako to napraviti zvanično pozivno pismo? Uspeo sam da ga dobijem preko bliskog prijatelja iz nevladinog sektora, koji je moje roditelje naveo kao učesnike sa Kosova u jednoj od svojih aktivnosti. Moje inostrane prijatelje i kolege u Beogradu su stalno posećivali njihovi članovi porodica. Za građane Kosova uvek jebilo teško putovati kroz Srbiju s kosovskim dokumentima.

Moji roditelji se nisu protivili činjenici što živim u Beogradu, mada su teška srca pristali na to. Uvek su mi govorili da bi, u

slučaju da dođe do bilo kakve opasnosti, trebalo da letim u Podgoricu. Pored medicinskog pregleda, meni je bilo važno da moji roditelji dođu i upoznaju moje mesto stanovanja, ali i da se uvere da je ono bezbedno. Za njih je to bilo neophodno iskustvo kako bi prebrodili strah kojeg su stvorile priče iz prošlosti i stvari koje je moj otac iskusio u toku devedesetih godina dvadesetog veka.

Kada su stigli u Beograd, sve je prošlo kako treba. Dok su se vozili tramvajem, tiho su govorili i koristili gestikulaciju. "Kada je policija ušla u tramvaj, videli su da imamo pozivnicu na seminar o ratnim zločinima", rekla mi je majka. Moj otac je zaboravio na kakvu vrstu seminara idu. Bili su samo dve starije osobe koje su išle na "seminar".

Kada su Priština i Beograd počeli da primenjuju sporazume koje su postigli u Beogradu, posete mojih roditelja više nisu bile dramatične kao pre toga. Sada su mogli da me posećuju i da prelaze granicu malo normalnije, bez straha, i pored toga što i dalje postoje problemi, posebno bez avionskih linija, bez autoputa i uz duge redove na graničnim prelazima između Kosova i Srbije.

2014. godine, sporazum između Kosova i Srbije, uz posredstvo Evropske unije, je u Beograd doveo grupu kosovskih zvaničnika u okviru kancelarije za veze u Beogradu. Zbog ograničenog prostora, živeli su u jednom hotelu mesecima. Ova kancelarija je danas potpuno funkcionalna. Srbija ima takođe kancelariju za veze na Kosovu. Kosovski građanin može dobiti službenu pomoć od Kancelarije za veze u Beogradu. Čini se da zvanični podaci idu u prilog uspehu sporazuma - tek nekoliko

meseci nakon početka primene sporazuma, broj lica koji je sa Kosova dolazio u Srbiju i obrnuto se značajno povećao. Neki neregulisani prevoznici su prevozili ljude redovno između Kosova i Srbije. Danas postoji šest redovnih autobuskih linija između Prištine i Beograda.

U prošlosti, kao što se i dešavalo, Albanci sa Kosova nisu mogli da idu u Srbiju čak ni u slučaju smrti člana porodice, osim ukoliko takvo putovanje nisu organizovale međunarodne misije. Sećam se da sam 2008. godine, kao novinar, morao da prođem vojne i policijske kontrole na Tisi. Desetine kosovskih Albanaca su se udavile u pokušaju da preplivaju u EU. Pronađena su mrtva tela i poslata u mrtvačnicu. Zvali su me rođaci preminulih sa Kosova kako bih im pomogao u pronalaženju tela. Nažalost, nisam mogao da im pomognem. Morali su fizički da budu prisutni. Neka od tela su veoma dugo ostala u Novom Sadu.

Dijalog između Kosova i Srbije, kojim posreduje EU je izgradio mostove i, uprkos pritužbama i problemima, doneo jemnoga poboljšanja. Sloboda kretanja ljudi i komunikacija između dva društva su neophodni kako bi se za sve stvorio osećaj sigurnosti. Komunikacija jača toleranciju i razumevanje, te stvara osećaj normalnosti. Ovo je važan deo demokratizacije oba društva i procesa razračunavanja sa prošlošću. Ljudi putuju pod svakakvim okolnostima i u svakakvim uslovima, ali se službena komunikacija može iskoristiti kao način poboljšanja tih uslova, čuvajući i negujući na taj način pravo na kretanje.

Danas, hiljade kosovskih građana i dijaspora prolaze kroz Srbiju sa kosovskim dokumentima. Svakodnevno se mogu

sresti kosovski Albanci u beogradskim bolnicama. Oni autobusima dolaze iz raznih delova Kosova. Telefoni funkcionišu, iako uz poteškoće, ali je komunikacija redovna. Građani Kosova mogu boraviti u hotelima uz svoje dokumente i uživati u

boravku isto kao i bilo ko drugi ko posećuje Beograd. Zamisao sporazuma je da stvori mogućnosti putovanja, čak i ako niste učesnik na seminaru.

LIČNI STAV - ŠTA JE GRAĐANIMA I GRAĐANKAMA DONEO BRISELSKI SPORAZUM O PRAVOSUĐU?

Autor: JELENA KRIVOKAPIĆ

Na Kosovu su, pre Briselskog sporazuma o integrisanom pravosuđu, postojala, istovremeno, dva pravosudna sistema, srpski i kosovski. Posle više odlaganja, došlo je do njegove implementacije 6. novembra 2017. godine. OTaj događaj pratili su razni komentari sa obe strane a uglavnom su bili u službi politike, u smislu, ko je od sporazuma dobio a ko izgubio. Retki su oni koji su želeli objektivno i javno da komentarišu prednosti i mane integracije.

Ne bih bila objektivna ako bih rekla da su sa integracijom rešeni svi problemi. Na početku, nije bilo mnogo stvari koje bi se mogle nazvati napretkom. Kako je vreme prolazilo, nešto je ipak krenulo u pozitivnom smeru.

Pre implementacije, građani iz severnog dela, nisu mogli da dobiju podatke iz kaznene evidencije, niti se mogla brisati osuda kada se za to steknu zakonski uslovi, što je za posledicu imalo da građani, posebno mladi, nisu mogli ravnopravno, sa građanima iz drugih sredina, da konkurišu za zaposlenje. Nije postojala sigurna evidencija o tome, s obzirom da je hiljade predmeta stajalo u zgradi Osnovnog suda u Mitrovici, po kojima niko nije postupao godinama. Nakon integracije, sudije i tužioci iz Mitrovice, počeli su sa rešavanjem ovih predmeta, što je omogućilo izdavanje ovih dokumenata.

U situaciji povećanog nasilja, žene su kroz integrisano sudstvo, dobile veću zaštitu. Mi,

u srpskom pravosudnom sistemu, nismo imali nikakvu mogućnost da izrekemo zaštitnu meru, da eventualno izmestimo nasilnika iz objekta gde boravi žrtva, nismo imali asistenciju policije, tako da bi naše odluke bile neizvršive, takoreći „mrtvo slovo na papiru“. Dolazilo se u apsurdnu situaciju, da sudija moli nasilnika da ne čini nasilje, što naravno nije davalo rezultate. U novonastaloj situaciji i žene iz srpskih sredina dobile su punu zaštitu od nasilja u porodici.

Slično je bilo i sa poveravanjem maloletne dece jednom od roditelja i održavanjem kontakata sa roditeljem koji ne vrši roditeljsko pravo. Sve se zasnivalo na dobroj volji roditelja a nje je sve manje bilo. Izdržavanje maloletne dece bio je najveći problem u srpskom sudu. Presuda o izdržavanju se mogla izvršiti samo ako je dužnik izdržavanja bio zaposlen u organima i organizacijama Republike Srbije ili dobrovoljno. U izreci presude i dalje je stajalo „pod pretnjom prinudnog izvršenja“ ali je to sve manje imalo smisla. Uzurpatori tuđe imovine više nisu mogli da se zaklanjaju iza dva pravosudna sistema, što su pre integracije vrlo uspešno činili.

Počele su da se sude naknade štete, po svim zakonskim osnovama. Međutim, ovde je veliki problem to što još nije realizovan dogovor o priznanju odluka srpskih sudova i organa uprave. Presude koje se odnose na naknadu štete iz radnih sporova, recimo,

zbog nezakonitog prestanka radnog odnosa, a donete su od strane srpskih sudova, iako pravnosnažne, nije moguće izvršiti u kosovskom sistemu. Zaštitu prava iz radnog odnosa, pred kosovskim sudom, mogu tražiti samo zaposleni kod kosovskih organa, organizacija i institucija, a ne i oni koji su zaposleni u srpskim organima, organizacijama i institucijama. Slično je i sa razvodom braka. U kosovskom pravosudju nije moguće razvesti brak zaključen na Kosovupred organima Republike Srbije. Da bi ostvarili i dokazali neko svoje pravo pred kosovskim pravosudjem, građani koji imaju srpska dokumenta, moraju pribaviti ta ista dokumenta od kosovskih organa (izvodi rođenih, venčanih i umrlih, posedovni list, polisu osiguranja, sve dozvole, rešenja i dr.) što iziskuje puno vremena, strpljenja i novca, zbog čega mnogi odustaju od traženja pravde pred sudom. Sve navedeno, direktno proističe iz nedostatka primene, kako ovog, tako i drugih sporazuma. Činjenica je i to, da građani Kosova polako počinju da stiču poverenje u sudije druge nacionalnosti, što ranije nije bio slučaj.

Ovo je samo sažeti pregled prednosti i mana integrisanog pravosuđa, budući da se radi o vrlo kompleksnoj temi za koju je neophodno detaljnije bavljenje uočenim nedostacima od strane vlasti (kako u Prištini, tako i u Beogradu) kako bi se građanima na Kosovu obezbedio maksimum garantovanih prava koju bi ovi sporazumi trebalo da obezbede.

RAD POLICIJE NA SEVERU KOSOVA NAKON BRISELSKOG SPORAZUMA

Autor: BOJAN ELLEK

Prošlo je šest godina od početka implementacije sporazuma o integraciji srpskih policijskih struktura sa severa Kosova u Kosovsku policiju (19. april 2013.). Pre ovog sporazuma proizašlog iz Briselskog dijaloga, srpske, kosovske i međunarodne institucije na severu Kosova nisu imale jasne granice svojih nadležnosti i one su se često preklapale, kako to u svom izveštaju iz 2011. godine navodi Međunarodna krizna grupa:

“Većinska srpska i manjinska albanska zajednica tamo žive u odvojenim društvenim, političkim i bezbednosnim ustrojstvima. Međutim, gde je saradnja neizbežna, razvili su načine da prevaziđu

ograničenja ovakvih paralelnih sistema. Ipak, u nekoliko oblasti, a pogotovo u oblasti krivičnog prava, saradnja ne postoji, a jedina prepreka kriminalu je pritisak zajednice.”

Sporazum o integraciji policije je pokušaj odgovora na neka od ovih nerešenih pitanja. Situacija je sada značajno drugačija u odnosu na period pre potpisivanja Briselskog sporazuma, koji je između ostalog predvideo integraciju pripadnika srpske policije sa severa Kosova u Kosovsku policiju. Uprkos manama sporazuma, kako stoji u izveštaju Beogradskog centra za bezbednosnu politiku i Kosovskog centra za bezbednosne studije iz 2104. godine, i

pored nesigurne bezbednosne situacije u pogledu sporazuma, zainteresovane strane imaju pozitivna očekivanja.

Građani Severne Mitrovice kažu da je policija konačno počela da se bavi prekršajima i krivičnim delima, za razliku od prethodnog perioda kada su ih zanimali samo saobraćajni prekršaji. Kako je to jedan od građana sa severa Kosova rekao autoru prilikom razgovora sa fokus grupom iz februara 2019. godine: "Integracija je doprinela povećanju poverenja i spremnosti srpske zajednice da sarađuje sa kosovskom policijom."

Uprkos neujednačenim rezultatima kada su u pitanju istrage krivičnih dela, ovo je ipak pozitivan trend. Skorašnji izveštaj Kosovskog centra za bezbednosne studije govori o tome da tri četvrtine Srba sa severa misle da je Kosovska policija korumpirana, što je značajna razlika u poređenju sa viđenjem Kosovske policije u drugim delovima Kosova. Međutim, skorašnje akcije Kosovske policije imale su za cilj istragu povezanosti organizovanog kriminala i policije, što je rezultiralo hapšenjem nekoliko pripadnika policije na severu. Ipak, potrebni su dodatni napor da bi se povećalo poverenje lokalne zajednice i unapredio integritet policije.

POLICIJA KAO PREDSTAVNIK LOKALNE ZAJEDNICE

Prema podacima Kosovske policije, posle integrisanja, Srbi čine više od 12% zaposlenih, što je najveći procenat u odnosu na sve kosovske institucije. Prema Planu o implementaciji sporazuma (eng: Agreement Implementation Plan), spisak od 337 imena onih koji su bili spremni na integraciju prosleđen je Kosovskoj

policiji; 289 srpskih policajaca potpisalo je ugovore sa Kosovskom policijom i pohađalo je jedonedeljni trening u Kosovskoj Akademiji za javnu bezbednost; oni su kasnije raspoređeni u četiri policijske stanice na severu Kosova.

"U početku, zajednica je reagovala nelagodnom na uniforme obeležene zastavom Kosova, da bismo na kraju svatili da ne možemo osuđivati nekoga samo zato što je rešio da se pridruži Kosovskoj policiji," tvrdi Srbin iz Severne Mitrovice.

Danas su policijske patrole na severu Kosova uglavnom sastavljene od policajaca srpske nacionalnosti, dok su u područjima naseljenim manjinama (Lagja Boshnjake/Bošnjačka Mahala, Tri Nebodera, Suvi Do) patrole mešovite. Albanski policajci koji rade u ovim naseljima govore srpski.

U skladu sa povećanjem broja zaposlenih nakon integracije, kao i radi povećanja kapaciteta da odgovore na bezbednosne izazove, policijske stanice u sve četiri opštine na severu su restruktuirane. Stanicama u Severnoj Mitrovici i Leposaviću danas upravljaju majori policije, dok onima u Zvečanu i Zubinom Potoku komanduju kapetani. U skladu sa lokalnim etničkim sastavom, regionalni komandant policije za sever Kosova je kosovski Srbin, dok je njegov zamenik Albanac.

Jezik i dalje ostaje prepreka. U svakodnevnom radu, razgovori o hitnim pitanjima vode se na albanskom jeziku, dok se dnevna i administrativna prepiska vodi na oba jezika. Ne postoje organizovani kursevi jezika. Zbog toga Srbi obično rade u oblastima u kojima se priča srpski jezik u manjim policijskim stanicama

gde ne mogu da steknu odgovarajuće iskustvo. Ipak, postoji prostor da se ovo popravi jer je interesovanje kosovskih Srba za pridruživanje Kosovskoj policiji od 2014. godine prilično stabilno i oni su u tome prilično uspešni: prema podacima Kosovske Akademije za javnu bezbednost

u poslednjoj klasi 2018. godine, šestoro Srba bilo je među deset najboljih kandidata. Njihovi izgledi za uspešne karijere mogli bi biti uvećani ako bi im se pružila mogućnost da doprinesu rešavanju kompleksnih policijskih zadataka, što bi omogućilo i njihovu bolju zastupljenost u vrhu policije.

ZABORAVLJENI SPORAZUM O CARINSKIM PEČATIMA

Autor: ŠPRESA BELEGU RACI

Tehnički dijalog između Kosova i Srbije, uz pomoć EU, počeo je u Briselu u martu 2011. Jedna od prvih tema koja je pokrenuta u ovom procesu bila je - carinski pečati. Kosovo je insistiralo na tome da Srbija prizna kosovske pečate, čime bi se omogućio izvoz robe u Srbiju i korišćenje njene teritorije za tranzit robe koja cilja evropsko tržište i šire. Sa druge strane, Srbija je insistirala da Kosovo vrati "Stare pečate" - UNMIK pečate.

20. jula 2011. Kosovo je donelo odluku da ne priznaje carinske pečate Srbije. Odmah nakon napetog jula i avgusta, 2. septembra 2011. godine u Briselu je postignut Sporazum o carinskim pečatima. Srbija se

saglasila da ukloni paralelne pečate koje su njene strukture na severu koristile kako bi nanovo pečatirale kosovska dokumenta. Ti pečati su bili pečati Poreske uprave Srbije, što je omogućilo isporuku robe sa Kosova u Srbiju. Ova praksa upotrebe paralelnih pečata potpuno je prestala nakon nekog vremena, dok su pečati koje je Kosovo uvelo 2008. godine sa natpisom 'Carina Kosova' ostali nepromenjeni i Srbija ih je zvanično prihvatila.

Sporazum o carinskim pečatima podrazumevao je početak slobodne trgovine, pri čemu bi, slično srpskoj robi koja bi na Kosovo stigla bez ikakvih prepreka, kosovska roba takođe dolazila

u Srbiju i koristila teritoriju Srbije kao tranzit ka evropskom tržištu. Sporazum je sigurno imao veliki uticaj na odnose između Kosova i Srbije, pošto je on u duhu evropskih standarda o slobodnoj trgovini, kako je predviđeno u CEFTA obavezama. Sporazum je omogućio Srbiji da proširi trgovinu sa Kosovom i omogućio kosovskim preduzećima da podstaknu izvozne mogućnosti ka Srbiju i olakšao pristup evropskom tržištu.

Jedna od kosovskih kompanija koja je izvozila proizvode u Srbiju je fabrika cementa „Sharrcem“ koja se nalazi u Hani i Elezit/Ellez Hanu. Direktor prodaje ove kompanije Nadžid Raka izjavio je: „Izvezli smo sa starim dokumentima i taj izvoz je obavljen preko kompanije registrovane pri UNMIK-u“. Nakon ovog sporazuma, kosovske kompanije mogu izvoziti bez potrebe da koriste alternativna rešenja u vezi sa dokumentacijom, kao u dotičnom slučaju, ili da idu u paralelne kancelarije zbog overe svojih dokumenata.

Prema podacima kosovske carine, od stupanja na snagu ovog sporazuma, vrednost kosovskog izvoza u Srbiju povećavala se tokom godina. U 2013, kosovski izvoz je iznosio oko 19,5 miliona evra i njegova se vrednost kontinuirano povećavala tokom godina. U 2016. vrednost izvoza dostigla je 39,7 miliona, dok je u 2017. bila oko 46,3 miliona. Vrednost izvoza u 2018. godini je, međutim, pala na oko 31,9 miliona evra što je rezultat odluke Vlade Kosova da primeni stopostotnu tarifu na robu poreklom iz Srbije i Bosne i Hercegovine.

Važnost ovog sporazuma bila je više u tome što je omogućio Kosovu da koristi teritoriju

Srbije za izvoz na evropsko tržište. Prema podacima Carine Kosova, vrednost robe koja je prolazila tranzitom kroz srpsku teritoriju namenjena evropskom tržištu kontinuirano se povećavala. U 2013. godini njena vrednost je bila oko 26,8 miliona evra, dok je u 2018. vrednost robe dostigla približno 92,2 miliona evra.

Odmah nakon primene sporazuma, koji je podrazumevao ukidanje zabrane za robu iz Srbije, g. Škeljzen Osmani, šef Carinske ispostave u Merdaru, izjavio je da je broj tovara koje dolaze iz Srbije dostigao 264 kamiona: „Donosi se mnogo robe. Otkad su mere ukinute, broj kamiona je sada dostigao 264. Donose se građevinski materijali, ali i pšenica, soja, kukuruz, pitka voda, plastični proizvodi, živa stoka, boje, katalizatori i tako dalje.”

Bez obzira na izazove i nedostatke, sporazum je omogućio stranama da poboljšaju svoje trgovinske odnose i utro je put za postizanje Sporazuma o osnivanju Fonda za razvoj za četiri opštine na severu Kosova. Nakon sporazuma, Skupština Kosova je u godišnjem zakonu o budžetu Kosova predvidela da sav javni prihod prikupljen od robe koja se uvozi od strane preduzeća registrovanih u Severnoj Mitrovici, Zubinom Potoku, Leposaviću ili Zvečanu, a koja je namenjena potrošnji u ovim opštinama i uđe na Kosovo preko carina graničnih prelaza na Jarinju ili Brnjaku treba poslati u Kosovski fond. Prihodi predviđeni za ovu svrhu u trezoru treba da se prenesu opštinama korisnicama, nakon što posebni projekti odobre Upravni odbor Fonda za sever Kosova.

Prikupljeni prihodi, počeli su, kao investicije, da se ulažu u razvojne projekte

zajednice. Kako je saopšteno, do kraja 2018. godine prikupljeno je oko 20 miliona evra. Od toga, Upravni odbor Fonda podržao je 30 projekata ekonomskog i socijalnog razvoja za četiri opštine na severu, što je iznosilo preko 11 miliona evra.

Danas postoji nered u trgovinskim odnosima između ove dve države, s obzirom na to da je dijalog zaustavljen, a Kosovo je u novembru 2018. godine odlučilo da primeni stopostotnu tarifu na robu poreklom iz Srbije i Bosne i Hercegovine. Kao rezultat toga, stopa inflacije u martu 2019. godine bila je 3,3 odsto viša u poređenju sa martom 2018. godine, dok je vrednost izvoza i uvoza robe iz Srbije smanjena.

Bez obzira na napredak u rešavanju političkih pitanja, Kosovo i Srbija trebalo bi da nastave da rešavaju svoja tehnička pitanja. Glavni naglasak treba da bude na praktičnim pitanjima koja imaju direktan uticaj na život građana. Pitanje carinskih pečata bilo je jedno od njih. Primena Sporazuma o carinskim pečatima, zajedno sa Sporazumom o slobodnom kretanju, olakšali su kretanje ljudi i robe u zemlje regiona i države EU.

Autor: AGON RAMIZI

I.

Najveći muzički festival na Balkanu, i jedan od najvećih u Evropi, pod nazivom Exit, svake se godine održava na Petrovaradinskoj tvrđavi u Novom Sadu, u Srbiji. Prošle godine festival je okupio oko 300.000 učesnika, a nastupili su izvođači kao što su Wiz Khalifa, The Prodigy, Ellie Goulding, David Guetta i drugi. Učesnici su došli iz oko 60 zemalja sveta, a nesumnjivo je bilo i mnogo mladih ljudi sa Kosova, kojima je neviđenom slučajnošću prilikom prelaska graničnog prelaza sa Srbijom izdat papir poznat kao Entry-Exit. Ovaj dokument je preveden kao „ulaz-izlaz“, a o kojem su se Priština i Beograd dogovorili u okviru Sporazuma o slobodi kretanja iz

2011. Kosovski građani koji prelaze granicu sa Srbijom moraju sa sobom da imaju ličnu kartu, kao i da im se izda ovaj dokument prilikom ulaska i važi tri meseca. Ironično, ovo je predulaznica za festival Exit.

Interesantno je da uz ličnu kartu i ovaj „papir“ kosovski građani mogu i da lete sa aerodroma u Beogradu i Nišu. Očigledno je da sa sobom treba da imaju i pasoš i vizu za treće zemlje, iako vlasti u Srbiji to ne traže.

Koliko god zvučalo komplikovano, ovo je mnogo bolje nego što je bilo pre 2011. ili pre Sporazuma o slobodni kretanja, pri čemu je ulazak u Srbiju ili tranzit kroz Srbiju bio dozvoljen samo sa dokumentima bivše Jugoslavije koje je posedovao veoma mali

broj kosovskih građana i to samo u prvim godinama posle rata. Kao rezultat toga, broj kosovskih građana koji su imali koristi od ovog sporazuma je veoma veliki. Ovo je doprinelo olakšavanju života građana i svojevrsnoj „normalizaciji“, zbog koje se i odvijao dijalog, kao što poziva Rezolucija UN-a, odakle i potiče ovaj proces.

Dodajmo ovde i ekonomsku korist jer je korišćenje Srbije kao tranzitne zemlje do drugih evropskih odredišta smanjilo udaljenost i smanjilo troškove putovanja. Na primer, za putovanje sa Kosova (Prištine) u Nemačku (Berlin) preko Srbije, udaljenost je 1747 kilometara, dok je kroz Albaniju 2075, a kroz Hrvatsku i Crnu Goru udaljenost je 2168 kilometara. Dakle, oko 650 km manje, manji troškovi goriva, manje troškova za hotelski smeštaj i putarine ili čak i avionske karte.

Imajući u vidu veliku dijasporu Kosova, iznos ovih troškova na godišnjem nivou se meri u milionima. Prema zvaničnim statistikama Policije Kosova, u 2011. (pre sporazuma) je zabeleženo oko 650 hiljada ulaza-izlaza dijaspora na granici sa Srbijom. U 2016. taj se broj popeo na preko 1,5 miliona odnosno povećan je za 230%. Takođe, prema ovim podacima, zabeleženo je i povećanje od preko 200% u broju prelazaka građana sa Kosova u Srbiju, a u 2015. taj broj je dostigao skoro 4 miliona ulazaka-izlazaka građana između Kosova i Srbije.

Drugi segment ovog sporazuma je prelazak automobilima. Vozačke dozvole Kosova, kao i polise osiguranja, su sada priznate u Srbiji. Dozvoljene su čak i KS tablice, za razliku od RKS, koje je potrebno zameniti probnim tablicama.

U međuvremenu, Kosovo i Srbija su postigli dodatni sporazum, poznat kao „Sporazum o nalepnicama“, ali isti nikada nije sproveden. U slučaju implementacije, ovo bi omogućilo prolazak svakog vozila, samo što bi vlasti obe zemlje prekrivale simbole one druge na tablicama, što je postupak koji je mnogo jednostavniji od probnih tablica. Bilo bi dobro da se u sprovođenju navedenog, Kosovo i Srbija slože u vezi sa „nalepnicama“ i time bi se eliminisalo svako eventualno zaustavljanje na granici.

S obzirom da je Priština nastavila da koristi KS tablice ovo je stvorilo olakšice, posebno za mnoge srpske građane koji žive na Kosovu; prema nedavno objavljenom istraživanju NVO-a Aktiv, 87,20% ispitanika iz srpske zajednice na Kosovu je preuzelo lična dokumenta Kosova. Ovo je omogućilo normalizaciju kada se zna da je situacija u ovoj oblasti ranije bila haotična. Korišćena su vozila bez tablica i osiguranja, a veliki broj istih nažalost i dalje saobraća po severnim opštinama Kosova.

II.

Očekivanja građana su da sve zemlje Zapadnog Balkana napreduju ka Evropskoj uniji. Onda više neće biti graničnih prelaza, a ni carina. Ljudi, automobili i roba će prolaziti bez zaustavljanja prilikom prelaska iz jedne zemlje u drugu. Biće puno onih koji će ići na Exit sa Kosova, a isto toliko će dolaziti iz Srbije na Dokufest u Prizrenu. Do tada, obe vlade moraju da ulože više napora i iskrenije se angažuju na normalizaciji i „evropeizaciji“ odnosa. Na kraju krajeva, sigurnost, zaposlenje i sloboda kretanja su veoma važni za građane svih naših zemalja.

Evropskoj uniji ostaje, uprkos unutrašnjim izazovima, da ponudi ubrzanje procesa učlanjenja za sve zemlje u regionu. U slučaju Kosova i Srbije, potrebno je ubrzanje primene sporazuma postignutih u tehničkom dijalogu. Strane bi stoga trebalo da sednu za stolom i dogovore se

o napredovanju u primeni postignutih sporazuma, poput sporazuma o regionalnoj saradnji ili čak o uzajamnom priznavanju univerzitetskih diploma, kao i o postizanju novih sporazuma koji bi omogućili potpunu normalizaciju odnosa između dva društva.

SPORAZUM KOJI JE OMOGUĆIO REGIONALNU SARADNJU

Autor: NIKOLA BURAZER

Brzo odgovorite, koji je najvažniji sporazum koji su postigli Srbija i Kosovo? Verovatno vam prvo pada na pamet Briselski sporazum, Sporazum o Asocijaciji/Zajednici opština sa većinskim srpskim stanovništvom ili neki drugi.

Međutim, kada biste tvrdili da je, zapravo, najvažniji pojedinačni sporazum između Srbije i Kosova dogovor o regionalnom predstavljanju Kosova, postignut u februaru 2012. godine, imali biste čvrste argumente. Zašto je to tako?

Ipak, ne tako davno, bilo je nemoguće zamisliti sastanke na najvišem nivou između Srbije i Kosova. Ako bi se zvaničnici slučajno sreli i rukovali na aerodromu u

nekoj zemlji, to bi bila glavna vest koja bi izazvala dosta kontroverzi. Veliki skandal je izbio kada je to uradio bivši predsednik, da ne govorimo o sadašnjem. Zvaničnici dveju vlada se nisu sastajali na regionalnim skupovima, a ponekad su čak izbegavli učešće u tekućim pregovorima pod pokroviteljstvom Evropske unije.

Dogovor o regionalnom predstavljanju i saradnji bio je značajan pomak unapred. Kao prvo, omogućio je Kosovu da samostalno učestvuje na regionalnim skupovima i inicijativama, umesto da bude zastupano od strane UNMIK-a. Kao drugo, uveo je u upotrebu čuvenu zvezdicu (*) koja stoji zajedno uz ime Kosova sa fusnotom „ova oznaka ne dovodi u pitanje stavove

o statusu i u skladu je sa Rezolucijom Saveta bezbednosti UN 1244 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o kosovskoj deklaraciji o nezavisnosti”. Ovo se, takođe, odnosi na označavanje Kosova od strane EU. Treće, uglavnom je zaboravljena činjenica da je, kao ishod ovog dogovora, 2012. godine Srbiji dodeljen status kandidata za pridruživanje Evropskoj uniji, a da je Kosovo bilo nagrađeno studijom izvodljivosti o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju (SSP).

Ali koje su praktične koristi od ovog sporazuma? Kao što smo već pomenuli, sporazum dozvoljava Kosovu da učestvuje u raznim regionalnim forumima pod svojim imenom (mada bez upotrebe reči „Republika“), kao i da učestvuje u inicijativama kao što su CEFTA, Regionalni savet za saradnju (RSS), Brdo-Brijuni proces i, na kraju, u Berlinskom procesu i programima koji su iz njega proizašli: Regionalna kancelarija za saradnju mladih (RYCO), Transportna zajednica, Komorski investicioni forum Zapadnog Balkana itd.

Koristi učešća Kosova u ovim programima su značajni. Pošto su predstavnici dveju strana mogli da sede za istim stolom i diskutuju o mnogim važnim pitanjima, ovi programi su

bili vrlo korisni za građane Kosova, ali i za širi region, uključujući građane Srbije. Ovo je, takođe, omogućilo i „normalizovalo“ sastanke na najvišem nivou. Članstvo u regionalnim organizacijama i forumima verovatno je doprinelo više odnosima dveju vlada nego mnogobrojne runde Briselskog dijaloga, što je posebno vidljivo u percepciji javnog mnjenja.

Danas su institucije poput RYCO pioniri podsticanja pomirenja i pružanja šansi mladima iz raznih zemalja da se zajedno angažuju u građenju mreža koje će region izbaviti iz ćorsokaka nacionalizma. Učešće Srbije i Kosova u ovim organizacijama je od velikog značaja za oba društva.

Sprovođenje ovog sporazuma nije prošlo bez kontroverzi. I danas se dešava da predstavnici Srbije napuste, ili odbiju da učestvuju, u različitim događajima zato što odredbe sporazuma nisu ispoštovane. Stoga, sporazum nije u potpunosti razrešio pitanje predstavljanja Kosova, ali ne bi trebalo zanemariti njegov značaj u normalizaciji odnosa između Srbije i Kosova i u podsticanju regionalne saradnje koja je od velikog je značaja za njihove građane.

KOSOVO - SERBIA
Policy
Advocacy
Group

PERSPECTIVES ON THE TECHNICAL DIALOGUE AGREEMENTS BETWEEN KOSOVO AND SERBIA

Disclaimer:

This publication has been produced with the financial assistance of the European Union and the Royal Norwegian Embassy in Kosovo. The contents of this publication are the sole responsibility of Kosovo-Serbia Policy Advocacy Group and can in no way be taken to reflect the views of the European Union or the Royal Norwegian Embassy in Kosovo.

February 2020

Funded by
the European Union

Norwegian Embassy

CONTENTS

101	Preface
102	Energy is like glue, not explosive
105	The Dialogue: My View from Mitrovica
110	Wider context of Belgrade-Pristina technical dialogue
113	Division lines, and the connecting points in them (IBM)
115	Hello, Kosovo?
118	Toxic load, safe transfer
120	Effects of the Technical Agreements: The Roma Perspective
123	Freedom of Movement in Kosovo - Between Formal Agreements and Reality
125	This constant move
127	Brussels Agreements: The impact on our daily lives
129	My Impressions on the Integration of the Judiciary in Mitrovica
131	My Parents, Participants in a Seminar
134	Personal opinion on the Brussels Justice Agreement
137	Policing in North Kosovo after Brussels Agreement
140	The forgotten Agreement on Customs Stamps
143	Entry-Exit
146	The agreement that enabled regional cooperation

PREFACE

This publication is a compilation of articles on the benefits of agreements deriving from the technical dialogue between Kosovo and Serbia facilitated by the European Union. The articles highlight the impact of agreements on citizens' lives as well as the achievements of technical dialogue in normalizing relations between the two parties. The authors of articles, citizens and professionals from Kosovo and Serbia bring their personal views and experiences on the positive results of a number of technical dialogue agreements, such as those on energy, free movement, the judiciary, customs stamps, integrated border management (IBM)) and the Agreement on the Carriage of Dangerous Goods (ADR). Some articles also describe the impact of these agreements on relations between citizens, both within Kosovo and between Kosovo and Serbia. They also provide concrete recommendations for improving the implementation of these agreements and identify new areas that need to be addressed in the context of efforts to normalize relations.

Informing citizens about technical dialogue has often been accompanied by a lack of necessary information due to a lack of commitment by governments to ensure transparency and fair information to citizens. Consequently, public knowledge of the content and benefits of technical dialogue agreements is limited.

In the absence of accurate information on the dialogue process, its benefits, and the lack of political will to implement the agreements reached, civic support for technical dialogue has faded.

This series of articles has been published in various media in Kosovo and Serbia, and has provided the public with a positive perspective on the achievements of technical dialogue as well as constructive recommendations for advancing the dialogue and improving the implementation of agreements reached.

The publication is part of the project “Promoting and Communicating the Benefits of EU-facilitated Technical Dialogue between Pristina and Belgrade”, implemented by the Kosovo - Serbia Policy Advocacy Group (KSPAG) and funded by the European Union and the Royal Norwegian Embassy in Kosovo. The project has included a range of activities that contribute to informing the public on the achievements of technical dialogue and involving citizens and professionals in relevant fields in discussing these benefits.

ENERGY IS LIKE GLUE, NOT EXPLOSIVE

Author: MILAN SIMURDIĆ

Confidence in the dialogue, which was initiated with the Brussels Agreement in 2013, and led under the auspices of the EU, has been lost due to internal political constraints and the needs of the two sides, but also due to inertia and the disengagement of the world capitals. The collapse of multilateralism accompanied with weakness of diplomacy has only strengthened the amplitude of misunderstanding and has threatened with a new frozen conflict in Europe.

Restoring the dialogue leading to normalization can prove to be as challenging as its initiation was. If there is a topic that can further “open” the dialogue between Belgrade and Pristina, why not energy?

A number of arguments work in favor of such proposition. Let us consider three: energy is the universal currency that everyone needs. Energy connectivity and cooperation are presumptions for sustainable development and progress. Thirdly, energy security, i.e., safe supply of energy products at predictable and competitive price for all actors in the region is primarily based on regional cooperation. Energy independence and self-sufficiency are myths.

After all, isn't it the EU, as the most successful peace project in the history of the old Continent, which was established on the ruins of the two world wars and on the awareness of the necessity for uniting resources – coal and steel. Energy may be

like glue, not explosive. In a similar way, the need for energy was in the center of Brandt's "Eastern Politics" that led to German-Soviet dialogue and, ultimately, to the end of the Cold War.

If we accept that energy connectivity is a powerful stabilizer and a test of solidarity for all participants in the process of technical dialogue, and that it is not only Belgrade and Pristina, we have to acknowledge that it has two dimensions – the past and the future.

The past is characterized by outdated infrastructure, the dominant role of the coal and hydro energy, low energy efficiency with low energy prices and divided markets with limited space for trade and cooperation. The fact that the energy systems of Belgrade and Pristina were created, developed and reached their zenith in the former Yugoslavia means that they are designed and implemented as complementary rather than competitive.

In the terms of the future, however, they have to be reformed and set on the foundations presented in the Brussels Agreement, with the simultaneous energy transformation, fossil fuel clearance and de-carbonization, renewable energy sources and energy efficiency. The fact that our region spends 2 to 3 times more coal than the EU average and 50% less natural gas, illustrates the necessity for changes in energy access in the best possible way. Data indicate that the production of one unit of GDP in the Western Balkans requires several times more energy than in the EU.

This would, with unresolved property issues (the example of Trepca), unresolved monetary relations and social benefits from the past three decades present an additional burden to those agreed in the 2014 Energy Agreement.

In the dialogue, Belgrade and Pristina are going through the same institutional framework, from the Stabilization and Association Agreement to the membership in the Energy Community. There is also the Berlin process with the linking agenda (transport and energy, above all), but various forms of regional cooperation as well. At the same time, Brussels announces the unification of energy in the region means greater rapprochement with the EU Energy Union. If not already, this request will very soon be positioned on the cabinet tables in Belgrade and Pristina.

There is another topic that will lead to the necessity of reaching the agreement on energy in the dialogue between Belgrade and Pristina. That is the topic of climate change; which at the time of the interruption of dialogue and even the escalation of contradictions sounds futuristic and unrealistic. With energy alignment on lignite for electricity production that emits huge amounts of harmful gases, our region will face the need to reduce their emissions. For example, Belgrade has a relatively balanced supply and demand of electricity, with 75% being mainly produced from coal, and the rest from energy coming from water. In Pristina, coal is the source of 97% of electricity, with occasional need for electricity import.

The social, health and economic consequences of ignoring uncontrolled emissions of harmful gases can outweigh the benefits of relatively cheap electricity. Some studies show that the reduction of pollution from coal thermal power plants in our region would save up to 6,460 lives a year, and health care cost would be reduced by 2,724 million euros.

This topic is not on the agenda of the dialogue, but it is in regional forums and it cannot be ignored. In the case of climate change, there are no winners; we are all potential losers.

In order to perceive the significance and possibilities for successfully passing this crossroads at which Belgrade and Pristina find themselves, it is necessary to fully appreciate and implement what was agreed, respect the institutional framework and rules of the game in this area on both sides. Skills, knowledge and capacity are in mutually acceptable solutions, and not in the tendency to push the other side into the corner in order to recognize defeat or make a reckless reaction.

In the end, it should be noted that the future of democracy, progress and peace in Europe

is becoming increasingly uncertain. The solution, in the part where Belgrade and Pristina can make an influence, is not in the inertia, but in the continued dialogue, a proactive approach and a persistent, uninterrupted quest for the smallest common denominator.

Any other alternative offered is destructive and self-exterminate. When it comes to energy, there is no sword that can overcome this and, at the same time, preserve the peace, stability and European perspective of the region. No matter how complicated, the crossroad can be passed with a lot of effort and patience, and then embedded into a single regional and European network. If it is necessary to repeat, energy is a universal currency that is always going to be needed and necessary, even in relations between Belgrade and Pristina.

THE DIALOGUE: MY VIEW FROM MITROVICA

Author: FORENTINA HAJDARI-HAJRA

The technical dialogue between Kosovo and Serbia started in 2011 and resulted in 33 agreements. The agreements impacted various areas of people's lives, including freedom of movement, civil registries, cadastral records, customs, local governance in the north, recognition of diplomas, regional cooperation, energy, telecommunication, justice, etc. Improving the lives of citizens and cooperation between them was one of the key priorities of the dialogue.

Unfortunately, the dialogue process has been extremely politicised, to the extent that any positive impact on people's lives was completely overlooked. The political discourse shaped the public opinion

and leaned heavily towards the negative. Slow and lack of implementation of some agreements have contributed to this discourse. In turn, discussions on the implemented agreements and their impact on the lives of citizens have been marginalised.

A broader reflection from the perspective of citizens would help us better understand the real and human impact of the agreements. My observations on the agreements and implementation described below are based on my personal experiences and those of other people in everyday public and private life whom I know.

I live in Mitrovica and I work as a mediator at the Mediation Centre in Mitrovica. The centre is licensed by the Ministry of Justice, with the aim of facilitating access to justice through mediation and encouraging communication and mutual understanding between communities. Cases addressed in the centre are of judicial and prosecutorial nature. The centre serves members of all communities living in the Mitrovica region. Cases are referred by relevant justice bodies.

The Brussels Agreement has made possible the integration of the judiciary in the northern part of Kosovo, including the integration of judges and prosecutors from the Serb community. Together with other Serbian and Albanian colleagues, I mediate cases referred by judges and prosecutors, including cases of disputes between members of different communities. In our daily practice there are cases of Albanian community members being handled by Serbian community judges, and then referred to our mediation centre. I remember a case where a number of young people from Albanian and Serb communities, were involved in a fight with each other in the north of Mitrovica. The prosecution in Mitrovica reviewed the case and then referred it to the Mediation Centre, where mediators helped resolve and bring the conflict to a close.

Before the Justice Agreement was reached, judges and prosecutors from the Serb community operated under the Serbian system; judges addressed civil cases in their offices or apartments. Prosecutors couldn't try criminal cases and were not allowed to cooperate with the Kosovo Police.

Between 2008 and 2017, when the implementation of the justice agreement began, the Basic Court of Mitrovica operated in the building of the court in Vushtrri/Vučitrn. The Internal Audit Unit, of the Kosovo Judicial Council had assessed that the court building was not structurally sound and did not meet conditions for handling cases and holding trials. Due to limited space, the court was understaffed. As a result, it was not possible to review all cases filed in the court. Cases would age and reach the statute of limitations. There were a considerable number of cases that inspectors filed on various violations by businesses that the court didn't manage to review within the legal deadlines. This had an adverse effect on the lives of citizens and created an environment where the rule of law wasn't fully operational and criminals would go unpunished. Citizens from the region had difficulty accessing the Basic Court of Mitrovica located in Vushtrri/Vučitrn away from Mitrovica city. Money and time spent commuting certainly added to the household budget. The Municipality of Vushtrri/Vučitrn and the Municipality of Skënderaj/Srbica are located to the south of the Mitrovica region, Zvečan/Zvečan and Zubin Potok to the north-west, Leposaviq//Leposavić to the north, and the Mitrovica North and Mitrovica South are in the very center of the region. To reach the court in Vushtrri/Vučitrn people had to travel around 12Km from Mitrovica, 45Km from Leposaviq/Leposavić, 30Km from Zubin Potok, 17Km from Zvečan/Zvečan, and 21Km from Skënderaj/Srbica.

The Justice Agreement allowed for the integration of communities both in terms of the provision and access of legal services. The agreement made the Basic Court in

Mitrovica functional again in the original building in the northern part of the city of Mitrovica and added a second building in the south of the city, as well as the integration of all court structures in the north within the Basic Court of Mitrovica. The agreement provides for the functioning of a Basic Prosecution and Basic Court in the region of Mitrovica, the branches of which include the provision of services in seven municipalities: Mitrovica South, Mitrovica North, Zvečan/Zvečan, Zubin Potok, Leposaviq/Leposavić, Vushtrri/Vučitrn and Skënderaj/Srbica. The justice institutions operate in accordance with the laws of Kosovo and their staff structures which include an Albanian and Serb workforce.

With the return of the court in Mitrovica together with the increased number of judges and prosecutors, including the integration of Serb judges and prosecutors, the number of processed cases has also increased.

In addition to the difficulties in the justice sector, there were major challenges in other sectors too, which hindered cooperation in various fields. I have experience from the working on various projects such as good governance, citizens' inclusion in public policymaking, equal access to justice, human rights, etc., from when I was working in Mitrovica North, Leposaviq//Leposavić, Zubin Potok, and Zvečan/Zvečan. These municipalities had various authorities with the same or similar powers as local government, including UNMIK offices, parallel municipalities, Preparatory Team of the North, and the Municipality of Mitrovica situated in the south. This mix of powers in local government made

the implementation of the projects more complicated. It was difficult and often times impossible getting the data that we - civil society organisations - needed from the municipality. None of the authorities cited above were able to accommodate our requests, as a result of unclear definition of municipal powers. However, after the local elections in the northern municipalities were held in 2013, cross-sector communication and cooperation between local governments and various organisations were facilitated, allowing for the completion of such projects.

There were other challenges that delayed project implementation. When cooperating with various partner organisations and municipalities in the north, I was forced to use roaming calls to communicate with colleagues or organisations in the Serb-majority municipalities on the other side of The Ibër/Ibar River. As a result, phone calls were extremely high for both individuals involved from different sectors, not to mention ordinary citizens. Until recently, citizens in the north, including Albanians living in this area who used Kosovo operators Ipko or Vala, had to use roaming when north of The Ibër/Ibar River, which drastically increased mobile phone bills. Consequently mobile communication from municipalities north of The Ibër/Ibar River with other parts of Kosovo cost as much as making interstate calls. For this reason, most citizens avoided communicating by phone from the four northern municipalities. This and many other issues in the past created a deep gap between the north and the rest of Kosovo.

The initial Agreement on Telecommunications was reached in 2013. In 2015, the dialogue parties agreed on the action plan and the final agreement was reached in 2016.

The agreement facilitated mobile communication in the four municipalities above The Ibër/Ibar River. In this regard, citizens living in the Mitrovica region have had their telephone costs reduced as it allows for an equal cost of communication throughout Kosovo. Such facilitations in the field of telecommunication have had a positive impact on increasing cooperation and communication between the citizens of the four municipalities north of The Ibër/Ibar River, with those living in other parts of Kosovo.

Agreements that facilitated the provision of Kosovo IDs and driving licences to Serbs also had a positive impact. As a result of these agreements, there was enhanced inter-ethnic cooperation and greater integration among the communities. This was most visible with mixed staffing, where Albanians, Serbs and other communities in the Mitrovica region were working together. Members of the Serb community were also provided with Kosovo driving licenses, which allow the person and their vehicle free movement throughout Kosovo. My Serbian associates registered their vehicles in the relevant Kosovo authorities, and now use them to travel to different locations in Kosovo, thus building bridges of cooperation.

Speaking of freedom of movement, I think back on various student exchange projects between Kosovo and Serbia. Kosovo students participating in these projects

faced a number of challenges to enter Serbia. The organisers and students waited for hours to undergo verification procedures. Representatives of international institutions and organisations that funded the projects were also subject to verification. Serbian authorities only allowed students and organisers to travel to Serbia when the international embassy diplomatically intervened to support their travel.

The Freedom of Movement Agreement helped overcome some of these difficulties when implementation began in December 2011.

This agreement envisages free movement for people who hold civil documents issued by the applicable authority. Now, participants of such exchange programmes, just as other ordinary citizens with Kosovo documents, can travel to Serbia. However, Kosovo citizens who travel to Serbia with Kosovo-registered vehicles are subject to administrative procedures, and must obtain temporary license plates and vehicle insurance, resulting in long waiting times. I have heard many complaints from citizens waiting in long queues to pay for temporary license plates to Serbia's police authorities, to obtain entry and exit permits, and other procedures.

Citizens with "RKS" Kosovo license plates face the biggest difficulties. They must replace their "RKS" license plates with temporary Serbian plates. This procedure requires long waits and a payment of a fee. Day to day I have met people who told me they had to replace their vehicle license plates from "RKS" to "KS" in order to reduce the costs of travel and to shorten the waiting time.

However, it is worth pointing out that the Freedom of Movement Agreement, despite these procedures, has enabled Kosovo citizens to travel to or through Serbia. This has also made possible the journeys of the Kosovo diaspora, who hold Kosovo passports, to travel through Serbia to Kosovo and vice versa.

Despite the benefits deriving from the Kosovo-Serbia technical dialogue, I think the dialogue process should be more transparent to the public, with better-

articulated agreements and the effects such agreements have on the lives of the citizens. There should be regular information and consultation meetings with citizens and civil society throughout the process. Additionally, it is necessary to simplify the language used in the agreements and inform the citizens accordingly through information campaigns. This way, citizens could better understand the baseline agreements, particularly the positive aspects that directly affect their lives.

WIDER CONTEXT OF BELGRADE-PRISTINA TECHNICAL DIALOGUE

Author: **ALEKSANDAR KOVAČEVIĆ**

Nearly 60 years of negotiations between various local administrations at the territory of former Yugoslavia about territorial impacts and infrastructure are relevant to inform technical dialog between Pristina and Belgrade. The key lesson learned over that long period is that (rare) deliberate external interventions into physical infrastructure made a profound impact to promote durable agreements and poverty eradication, while endless political negotiations tend to overlook poverty problems. When new physical reality is established, people adjust to it and, with more or fewer frictions, the life of indigenous people gets better and political resolutions easier. Trieste crisis from the 1950s demonstrates that effect.

As a matter of fiscal necessity and the need for international assistance, entire region subscribed to international agreements on climate change (UNFCCC Paris Agreement), energy market (Energy Community Treaty) and the EU integration. These agreements are accompanied by investment rules and regulations including the OECD Agreement on Export Financing and state aid regulations. Kosovo as well, although not a member of the UN, is enticed to adhere to these agreements as a consequence of the UN mandate and aspirations of the region to accede to the EU, especially after the agreement reached in Brussels between Prishtina and Belgrade on regional cooperation, in 2012. These compacts form a legal framework for

technical dialogue and ground for eventual durable arrangements.

However, a number of critical international compacts that are necessary to facilitate economic development are not yet fully applicable to the Balkans. That includes UN ECE protocols on cross border pollution, cross border water flow, Technologically Enhanced Naturally Occurring Radioactive Materials (TENORM), access to the sea, and many others. Furthermore, some critical aspects such as cross border impacts of deforestation, are not envisaged while some others (such as EU emissions directives that are more appropriate for windy Northern and Western Europe but not that adequate to Balkan karst valleys where strong wind is seldom) are not entirely appropriate for this region.

That demonstrates uncertainty about the wider legal framework for any technical dialogue and durability of eventual agreements. It is therefore advisable for all participants to take into consideration the entire international legal framework and fully understand long term implications of various technical options.

While all this creates a legal environment for on-going negotiations between administrations of Serbia and Kosovo there is also a physical reality to be considered. From Kosovo highland water flows toward Adriatic, Danube and Aegean watersheds. Massive deforestation in that area affects water regime over most of Serbia's territory. Being at high altitude, emissions (to air and water) from Kosovo (existing or intended) lignite-fired plants affects also the territory of Serbia and neighbouring EU countries. The same goes for Serbian lignite-fired plants.

These effects are augmented by climate change: Balkan is experiencing some of warmest years in history during last 20 years. The average temperatures have increased and precipitation patterns are far more volatile: draught and flooding extremes overtook steady melting of long-lasting snow cover.

Being located at bottoms of karst valleys, lignite mines with associated energy infrastructure are disproportionately exposed to risks of flooding and these risks grow. As average lignite quality deteriorates all across the region, open pits have to be extended to wider areas, go deeper, pump out more water and require greater infrastructure for same energy outcomes. Legal framework and physical reality interact to influence the commercial value of natural resources, geological resources, and territory.

These interactions are also evident in transport: Although some coastal countries recognize Kosovo as an independent state, they are not obliged to provide unobstructed access to the sea, as UN Convention does not apply. This could be the space where EU conventions are fostered. Even if the Convention on the Law of the Sea is taken into consideration, actual port and railway infrastructure have little to offer. From another perspective, dysfunctional railway system and dysfunctional Belgrade cargo handling, does not provide opportunities for international trade to commercial entities from Kosovo or Serbia and the rest of Balkans toward Danube catchment area. Regardless of how ambitious trade policies and custom regimes become, it achieves a little even with dramatic policy interventions. These circumstances facilitate

persistent poverty not only in Serbia and Kosovo but in most of the Balkans.

That makes profound political impacts. Cross border disputes about hydropower use, flood protection, cross border pollution, energy, and trade, increase. Using historical data that does not apply anymore, governments and financial institutions inherited thinking about investment potential that further complicates their relations not only between themselves but with the indigenous population and the rest of Europe.

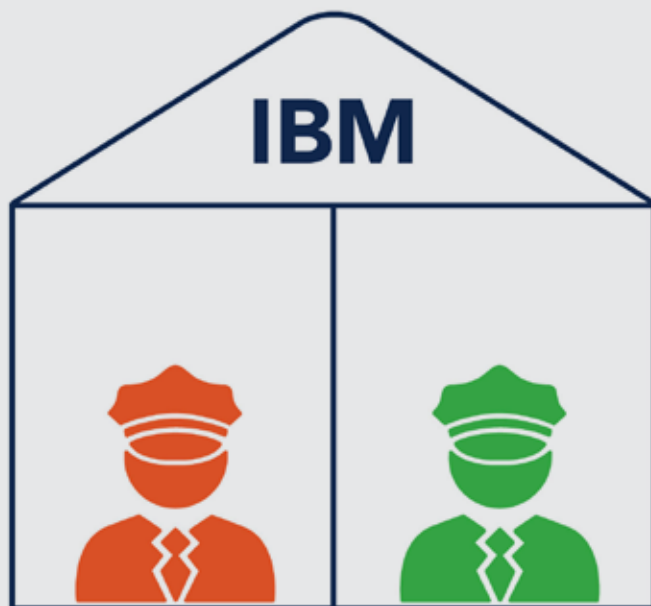
As it stands now, the region is likely to fail to meet material aspects from a number of international obligations and to share its fair burden in fighting climate change. Before the end of this year, a number of failures, delays, and shortcomings in achieving material obligations related to climate change, environmental impacts, transport infrastructure, and energy markets will be more evident. The Balkans may find itself at odds with the European

Union and most of the international community, within growing physical risks and dissolution of a legal framework. The region may emerge as a security risk once again and in a far more complicated context. If that happens, the environment for negotiations could become more complicated.

It is to be considered that actual deliberate external investments into massive forestation, erosion prevention, energy security, eradication of energy poverty and commercial transport infrastructure are necessary pre-conditions for eventual breakthroughs in political relations in the Western Balkans and Serbia-Kosovo specifically. Smart deliberation toward sustainable commercial investments has to prevail over vested interests rooted in outdated rent-seeking expectations. Only when (or if) relevant stakeholders embrace new and more sustainable infrastructure as well as physical, legal and commercial realities there will be a ground for fruitful discussion.

DIVISION LINES, AND THE CONNECTING POINTS IN THEM (IBM)

Author: KOZETA DERVISHI

Within the technical dialogue facilitated by the European Union, in December 2011, Kosovo and Serbia reached the Agreement on Integrated Border Management, known by the acronym IBM. The agreement regulates cross-border cooperation, including joint crossing points, regular communication between police authorities, customs and other agencies.

Reaching the agreement was made possible based on the legislation and best practices of the EU, as well as with the principle of “constructive ambiguity”. In the case of this agreement, the term “borders” within the concept of IBM, from one side is understood as a state border, while from the other side it is an administrative boundary. Furthermore, using the term “jurisdiction” instead of “sovereignty”

has also contributed to reaching the agreement and applying the IBM concept in six crossing points between Kosovo and Serbia.

Until the utilisation of the IBM agreement, crossing from Kosovo to Serbia and vice-versa was done with a lot of complications, due to lack of communication between the authorities of the two sides. Very often, and especially during the summer, prolonged waiting lines were occurring and the authorities were not applying any mechanism to ease regular checking procedures. This could not happen because there was a lack of protocol cooperation, and this is exactly what was made possible with the upcoming agreement.

The full and immediate implementation of the agreement has had a remarkable impact in improving free movement of people and goods, as well as in enhancing the security of border control, based on the European standards and its best practices.

The agreement has directly impacted the border crossing by citizens, especially of the diaspora; the waiting time, which before the agreement could take hours, has progressively been reduced. One person from the diaspora, who for his summer vacations this year has crossed through Dheu i Bardhë border-crossing point, in only a few minutes, explains that, “in the past, waiting was long and tiring, and almost unbearable when the temperatures were high.” This was confirmed by a police officer, who said that, “Kosovo Police has made an appeal to the diaspora to also use other border-crossing points, as there are six of them with Serbia, where IBM is applied.”

The closure of the illegal crossing points in the northern part of Kosovo, enabled through this agreement, has impacted cooperation in fighting organised crime and human trafficking as well as the war against international trafficking of narcotics. Kosovo Customs spokesperson says that, “this year, and the year before, the cases of smuggling were the lowest in number. There were times when offenses identified in that area, were reaching up to 400 or 500 cases per year, and in the last two years, there is a noticeable decline of such cases; we had no more than forty such cases, where we have confiscated goods in attempts to be smuggled”.

The agreement also improved the till-then asymmetric export-import between Kosovo and Serbia; while in 2011, Kosovo exported in Serbia goods in the value of about eight million euros, this was doubled a year later and in the following years, whereas in 2016 it reached more than 46 million. The same occurred with the transport of Kosovo products through Serbia, wherein the beginning of implementing this agreement the value of Kosovo goods transported through Serbia was around 30 million euros, which in 2016 reached up to 120 million euros. A producer from Kosovo, transporting cement in Serbia since 2012, recalls that, “it was impossible to export for Serbia, especially through Jarinje border-crossing; even the police and customers were reaching it only by helicopters”, and concludes that this agreement has significantly supported his business.

As the intensity of the dialogue has been lower lately, and due to the mutual accusations for not fulfilling other agreements, the full implementation of this agreement has faced backlash. Still, the circulation between both sides continues to function. Bringing back the technical dialogue in its course and full implementation of the agreements reached so far must be the main objective for all sides involved, especially for Kosovo and Serbia together with the high-level dialogue on full normalisation of relations. The IBM agreement is the best proof that cooperation between the institutions of both sides is possible. As such, this agreement can be utilised also for other fields of cooperation.

HELLO, KOSOVO?

Author: GAZMIR RACI

“Dear consumer, the old code +377 as of now is no longer functional. Please use the new country code +383”.

This was a message that one of the mobile service providers in Kosovo was sending to its clients, notifying them that the country code has changed, after the agreement between Prishtina and Belgrade was reached during the technical dialogue facilitated by the European Union. This also signified the beginning of the new Kosovo identity in the area of international telecommunication.

The technical dialogue facilitated by the European Union started in 2011. Telecommunication was one of the topics discussed with the aim that the agreement

will further contribute to the normalisation of the relations between the two parties. The agreement on telecommunication, as a result of negotiations facilitated by the EU was reached in September 2013. It enabled Kosovo to acquire the international phone code (+383) as specified by the International Telecommunication Union (ITU). The creation of the opportunity for Kosovo to have its own international code was expected to bring order among unlicensed providers in some areas of Kosovo, predominantly inhabited by Serbian community.

Unlicensed providers had operated almost in all of Kosovo's territory after the war. This practice caused day to day issues,

especially for Serbian citizens of Kosovo. Dragana, a student in Mitrovica North University, says, “With my 064 number (Service provider from Serbia), I had to be in certain areas within Kosovo, in order to be able to communicate with my family in North Mitrovica. Now I don’t even have to think about this issue. That’s why I feel free to move”.

Based on the agreement on telecommunication, Kosovo is now present in online telecommunication registers and it enables its citizens to use only one phone code for local and international calls. Kosovo citizens, especially of the Serb community, are not obligated to carry two phones, one for communicating in Kosovo, and the other for communicating with Serbia. The lack of this agreement had also impacted the peace initiatives at the regional level; a member of a regional organisation claims, “Communicating with my colleagues in Belgrade, I had to be in the office, using a landline, and this was limiting. Now I can respond to urgent work calls, and when I travel to Belgrade I can communicate with my mobile number without having to buy a local number”.

Before this agreement, there were three phone codes in use in Kosovo, including the one of former Yugoslavia (+381). Mobile calls were restricted according to the recognition of the service providers. Because of this, the agreement was particularly beneficial for people living in Mitrovica, whose life is connected to both sides of the river; Senad, living in Bosniac Mahalla in the northern shore of river Ibër, says, “My life is connected to both sides and to both telecommunication systems. Having the telecommunication regulated, I hope will help in regulating our lives too”.

The agreement is expected to increase the security in telecommunication, controlling the landline and mobile communications’ traffic. Kosovo’s budget revenues are also expected to increase, as there will be no use of foreign country codes. To illustrate, mobile service operator Vala, due to the use of the Monaco prefix (+377) has paid approximately 200 million euros since its establishment in 2000.

Kosovo will be able to offer better and safer telecommunication services as well as more favourable prices for its citizens, having in mind that the managing server of this code will be in Prishtina.

An important aspect of the agreement is also the accordance on defining the frequency border between Kosovo and Serbia, to be implemented at a later stage. It includes the harmonisation of the use of the spectre for the GSM signal and television, including digital broadcasting, with the intent of assuring services based on ITU principles and avoiding interferences as outlined in article 2 of this agreement. This enables Kosovo to develop its digitalisation program in accordance with international standards and in line with EU’s Digital Agenda of Europe, as well as to harmonise the use of GSM spectre and television signals, including the landline digital broadcasting. The agreement also foresees both parties to achieve a bilateral roaming agreement, in accordance with other regional initiatives. Member states of EU have already removed all roaming tariffs for the EU countries zone.

Before this agreement, the mobile calls between Kosovo and Serbia were not possible within their respective territories. Kosovo mobile operators were not

recognised by Serbia, whilst Kosovo authorities banned the unregistered Serbian mobile operators. Veselin, member of the Serbian community from the south of Kosovo, states, “I think that this agreement has enabled a healthy competition between the service providers that function here, including the Serb ones. Now we can use the benefits of different attractive packages, offered by service operators in Kosovo without feeling handicapped even in communication with our families in Serbia”.

Having seen all the results, it can be concluded that this is one of the most

successful agreements resulting from the process of the technical dialogue, facilitated by the European Union. Kosovo and Serbia are implementing the agreement, and are further expected to reach an agreement for mailing services, since deliveries towards - and from - Kosovo have difficulties reaching their destination if they go through Serbia. In fact, even here the agreement on telecommunication has had an effect, detailing these issues in Article 5 of the Brussels Agreement for Telecommunication.

TOXIC LOAD, SAFE TRANSFER

THE EFFECTS OF IMPLEMENTING THE AGREEMENT ON ADR CERTIFICATES

Author: LULZIM KRASNIQI

The agreement on mutual recognition of the ADR Certificates (25 April 2016) between Kosovo and Serbia reached in Brussels with the facilitation of the EU, has contributed to the free movement of hazardous goods and allowed economic operation of Kosovo companies working in this sector, in line with European and international standards.

ADR Certificate (Accord Dangereux Routier; European Agreement concerning the International Carriage of Dangerous Goods by Road) is a document for drivers and vehicles transporting hazardous materials, which include hydrocarbons, as well as materials from the chemical and mineral industry. Hazardous materials take a substantial place in the overall volume of Kosovo's trading.

Hence, this certificate is a necessary document to prove that the transporting vehicle meets the highest technical and safety standards for transporting hazardous material in a safe manner.

The recognition of the ADR certificates agreement is in line with the CEFTA principles and enables the free movement of hazardous materials between Kosovo and Serbia based on the ADR Convention.

Before the agreement, Kosovo transporters faced challenges and often were banned from transporting hazardous materials through Serbia or from other third countries. Mehdi, a truck driver of a private transporting company from Kosovo, caught on the road

by the decision recalls, “I was in my usual route, and stopped at this restaurant...; two policemen entered, asked about the truck outside. After checking, they told me that I do not have all the required documents. I was surprised... I waited for several hours, but eventually, they let me go”.

ADR certificate issued in Kosovo is a document in line with the ADR UN treaty and with the international and European standards for safety in road transportation of hazardous materials. However, prior to this agreement, tankers of the Kosovo companies were restricted to transport hazardous material from and through Serbia, which caused significant financial loss to the companies, and in response, Kosovo rejected recognition of the Serbian certificates. Though parties failed to resolve this within CEFTA, the agreement was made possible with the EU-facilitated dialogue in Brussels. Mutual recognition of ADR certificates is a support to the business community in the sector of hazardous materials. Removing business barriers supports the improvement of the business environment, stimulates the trade, crafts an ecosystem suitable for business-making, and is an incentive for direct international investments, contributing thus to sustainable economic growth and generating new jobs. In the annual Doing Business Report 2019 of the World Bank, Kosovo is ranked 44th, which compared to its 126th position in 2012, is a noticeable improvement.

With the agreement, parties commit to free movement of goods, including dangerous goods, without hindrance and in line with European standards, by mutually accepting all European standards for transporting dangerous goods. This commitment does not affect each party's international obligations.

Three years after, Kosovo's Ministry of Trade and Industry have reported no obstacles on the implementation of the agreement. Civil society organisations, such as KDI, have also confirmed the implementation of the agreement.

Mehdi, the driver caught in the midst of the “certificate clash” between the two authorities is now retired. His younger successor Bedri who just started working as a truck driver, says “It is a relief for me to know that all papers are in place, and I am free to distribute the goods; I can take the same route regularly, and safely. I am a young driver, and that suits me better”.

An owner of a gas company in Kosovo stated “I have my business for twelve years now. I have regular costumers that I want to keep satisfied with my services. During the blockage I had difficulties in meeting the demands of my consumers, to the point that the credibility of my company was jeopardised. It feels good to know that this segment of our business—making is regulated, and we feel free to do business outside of Kosovo, also through Serbia”.

According to Kosovo Tariff Code (HS-10) 2019, Kosovo has imported hazardous goods from Albania, Serbia, Bosnia and Herzegovina, Austria, Belgium, Denmark, UK, Estonia, and even as far as Costa Rica. Still the institutions need to inform companies more systematically and cooperate with them and with the transporters on the ADR rules and obligations. Informing the companies will further boost the current trend of commercial exchange of Kosovo with other countries.

Published on 16 August 2019 in the daily newspaper “Koha Ditore”.

EFFECTS OF THE TECHNICAL AGREEMENTS: THE ROMA PERSPECTIVE

Author: AVNI MUSTAFA

The Roma community is one of the most disadvantaged communities living in Kosovo. Among other problems they face is the lack of Kosovo civil documents. Some Roma, for different reasons were ineligible to get Kosovo civil documents. This lack of documents impacted the further marginalisation of the members of this community.

During the Kosovo-Serbia Dialogue, on 2nd July 2011, the Agreement on Civil Registry was signed, which significantly contributed to solving this problem. This agreement stipulated that the parties would jointly make every possible effort to establish a fully reliable civil registry in Kosovo aiming

at identification of the gaps in missing original pre-1999 civil registry books.

According to the 2011 population census, there are 1,798,506 people living in Kosovo, among them are many different minority communities, of which 35,784 Roma, Ashkali and Egyptians (8,824 Roma, 15,436 Ashkali and 11,524 Egyptians), constituting slightly more than 2% of the total population. Kosovo Constitution recognises the Roma community as one of its ethnic minorities, and as such, it grants equal rights, within the international and domestic standards of the human rights framework.

Before the conflict, there were more than 100,000 Roma, Ashkali and Egyptians living in Kosovo, according to OSCE reports, huge numbers left during and after the hostilities, those who stayed and returned were negatively affected within the civil registration system. Civil registration is a fundamental right whereby a person is identified and recognised as a member of the country/society in which the person lives. For years after the end of the conflict, Roma had challenges exercising this right. Certificates and other personal identification documents had been lost, not obtained on time, or were hard to obtain, as one had to travel to Serbia for older documents. Challenges to get personal documentation resulted in many Roma not being able to secure regular employment or the minimal social welfare. School registration, travel or other necessary activities which required personal documents were other major obstacles that this community faced daily.

Although I was aware of the difficulties in obtaining personal documents encountered by my friends and family, I only came face to face with the issues when my daughter was born in 2009, in a hospital in Mitrovicë/Mitrovica. Back then, the Kosovo registration offices did not accept documents that were issued from Serbian institutions. After much effort and going from office to office, my daughter ended up having three birth certificates - the Serbian, UNMIK and Kosovo one. With progress being made at the Kosovo registration offices, when I had my second child in 2014, I succeeded in getting my son the Kosovo birth certificate with only the discharge letter from the hospital in the north of Mitrovicë/Mitrovica. I was curious to find out what had contributed to this difference,

thus I discovered that it was the agreement on the Civil Registry, signed by Kosovo and Serbia in 2011. Many from the Roma community are not aware of the existence of the Civil Registry Agreement, and as a result of this, many Roma continue to be unregistered.

The implementation of the Driving License Agreement has also affected my life. Back in October 2010, I successfully passed my driving test in Zvečan/Zvečan, north of Kosovo. I passed the theory and practical test, with that, I obtained the Serbian driving license. It was, however, an invalid document for the Kosovo institutions. I obtained it from an official entity, so I decided to take the risk and drive. Of course, quite often, I was reminded by police that I must obtain the Kosovo Driving License, and in most cases, I ended up with a traffic ticket. This lasted until 2012, when Prishtinë/Priština reached an agreement with Belgrade for such driving licenses to be legally changed to Kosovo ones without having to go through the whole process again.

I was interested to find out how this agreement had affected other Roma in Kosovo, so I asked around and the story began to sound familiar. A good friend of mine from south of Mitrovicë/Mitrovica had a similar experience. He left Kosovo for Italy as a refugee in 1999. After a forced return in 2009, he only had the Yugoslavian ID. From Serbia he managed to get his birth certificate and a new ID, but these were not accepted by the Kosovo authorities. Without Kosovo documents he couldn't register his son and the possibility of being stopped by police, for whatever reason, was very stressful. An NGO tried to assist

him, but the process dragged on for years. In 2013, the Kosovar municipal authorities were able to find him in the system and issued him with a birth certificate which led to him getting the Kosovo ID.

So, clearly there have been tangible effects of the technical dialogue and when one realises that there are so many similar experiences, one can begin to appreciate the impact. However, Kosovo institutions need to sufficiently inform the beneficiaries of these agreements; Roma

are still disenfranchised through lack of information at the municipal level and weak representation at the central level. The values of a country are understood best by its treatment of minorities. Involving Roma with more responsibility, cooperation, space and more opportunities should make a stronger path for a better positioned Kosovo. A society is empowered as much as its most disadvantaged groups are. The more people who contribute to Kosovo's development, the better it will be.

FREEDOM OF MOVEMENT IN KOSOVO BETWEEN FORMAL AGREEMENTS AND REALITY

Author: **BOBAN STOJANOVIĆ**

The Agreement on Freedom of Movement, between Prishtina and Belgrade, signed in July 2011 within the scope of EU facilitated technical dialogue, aims to solve the problems of freedom of movement, or more specifically, answers the question how citizens can travel within Kosovo, as well as, how they can travel between Kosovo and Serbia and with what documents. It sets out a series of regulations on personal documents (such as ID cards), drivers' licenses, as well as registration plates and insurance for motor vehicles.

The agreement allows citizens of Kosovo and those of Serbia to move freely within the confines of their respective territories. It stipulates that the administrative boundary

can be crossed using ID cards in order to avoid the use of passports and, in that respect, enabled citizens to exercise their right(s) to freedom of movement without directly addressing Kosovo's status.

As it succeeded in setting up rules that allow everyone to move freely regardless of administrative procedures, a large section of the population has begun to use the conveniences provided by the agreement. The number of people using the agreement's provision grows by the year. According to a report by Center for Regionalism published in 2013, the average number of persons traveling from Kosovo in the direction of Serbia, in a yearly basis, has amounted up to 144.319, of which 4.811 on a daily basis.

When it comes to crossings from Serbia to Kosovo, 142.209 individuals have travelled on yearly basis in this direction (4,740 on a daily basis).

These data show significant growth in the mobility of people between Kosovo and Serbia, when compared to the first two months after the introduction of the regulation. They also show the growing number of the administrative line crossings, even when compared to the period before November 2011, when the insurance regime was introduced. All these trends are proof of the citizens' interest to exercise the right of freedom of movement, while simultaneously meeting their economic, personal and other interests from both sides of the administrative line.

The agreement has enabled freedom of movement for all people, disregarding the type of documents they are in possession of. However, the situation related to drivers' licenses is similar as with personal documents remains complex. Serb licenses issued to the Serb population resident in Kosovo are not recognized by Kosovo.

License plates were an additional problem. While Kosovo banned the use of Serbian license plates with prefixes from municipalities in Kosovo, Serbia recognizes 'KS' plates (that are status neutral), but not 'RKS' ones (that represent the Republic of

Kosovo). Entry into Serbia is not possible for vehicles with 'RKS' plates, therefore they need to be replaced with temporary plates at the border.

The arrangement of driving licenses and license plates was of great importance as it allowed citizens of both nationalities, regardless of the circumstances, to have the means to use vehicles and the right to operate them accordingly. The goal of the deal was to allow vehicles to freely move, although it remained part of the problem - bearing in mind different positions depending on which documents and whose registration plates individuals have. Nonetheless, with the introduction of the Memorandum of understanding in regards to the vehicle insurance, the reduction of costs and simplification of crossing integrated borders has significantly eased transport between territories, consequently shortening the waiting time at crossings.

The Agreement on Freedom of Movement has brought numerous benefits and a large degree of normalization to life in Kosovo. Nearly eight years after its signing, the impression is that, although the agreement has not solved all issues, it has indeed provided a remedy in that field of freedom of movement and that some of the larger problems have definitely been solved.

THIS CONSTANT MOVE...

Author: BESFORT KOSOVA

There were times when it was very difficult for citizens of Kosovo to go to Serbia. Today, this movement has been made easier, and it is a joyful feeling to be able to travel to Serbia by private car.

License plates agreement, achieved in 2011 between Kosovo and Serbia as a result of the Brussels technical dialogue on improvement of the lives of citizens between the two countries, is important for the establishment of a sustained long-lasting normalization of the relations among the two sides.

Lack of communication, stereotypes, and prejudices between Serbs and Albanians can be recognized as a legacy of the long history

of conflicts and polarization between the two ethnicities, which culminated in the tragedies of the 90s. To learn from the past, improve the present and build our future, communication between people is very important. And this is already being enabled by a set of agreements facilitating the freedom of movement allowing the circulation of private cars between Kosovo and Serbia.

Free movement provides new opportunities for interaction, trade, cultural exchange, visits and learning thus multiplying the effects and positively impacting the overall development of both sides. This greatly impacts also the undoing of outdated beliefs centred on ideas of nationalism and politics.

And it all has an impact on our social life, too; I started to attend annually the Exit Music Festival in Novi Sad since 2015, which brings together youth from all over the region and the world. The festival in itself represents a splendid way to connect, share experiences and create new friendships. It was just last year that we decided to travel to Exit by car, which turned out to be much easier and faster. With this benefit of this agreement, we were able to visit the Srem region and the well-known Fruška Gora, properly named “jewel of Serbia” due to its picturesque landscape.

I think so fondly of the beautiful Petrovaradin fortress, the beautiful view of Novi Sad from it and the Danube flowing by it, all in all with the electrifying music and the nice friendships around you giving you hope and optimism about the future. The Exit Festival a large scale annual event has been founded based on freedom and democracy, noble ideals that is the signature of the festival since 2000.

It is the intrapersonal relationship, the meetings, the conversations with ordinary people that one can see how similar we are, that we are one, that divisions between us are nothing more than irrelevant past concepts. But they need to be dealt with. Travelling is a form to achieve this; even though a gradual process, its impact is long-lasting, not just in the personal sphere, but

also socially and politically. And this can lead to prolonged and sustainable intra-country relationships.

The normalisation process is still being politicized, used by elites in both sides, and this is affecting the agreement on freedom of movement. An inconvenience and annoyance are caused if one has no KS plates, as with the RKS plates, one needs to switch to Proba paper plates, plus pay for the service and feel anxious driving through Serbia with paper-plates, attracting attention.

Building sustainable peace is a slow process; it takes time and it needs a healthy institutional, political and economic environment. The economy is an effective linkage in the long-lasting separation and polarization of the two communities. Removing all barriers for trade and incentivize economic interaction between the two countries and beyond, will help the normalisation of interethnic relations. Strong and multi-beneficial relation through trade, economic activity, exchange, might bring forth a symbiotically approach based on the freedom of movement and a free-market economy, as a basis for more long-lasting economic, cultural and democratic development. This is European integration.

BRUSSELS AGREEMENTS: THE IMPACT ON OUR DAILY LIVES

Author: JOVANA RADOSAVLJEVIC

The agreements resulting from the Brussels Dialogue managed to positively affect the lives of people in Kosovo, despite the fact that the public was aggravated when the “final deal” was promoted as being closer than ever.

Being a civil society activist, for a long time my focus was on the flaws of the agreements and their implementation. Yet, focusing on our daily tasks, we often fail to notice the positive outcomes of the process. The signing of the agreements by Belgrade and Pristina certainly led to the relaxation of relations between Albanians and Serbs in Kosovo. These agreements made the cooperation with the “other side” acceptable. In earlier times, this cooperation was frowned upon.

Personally, I have seen concrete benefits from the Agreement on the Freedom of Movement. It provided me with the opportunity to interact, cooperate and socialise with colleagues from the Albanian community. Looking back, if I was told before 2013 that I would be driving my own car to go to Dečani Monastery, visit Dokufest or go snowboarding in Brezovica, I would have said that is impossible. Recently, I have done all of that, on my own, and in the company of Albanian colleagues too.

Before the agreement, it was logistically easier to travel to Belgrade than to Pristina. Although the distance from my hometown Leposavić to Belgrade is about 300 kilometres, traveling only 70

kilometres to Pristina at that time was more time consuming and costly. Driving to Pristina required to have either KS or RKS license plates, which I was not able to obtain before spring 2018. That is when the administrative instruction deriving from the 2011 Agreement of the Freedom of Movement was adopted. Prior to that, for a simple errand I would need to use different, non-frequent means of transport. If I would be in a rush, I would need to opt for a taxi, which for the Kosovo standards is indeed a luxury.

After this agreement, for a Kosovo Serb from the North, it was no longer a taboo to obtain Kosovo documents; it actually became a need. The Brussels agreements facilitated the integration of the north into Kosovo's legal framework, therefore obtaining Kosovo documents became an inevitable necessity for the majority

of Serbian citizens. The number of Serbs obtaining Kosovo documents has increased. This created an opportunity for the Kosovo Serb community, primarily members of the civil society, to engage in advocacy and push for adherence of the institutions to their constitutional commitments in respect to the rights of the non-majority communities in Kosovo.

The Brussels agreements contributed to loosen the tensions between the communities and enabled inter-ethnic interaction and cooperation across divided communities. This has enriched people's lives with new connections and friendships. Yet, with the Brussels dialogue on-hold, the normalization got impeded. It is a responsibility of the political leadership to ensure meaningful integration and cooperation between the communities.

MY IMPRESSIONS ON THE INTEGRATION OF THE JUDICIARY IN MITROVICA

Author: NATAŠA RADOVIĆ, Prosecutor

I am a Prosecutor at the Basic Court of Mitrovica. I live in North Mitrovica together with my family. Since 1994, I have worked for the Serbian judiciary as a trainee, then an expert associate, and later on as a prosecutor.

Since 2017, we integrated and became part of the judicial system of Kosovo. At the beginning of our work, translation was a major issue but now this has been entirely resolved, with the increase of personnel and translators.

In my observation, the process of judicial integration has been successfully completed. There is a high degree of cooperation between the Prosecutor's Office, the Police

and the Court, and one cannot function without the other. We are all engaged in our work and ready to serve the citizens, which in return will contribute to ensuring their trust in our institutions.

The Basic Prosecutor's Office in Mitrovica covers jurisdiction throughout the territory of six municipalities. In my personal opinion relations between the staff within the Basic Prosecutor's Office in Mitrovica, are at an enviable level too, promoting cooperation and mutual support among colleagues of all ethnicities. All play their role in ensuring that trials are not delayed. I believe that the jurisdictional process is relatively fast-paced where cooperation has been consolidated among judicial professionals, and we are

focused on nurturing fair and professional relationships.

When the system was integrated there were piles of old cases that were difficult to deal with. Today, a large number of those old cases are resolved and closed. At the end of 2017, the data shows that there were 10,768 old cases in the courts' registry. 4,044 new cases arrived in 2018. In the same year, a total of 5,883 cases were resolved. This means that over 30 percent of filed cases were resolved only in 2019, a year after judges and prosecutors were integrated. 429 cases in which I have been a prosecutor have been closed, and this speaks of my contribution to the Basic Court of Mitrovica since the integration of the judiciary. Citizens now can obtain their certificates that they are not under criminal investigation and other documents issued by local courts and police stations

The functioning of the judiciary has had positive impacts that are felt by the citizens, given that the number of criminal offenses and crimes has been reduced. According to the Kosovo Police data, in 2019 there has been an overall decrease of 13.7 percent of the recorded criminal offenses in comparison to 2018.

During January and February 2019, we had 60 cases of domestic violence reported, while in June and July the number is as low as 20. These are clear indicators that the number of domestic violence cases has

reduced. In the last six months of 2018, 16 persons were detained for domestic violence. Between January and July 2019, we have detained only nine suspects.

I am convinced that these numbers also indicate that the citizen's awareness grows, as they realize that the courts function now and that anyone who commits a criminal offense will be prosecuted. People used to give priority to traditional customs over the courts, but today they report cases, and those cases are being addressed. These are effects of the integration of the judges and prosecutors.

I also serve as a Coordinator for the fight against Domestic Violence. Through daily contacts with the victims and citizens, we have achieved considerable results in reducing the crime rate. Many institutions have been involved in dealing with this problem. The prosecutors closely cooperate with the police, victim's defenders and lawyers, and the Center for Social Work; and they are all committed to resolving the problems regarding domestic violence with priority.

We have all benefited from the integration of the judiciary. I believe that through inclusion and cooperation we will achieve better results, reduce the number of crimes and offenses, and increase safety for all citizens.

MY PARENTS, PARTICIPANTS IN A SEMINAR

Author: IDRO SEFERI

Before the Brussels Agreements, Kosovo and Serbia were hermetically closed, two different systems of government, resembling totalitarian states with walls between them. Today, there is invisible, but important communication.

I was so happy in 2010 when my parents travelled to visit me in Belgrade. This was 2010 and they travelled by bus. It was their first visit after so many years I was living in Serbia's capital. They called me when they crossed Merdare, a village considered as a border by Kosovo and as an administrative crossing by Serbia. It was a hardship that I had often gone through as well.

In an effort to help one of my parents to see a doctor in Belgrade, I had invited them here. But for them to come, I needed a letter of invitation and approval from the Serbian Ministry of Internal Affairs to pass at Merdare.

How to go about this - an official invitation? I managed to obtain an invitation through a dear friend of mine from a non-governmental organisation, who listed my parents' names as participants from Kosovo in one of their activities. My international friends and colleagues in Belgrade were visited by their family members from all over the world all the time. For Kosovo citizens, it was always difficult to enter or travel through Serbia with Kosovo documents.

My parents did not oppose the fact that I live in Belgrade, even though they never heartily agreed to it. They always kept telling me that in case of any danger or threat, I should fly to Podgorica. In addition to the medical examination, it was important for me that my parents came to know where I was living and that I was safe. For them, it was an experience needed to break the fear that had been created by stories of the past and things that my father had experienced during the '90s.

When they arrived in Belgrade, everything went well. While on the tram, my parents would speak with a very low voice and use finger signs. 'When the police entered the tram, they saw that we had the invitation for a war crimes seminar', my mother told me. My father had forgotten what kind of a seminar they were going to. They were two elderly persons going to a "training seminar".

When Prishtina and Belgrade began to implement the agreements reached in Brussels, the visits by my parents were no longer as dramatic as before. Now they can come and cross the border in a more normal manner, with no fear, even though there are still faults and problems, especially with no flight connections, no highway and the long queues at border crossings between Kosovo and Serbia.

In 2014, the agreement between Kosovo and Serbia facilitated by the European Union brought a group of Kosovo officials to serve in the liaison office in Belgrade. Due to the limited space, they lived in a hotel for months. This office is now functional. Serbia has a functional liaison office in Kosovo as well. Nowadays, a Kosovo citizen can attain official assistance from the Liaison office

in Belgrade. It seems that the official data confirm the success of the agreement; only a few months after the agreement started to be implemented, the number of persons that came from Kosovo to Serbia and vice versa increased considerably. Some unregulated minibuses went regularly from Kosovo to Serbia and vice-versa. Now, there are six regular bus lines between Prishtina and Belgrade.

In the past, as it had happened, Albanians from Kosovo were not able to go to Serbia, even in if a family member died except when it was organised by international missions. It was 2008, I recall, when as a journalist, I had to pass through the military and police patrols on the Tisza River. Dozens of Kosovo Albanians had drowned in trying to swim into the EU zone. Bodies were found and sent to the mortuary. Relatives of the deceased would phone me from Kosovo to help them find the bodies. But I could not help them. They had to be physically present there. Some bodies remained in the Novi Sad for a very long time.

The EU-facilitated dialogue between Kosovo and Serbia has built bridges, and despite complaints and setbacks it brought many benefits to the citizens. The freedom of movement and the communication between the two societies it brought are necessary to create a feeling of safety for everyone. Communication increases tolerance and appreciation, and it creates a sense of normality. This is an important part of democratization of the societies and the process of dealing with the past. People travel in all sorts of conditions and circumstances, and official communication can be used as a way of improving those conditions, thus preserving and cultivating the right to move.

Today, thousands of Kosovo citizens and its diaspora pass through Serbia with Kosovo documents. One meets Kosovo Albanians in Belgrade's hospitals every day. They come by bus from different parts of Kosovo. Phones are operational, even though with difficulties, but one can certainly

communicate. Kosovo citizens can check into hotels with their documents and enjoy their stay the same as anyone else who visits Belgrade. The idea of the agreements is to create opportunities to travel, even when you do not take part in a seminar.

PERSONAL OPINION ON THE BRUSSELS JUSTICE AGREEMENT

Author: JELENA KRIVOKAPIĆ

Prior to the Brussels Justice Agreement there were two judicial systems operating at the same time in the territory of Kosovo, one of the Serbian courts system and law and the one of Kosovo judiciary. The delayed implementation of the agreement officially began on 06 November 2017. This was immediately followed by political comments from both sides, mainly alluding on which side won or lost from this Agreement. Objective commenting on the advantages and disadvantages of the integration was, of course, limited.

The Justice Agreement itself refers to the complete abolition of parallel justice system and the establishment of one court and prosecutor's office in Mitrovica, as

well as branches in northern Kosovo. The Agreement defines that the integrated judges and prosecutors will act in accordance with the Kosovo legislative framework. It sets out the principles of case allocation, as well as the ethnic structure of management and judicial staff in this court, branches and the prosecution.

A statement suggesting that the judicial integration has resolved all the problems would not be objective. Yet, with time, things have moved towards a positive direction. Prior to the implementation of the Agreement, citizens from the north of Kosovo could not obtain criminal record certificates, nor could a conviction be erased from the system upon the completion of all

the legal conditions. As a result, Kosovo Serbs from the north, particularly young people, were not able to satisfy employment requirements as citizens from the rest of Kosovo could. A backlog of thousands of cases had been stored in the building of the Basic Court in Mitrovica for years. After the integration, judges and prosecutors started working on those cases, thus enabling their closure and issuing criminal record certificates to the citizens.

The integrated judiciary in North Mitrovica is capable of providing a greater protection to the victims of domestic violence, mainly women. Within the parallel justice system, we had no possibility to impose measures that would possibly evict the abuser from the victims' residing place. We did not have police assistance; our decisions would be unenforceable, as if they were "dead letters". It was an absurd situation where the judge would beg the abuser not to commit violence, which of course did not bring any result. Nowadays women from the Serb community receive full protection in case they need.

Child custody was the biggest challenge for the Serbian courts. Maintaining contact with the parent who was not exercising parental responsibility was a major issue. Everything was based on the parents' goodwill, whilst the situation kept deteriorating. A ruling judgment on child maintenance could only be enforced if the parent was an employee of Serbian public institutions or if the parent voluntarily obeyed.

Any decision issued by a civil court would still state that the parent is "obliged to act within 15 days, under threat of forced execution", but this made less and less sense. Usually, a judgment allows a person to act

in a favorable manner within a period of time (normally 15 days, and in some cases as few as 8 days). In a working system, if this requirement has not been fulfilled in due time, the other party may seek judicial enforcement. After 1999, for the Serbian judicial system operating in the north there was no real possibility to force the responsible party to comply, except for the payment of a monetary claim, and only if the debtor had an account with sufficient funds in a Serbian bank. This has changed with the integration.

For example, in cases of property occupation, the usurpers of someone else's property can no longer hide in the ambiguity created by parallel existence of two judicial systems, which they have been doing very successfully until 2017. The fact is that before integration, the Kosovo judicial authorities could not enforce their judgments in the north, in terms of setting free a property from the usurpers and handing it over to the owner, and the Serbian judicial authorities could not carry it out neither in the north nor in the south. There were many reasons for this, ranging from the lack of recognition of each other's jurisdictions (who is competent to decide) to the physical and objective inability to carry it out successfully.

Compensation of damages has finally started on all legal grounds. However, the recognition of decisions previously taken by the Serbian courts and administrative bodies remains a problem. To exercise their rights before the Kosovo judiciary, Kosovo Serb citizens have to be in possession of Kosovo documents (birth, marriage and death certificates, title deed, insurance policy, licenses, decisions, etc.) which takes time, patience and money, making many give up

seeking justice before the court. This aspect, affects the implementation of judgments related to compensatory damages on a variety of disputes. For instance, judgments related to compensatory damages from labor disputes, such as unlawful termination of employment, rendered by the Serbian courts, cannot be enforced by the Kosovo judicial system. Only employees of Kosovo authorities, organizations and institutions can in practice claim their employment rights before Kosovo courts. A similar situation exists with regard to divorce. The Kosovo judicial system cannot divorce a couple married by the authorities of Serbia operating in Kosovo, if they have not registered the marriage first.

Ironically, there has been no change in criminal proceedings after the implementation of the Justice Agreement. Kosovo courts continued to conduct all

criminal and misdemeanor proceedings, since the Serbian courts were unable to proceed in these cases after EULEX arrived. This also applies to crimes and misdemeanors committed by minors.

Finally, there is a matter of fact that Kosovo citizens have gradually started to build trust on judges of the opposite nationality.

This is a brief overview of advantages of the integrated justice system. The integration of judiciary is a complex topic, with a real transformative potential. To achieve that goal, it requires a detailed analysis of the shortcomings of its implementation, to extract lessons from the difficulties encountered during the implementation and address by the authorities in Pristina and Belgrade. This will ultimately ensure the respect of the rights guaranteed to citizens in Kosovo.

POLICING IN NORTH KOSOVO AFTER BRUSSELS AGREEMENT

Author: **BOJAN ELLEK**

Six years have passed since the start of the implementation of the agreement on the integration of Serbian police structures in North Kosovo into the Kosovo Police (19 April 2013). Before this agreement that derives from the Brussels Dialogue, Serbian, Kosovar and international institutions overlapped in North Kosovo without formal boundaries, as an International Crisis Group's report from 2011 reads:

“The majority Serb and minority Albanian communities there live within separate social, political and security structures. They have developed pragmatic ways of navigating between these parallel systems where cooperation is unavoidable. Yet, in a few areas – notably criminal justice –

cooperation is non-existent, and the only barrier to crime is community pressure.”

The Police Integration Agreement aimed to resolve some of these issues. The situation is now markedly different when compared to the period before the signing of Brussels Agreement which, among other things, envisaged integration of Serbian police into Kosovo Police. Despite shortcomings, stakeholders do have positive expectations for the Agreement due to the precarious security situation in the area, as a 2014 report of Belgrade Centre for Security Policy and Kosovar Centre for Security Studies shows.

Citizens of North Mitrovica say that the police have finally started dealing with misdemeanours and criminal offences, unlike in the earlier days when their work was focused on traffic only. “The integration improved the trust and readiness of the Serbian community to cooperate with the Kosovo Police”, a citizen of North Kosovo told the author at a focus group organised in February 2019.

This is a positive trend, despite the police still having a patchy record when it comes to investigating criminal offenses. A recent report of Kosovar Centre for Security Studies found that $\frac{3}{4}$ of Serbs in the north think the Kosovo Police are corrupt and the difference is significant compared to the perception of the Kosovo Police in other parts of Kosovo. The recent operations of Kosovo Police, however, aimed at investigating organised crime links and several police officers in the North were arrested. Yet, more efforts are required to enhance police integrity and increase the trust of the local community.

POLICE MORE REPRESENTATIVE OF LOCAL COMMUNITY

According to Kosovo Police data, after the integration, Serbs in Kosovo Police comprise more than 12% of total personnel - the highest rate of all Kosovo institutions. According to the Agreement Implementation Plan, a roster with 337 names of those willing to integrate was submitted to Kosovo Police; 289 Serbian police officers signed contracts with Kosovo Police and attended a one-week training at the Kosovo Academy for Public Safety; the same were later employed in four North Kosovo police stations.

“In the beginning, the community was apprehensive towards the police with Kosovo flags on their uniforms, yet eventually we understood that you cannot judge someone just for deciding to integrate into the Kosovo Police,” a Serb from North Mitrovica claims.

Today, North Kosovo police patrols are comprised mostly of Serbian police officers, with mixed patrols in the areas with minorities (Lagja Boshnjake/Bošnjačka Mahala, Three Skyscrapers, Suvi Do). Albanian police officers deployed there speak Serbian.

To reflect the increased number of staff after integration and better capacity to address security challenges, police stations in all four municipalities in the north were restructured. Those in North Mitrovica and Leposaviç/Leposavić are now headed by police majors, whereas those in Zvečan/Zvečan and Zubin Potok have police captains as their commanders. To better reflect local ethnic composition, the Regional Police Commander for North is a Kosovo Serb, whereas his deputy is an Albanian.

Language still remains a barrier. In the day-to-day work, urgent matters are usually communicated in Albanian whereas daily and administrative correspondence is conducted in both languages. There are no organized language courses. Therefore, Serbs usually work in Serbian-speaking communities, meaning smaller police stations where they cannot gain relevant experience. The window of opportunity to improve this is there because, the interest of Kosovo Serbs in joining Kosovo Police since 2014 has been rather steady and they

are being quite successful in it: according to Kosovo Public Safety Academy data, in the last cohort of 2018, there were 6 Kosovo Serbs among the top 10 candidates. Their career prospects could be improved by

allowing them to contribute to complex police tasks, which will translate into better representation higher up the ladder.

THE FORGOTTEN AGREEMENT ON CUSTOMS STAMPS

Author: SHPRESA BELEGU

The Kosovo-Serbia technical dialogue, facilitated by the EU, started in Brussels in March 2011. One of the first topics raised in this process was that of the customs stamps. Kosovo insisted that Serbia should recognize Kosovo's stamps, thus allowing the export of goods to Serbia and the use of its territory as a transit for the goods aiming the European market and beyond. On the other hand, Serbia insisted for Kosovo to return the "old stamps" – the UNMIK stamps.

On 20 July 2011, Kosovo issued a decision to not recognize Serbia's customs stamps. Immediately after the tensed July and August, on 02 September 2011, the Agreement on Customs Stamps was reached in Brussels.

Serbia agreed to remove the parallel stamps used by their structures in the north to over-stamp Kosovo's documents. These stamps were from the Serbian Tax Administration, which enabled the shipment of goods from Kosovo to Serbia. This practice of using parallel stamps became completely extinct after a while. Whereas the stamps that Kosovo had already set, as of 2008, with the inscription 'Kosovo Customs' remained unchanged and were officially accepted by Serbia.

The Agreement on Customs Stamps implied the beginning of the free trade, whereby similar to the Serbian goods that would come to Kosovo without any obstacle, Kosovo goods would also go to Serbia, and

use the Serbian territory as a transit to the European market. The agreement certainly had a major impact on the relations between Kosovo and Serbia, since it is in the spirit of the European standards for free trade, as envisaged in CEFTA's commitments. It enabled Serbia to expand the trade with Kosovo, while for Kosovo businesses it fostered their export opportunities to Serbia and eased the access to the European market.

One of Kosovo's companies that had exported products to Serbia is the Cement Factory, "Sharrcem", located in Hani i Elezit / Elez Han. The sales manager of this company, Naxhid Raka, had stated: "We have exported with old documents and this export was done through a company registered with UNMIK". After this agreement, Kosovo companies can export without the need of using alternative solutions in regards to the documentation, as in the case in question or even going to the parallel offices for having their documents stamped.

According to Kosovo Customs data the value of Kosovo's exports to Serbia has increased throughout the years upon entry into force of this Agreement. In 2013, Kosovo's export was about 19.5 million Euros, whereas its value has continuously increased over the years. In 2016, the export value reached 39.7 million, while in 2017, it amounted to approximately 46.3 million. The value of exports in 2018 however, dropped to around 31.9 million Euros as a result of the Kosovo Government decision to apply a 100% tariff on goods originating from Serbia and Bosnia and Herzegovina.

The importance of this agreement was more in the fact that it enabled Kosovo

to use Serbia's territory for exports to the European market. According to Kosovo Customs' data, the value of goods that have passed as transit through the Serbian territory destined for the European market has continuously increased. In 2013, their value was around 26.8 million Euros, while in 2018, the value of goods reached approximately 92.2 million Euros.

Immediately after the implementation of the agreement, which implied the lifting of the ban on goods from Serbia, Mr. Shkelzen Osmani, Head of the Customs Office in Merdare, stated that the number of shipments coming from Serbia had reached to 264 trucks: "Many goods are being brought. Since the measures have been lifted, the number of trucks has now reached to 264. Construction materials are being brought, but even wheat, soybeans, maize, drinking water, plastic products, live cattle, colours, catalysts and so on."

Notwithstanding challenges and shortcomings, the agreement enabled the parties to improve their trade relations and it paved the way for the achievement of the Agreement on the Establishment of a Development Fund for the four municipalities in north Kosovo. After the Agreement, Kosovo Parliament in the annual Kosovo Budget Laws has envisaged that all the public money collected from the goods imported from businesses registered in North Mitrovica, Zubin Potok, Leposavic or Zvecan that are intended for consumption in these municipalities and enter Kosovo through customs crossing points in Jarinje or Brnjak should be sent to the Kosovo Fund. The incomes budgeted for this purpose in the Treasury should be transferred to the beneficiary municipalities, upon the approval of specific projects by the

Managing Board of the Trust Development Fund.

Investments started to be made through community development projects with the collected revenues. As reported, around 20 million Euros were collected by the end of 2018. Of these, the Management Board of the Fund-supported 30 economic and social development projects for the four northern municipalities, which amounted to over 11 million Euros.

Today, there is a disarray in trade relations between these two countries considering that the EU facilitated dialogue has stopped and Kosovo in November 2018 decided to apply a 100% tariff on goods originating from Serbia and Bosnia and Herzegovina.

As a result, the inflation rate was 3.3 per cent in March 2019, compared to March 2018. Whilst the value of export and import of goods from Serbia has decreased.

Regardless of the progress in resolving political issues, Kosovo and Serbia should continue to resolve their technical issues. The main emphasis should be on practical issues that have a direct impact on citizens' lives; the issue of customs stamps was one of them. The implementation of the Agreement on Customs Stamps, together with the Agreement on Free Movement, have facilitated the movement of people and goods into the countries of the region and the countries of the EU.

ENTRY-EXIT

Author: AGON RAMIZI

I.

The largest music festival in the Balkans and one of the largest in Europe, Exit, is organized annually at Petrovaradin Fortress in Novi Sad, Serbia. Last year, the festival gathered around 300,000 participants with performers such as Wiz Khalifa, The Prodigy, Ellie Goulding, and David Guetta. Attendants came from 60 countries around the world, including without any doubt many young people from Kosovo, who by an extraordinary coincidence were issued a paper known as “Entry-Exit” after crossing any of the border crossing points with Serbia. This document was agreed by Pristina and Belgrade within the Freedom

of Movement Agreement in 2011. Kosovo citizens crossing the border must have their ID card on them, and are also issued this document, valid for three months, at the point of entry. Ironically, this is also a pre-entry ticket for the Exit festival.

It is interesting that with the ID and this “letter”, citizens of Kosovo can also fly from Belgrade and Nis airports. Obviously, they also need to have with them the passport and a visa for third countries, although the authorities in Serbia do not ask for this.

As complicated as it sounds, this is much better than in 2011 or even before the Freedom of Movement Agreement, when

entry or crossing into Serbia was allowed only with former Yugoslav documents, which were possessed only by a few citizens of Kosovo, and that only in the first years after the war. Consequently, the number of Kosovo citizens who benefited from this agreement is very high. It has contributed to easing the lives of citizens and provided some kind of “normalization”, which was the aim of the dialogue, as stated in the UN Resolution that establishes the foundation of this process.

We must add economic benefit here, since using Serbia as a country of transit to other European destinations shortened the distance and reduced travel costs. For example, for a trip from Kosovo (Prishtina) to Germany (Berlin) via Serbia, the distance is 1747 kilometers, while through Albania the distance is 2075 and through Croatia-Montenegro the distance is 2168 kilometers. So, approximately 650 km less, fewer fuel costs, fewer accommodation costs in hotels and for tolls, and even airplane tickets.

Given the large diaspora of Kosovo, the cost per year reaches millions. According to official Kosovo Police statistics for 2011 (before the Agreement) around 650 thousand entry-exits of the diaspora were registered at Kosovo’s borders with Serbia. By 2016 that number went up to over 1.5 million, or 230%. An increase of over 200% has also been registered in the number of crossings of residents from Kosovo to Serbia, while in 2015 this number reached almost 4 million citizens’ entries-exits between Kosovo and Serbia.

Another segment of this deal is the vehicle border-crossing. Kosovo drivers’ licenses, as well as insurance policies, are now

recognized in Serbia. KS license plates are allowed, unlike RKS, which need to be replaced with temporary license plates.

Given that Pristina continued to issue KS license plates, this allowed easiness especially for many Serbian citizens living in Kosovo; according to a recent survey published by NGO Active, 87.20% of Kosovo Serb respondents have Kosovo personal documents. This enabled normalization, while it was known that the earlier situation in this area was chaotic.

Cars without license plates and uninsured cars were used, many which unfortunately continue to circulate in northern municipalities of Kosovo.

II.

Citizens expect to see all Western Balkan countries moving towards the European Union. Then, there will be no border crossings, no customs. People, cars and goods will pass without being stopped while crossing from one country to another. There will be plenty of those going to Exit from Kosovo, and as many people will come from Serbia to Dokufest in Prizren. Until then, both governments must work harder and more sincerely commit to normalizing and “Europeanizing” relations. After all, security, employment and freedom of movement are very important for citizens of all our countries.

It is up to the European Union, despite internal challenges, to accelerate the accession process for all countries in the region. In the case of Kosovo and Serbia, implementation of the agreements reached in the technical dialogue needs to be

enhanced. Therefore, parties should sit at the table and agree on advancing the implementation of reached agreements, such as the agreement on regional cooperation or even the one on mutual

recognition of university degrees, but also on reaching new agreements, which would enable full normalization of relations between the two societies.

THE AGREEMENT THAT ENABLED REGIONAL COOPERATION

Author: NIKOLA BURAZER

Quick, name the most important agreement reached between Serbia and Kosovo. You are probably tempted to mention the Brussels Agreement, the Agreement on the Association/Community of Serb majority municipalities or some other one.

However, there are strong arguments in favour of the position that the most important individual agreement reached between Serbia and Kosovo was the one on regional representation and cooperation, reached in February 2012. Why is that so?

Well, not so long ago, high level meetings between Serbia and Kosovo were pretty much impossible to imagine. If two high officials accidentally met on an airport in a

third country and shook hands, that would be major news and spike controversy. It was even a major controversy when a former president did that, let alone the current one. The officials of the two governments also did not meet in regional forums, and sometimes even avoided taking part in the ongoing EU facilitated dialogue.

The agreement on regional representation and cooperation was an important step forward. First, it allowed Kosovo to independently participate in regional meetings and initiatives, instead of being represented by UNMIK. Second, it introduced the famous asterisk (*) next to Kosovo's name, with the footnote that says "this designation is without prejudice to

positions on status, and is in line with UNSC 1244 and the ICJ opinion on the Kosovo Declaration of Independence”. This also referred to Kosovo’s designation by the EU. Third, and somewhat forgotten, is the fact that the agreement contributed to Serbia being granted with the EU candidate status in 2012, and Kosovo being awarded with the feasibility study on the Stabilization and Association Agreement (SAA).

But what are the practical benefits from this agreement? As mentioned above, the agreement allowed Kosovo to participate in different regional forums under its own name (albeit without the word “Republic”) and take part in various initiatives such as CEFTA, the Regional Cooperation Council (RCC), Brdo-Brijuni Process, and finally the Berlin Process and the programs that emerged from it: the Regional Youth Cooperation Office (RYCO), Transport Community, Western Balkans 6 Chamber Investment Forum, etc.

Benefits from Kosovo’s participation in such programs are significant. They were very beneficial for Kosovo citizens, but also for the wider region, including the citizens of Serbia, as representatives of the two sides were now able to sit together and discuss

many important issues. This also facilitated and “normalized” high level meetings between the two sides. Membership in regional organizations and forums probably did more to improve relations between the two governments than the Brussels dialogue rounds, especially when it comes to their public perception.

Institutions such as RYCO are today at the forefront in fostering reconciliation and providing chances for youth from different countries in the region to engage with each other and build networks that will move the region from a nationalist deadlock. Participation of Serbia and Kosovo in these organizations is of great value for the two societies.

The implementation of this agreement is not without controversy, however. It happens to this day that Serbian representatives leave or decline to participate in different events because the provisions of this agreement are not followed. Therefore, the agreement did not fully resolve the issue of Kosovo’s representation, but its importance for normalizing relations between Serbia and Kosovo and fostering regional cooperation, very beneficial to their citizens, should not be neglected.

Grupi për Politika dhe Avokim Kosovë-Serbi (KSAPG) është një konsorcium i OJQ-ve dhe instituteve hulumtuese, të cilat besojnë fuqishëm në procesin e normalizimit të marrëdhënieve ndërmjet Kosovës dhe Serbisë. Grupi u bashkua me një qëllim të përbashkët për të ripërtërirë mbështetjen për dialogun në kohën kur interesi i shumë akterëve në të dy shoqëritë kishte pësuar rënie. Përpjekjet tona individuale dhe të përbashkëta kanë për qëllim të krijojnë qasje dhe ide të reja për të mbështetur dialogun dhe për të përmisuar pikëpamjet dhe narracionin publik. Aktivitetet e KSPAG-ut kanë për qëllim të njoftojnë qytetarët dhe akterët tjerë me saktë për procesin e dialogut, rrisin mbështetjen për të krijuar ide të reja për procesin e normalizimit të marrëdhënieve mes Kosovës dhe Serbisë.

Grupin për Politika dhe Avokim Kosovë-Serbi përbëhet nga Balkans Policy Research Group (BPRG), Demokraci për Zhvillim (D4D), Qendra Kosovare për Studime të Sigurisë (QKSS), dhe NGO Aktiv nga Kosova dhe Belgrade Fund for Political Excellence (BFPE), Belgrade Center for Security Policy (BCSP), The Lawyers' Committee For Human Rights (YUCOM), European Movement Serbia (EMiS) nga Serbia përbëjnë Grupin për Politika dhe Avokim Kosovë-Serbi.

Grupi za zagovaranje javnih politika Kosovo-Srbija (KSPAG) čini konzorcijum nevladinih organizacija i istraživačkih centara koji čvrsto veruju u proces normalizacije odnosa između Kosova i Srbije. Okupili smo se sa zajedničkim ciljem kako bismo obnovili podršku dijalogu u trenutku kada je bilo malo interesovanja među akterima oba društva za takve inicijative. Naši pojedinačni i zajednički naponi su ujedinjeni u stvaranju inovativnih pristupa podrške dijalogu i promeni javnog narativa. Svojim aktivnostima KSPAG teži da tačno informiše građane i druge aktere u društvu o dijalogu, jačajući podršku tom procesu i donoseći nove ideje o procesu normalizacije odnosa između Kosova i Srbije.

Grupi za zagovaranje javnih politika Kosova i Srbije čine Grupa za istraživanje balkanskih politika (BPRG), Demokracija za razvoj (D4D), Kosovski centar za bezbednosne studije (KCSS) i NVO Aktiv sa Kosova, i Beogradski fond za političku izuzetnost (BFPE), Beogradski centar za bezbednosnu politiku (BCBP), Komitet pravnika za ljudska prava (YUCOM) i Evropski pokret u Srbiji (EPUS) iz Srbije.

Kosovo Serbia Policy Advocacy Group (KSPAG) represent a consortium of think tanks and NGOs who strongly believe in the process of normalisation of relations between Kosovo and Serbia. The organisations were brought together by a shared energy to renew support Kosovo-Serbia dialogue when there was little civil society interest in such initiatives. The individual and joint efforts synergise to create innovative approaches to sustain the dialogue and transform the narrative for the public. KSPAG activities aim to better inform the citizens and other actors about the dialogue process, increase the support and generate new ideas for the process of normalisation between Kosovo and Serbia.

The Kosovo-Serbia Policy Advocacy Group Consortium is comprised of eight organisations including Balkans Policy Research Group (BPRG), Democracy for Development (D4D), Kosovar Centre for Security Studies (KCSS) and NGO Aktiv from Kosovo, and Belgrade Fund for Political Excellence (BFPE), Belgrade Center for Security Policy (BCSP), The Lawyers' Committee For Human Rights (YUCOM), European Movement Serbia (EMiS) from Serbia.

Për më shumë rreth nesh vizitoni uebfaqen tonë:

Za više informacija o nama posetite našu veb stranicu:

For more on our consortium and activities visit our website:

www.k-s-pag.org